

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
CIVILINIO PROCESO KATEDRA**

Raimundas Rakauskas
Civilinės teisės studijų programa

Prokuroro dalyvavimo civiliniame procese teorinės ir praktinės problemos

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas:
doc. dr. Egidijus Krivka

Vilnius, 2009

Turinys

Ivadas.....	3
1. PROKURORAS – YPATINGAS CIVILINIO PROCESO DALYVIS	8
1. 1. Dispozityvumo principas ir jo išimtys civiliniame procese	8
1. 2. Prokuroro instituto istorinės raidos apžvalga	12
1. 3. Prokuroro funkcijos civiliniame procese.....	16
2. PROKURORO DALYVAVIMO CIVILINIAME PROCESSE	
PROBLEMOS IR JŲ SPRENDIMAS.....	20
2. 1. Prokuroro teisinis statusas civiliniame procese	20
2. 2. Prokuroro ginamo viešojo intereso apibrėžties problema	29
2. 3. Prokuroro ir kitų institucijų kompetencijos ginti viešąjį interesą atribojimo problema	35
2. 4. Prokuroro dalyvavimo atskirose civilinio proceso stadijose ypatumai	40
2. 4. 1. Prokuroro dalyvavimas nagrinėjant civilines bylas pirmosios instancijos teisme	40
2. 4. 2. Prokuroro dalyvavimas civiliniame procese apeliacinės ir kasacinės instancijos teismuose	53
2. 4. 3. Prokuroras kaip civilinio proceso atnaujinimo subjektas	57
2. 5. Bylinėjimosi išlaidų paskirstymas teismui atmetus prokuroro ieškinį	62
2. 6. Prokuroro bendradarbiavimas su valstybės bei savivaldybės institucijomis	64
2. 7. Prokuroro kompetencijos ginti viešąjį interesą ne savo veiklos teritorijoje problema.....	65
3. PROKURORŲ DALYVAVIMO CIVILINIAME PROCESSE REIKŠMĖ, PASIEKIMAI IR TENDENCIJOS LIETUVOJE	66
Išvados.....	71
Literatūros sąrašas	73
Santrauka	87
Summary.....	88

Įvadas

Temos aktualumas. Globalūs ekonominiai, socialiniai ir kitų visuomenės gyvenimo sričių pokyčiai sąlygoja individo ir visuomenės santykių kaitą. Teisė, kaip svarbiausias šių santykių reguliatorius, turėtų užtikrinti teisingą individo ir visuomenės interesų pusiausvyrą. Siekdama šio tikslo šiuolaikinė teisės doktrina orientuojasi į viešąjį interesą, kaip valstybės pripažintą ir teisės ginamą visuomeninį interesą, kurio įgyvendinimas yra viena iš svarbiausių pačios visuomenės egzistavimo ir raidos sąlygų¹. Valstybei, kaip visuomenės politinei organizacijai, kyla pareiga užtikrinti viešojo intereso apsaugą ir gynybą. Šią pareigą valstybė įgyvendina atitinkamoms institucijoms ir asmenims suteikdama valdingus įgaliojimus viešojo intereso gynimo srityje. Taip yra sukuriamas įstatymų reglamentuotas viešojo intereso gynimo mechanizmas.

Lietuvoje šiuo metu veikia plati viešojo intereso gynimo sistema. Pagal galiojančius teisės aktus, valstybės ir savivaldybių institucijos bei kiti asmenys turi įgaliojimus ginti viešąjį interesą civilinio proceso tvarka. Prokuratūra - tai viena iš valstybės institucijų turinčių įgaliojimus ginti viešąjį interesą civilinio proceso tvarka, neatsižvelgiant į tai, kad teisės doktrina dažniausiai akcentuoja prokuroro įgaliojimus ir kompetenciją baudžiamojoje justicijoje, o prokurorą įvardija, kaip valstybės įgaliotą pareigūną vykdyti baudžiamąjį persekiojimą. Taigi Lietuvos civiliniame procese prokurorai dalyvauja įstatymų nustatyta tvarka gindami viešąjį interesą. Prokurorų dalyvavimas civiliniame procese yra nuolatinė ir kryptinga prokurorų veiklos sritis, kuriai valstybė skiria ypatingą dėmesį. Apie prokurorų dalyvavimo civiliniame procese efektyvumą galima spręsti iš teismų patenkintų prokurorų ieškinių skaičiaus ir jų dydžio, apgintų visuomenei reikšmingų interesų. Prokurorų dalyvavimas civiliniame procese ginant asmenis, valstybės ir visuomenės interesus kelia įvairias teorines ir praktines problemas, kurios yra atskleidžiamos ir analizuojamos magistro baigiamajame darbe.

Temos naujumas. Prokuroro institutas Lietuvos civiliniame procese yra palyginti mažai nagrinėtas. Prof. V. Mikelėnas analizavo prokuroro dalyvavimo civiliniame procese būdus, prokuroro vaidmenį ginant viešąjį interesą, prokuroro statusą civiliniame procese². A. Driukas, prof.

¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 16 straipsnio pirmosios dalies 2 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1997. Nr. 40-977.

² Mikelėnas V. Civilinis procesas. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia, 1997

V. Valančius skyrė nemažai dėmesio prokuroro dalyvavimui civiliniame procese: nagrinėjo prokuroro įgaliojimų prigimtį ginti viešąjį interesą, prokuroro statusą civiliniame procese, prokuroro santykius su kitais proceso dalyviais, bylinėjimosi išlaidų paskirstymo problematiką, kai teismas atmeta prokuroro ieškinį, prokuroro kompetencijos klausimus ginti viešąjį interesą ne savo veiklos teritorijoje³. E. Krivka išsamiai analizavo viešojo intereso gynimą civiliniame procese, pasisakė dėl viešojo intereso sampratos apibrėžimo⁴. Prof. J. Žilys tyrė Lietuvos prokuratūros raidą istoriniu teisiniu aspektu⁵. R. Lukšytė nagrinėjo prokuroro dalyvavimo formas civilinio proceso atnaujinimo stadijoje⁶.

Užsienio teisės literatūroje prokuroro institutas civiliniame procese taip pat nėra plačiai nagrinėjamas. Tai sąlygoja užsienio šalių teisės tradicijos ir galiojantys įstatymai, kurie kartais netgi nenumato prokuroro kompetencijos už baudžiamosios justicijos ribų⁷. Ko gero didžiausius įgaliojimus civiliniame procese prokurorai turi Rusijoje. Rusijos civilinio proceso teisės doktrinoje prokuroro institutas yra žymiai plačiau išnagrinėtas šios srities mokslininkų nei Lietuvoje. T. V. Sachnova⁸, M. K. Treušnikovas⁹ analizavo prokuroro funkcijas ir statusą civiliniame procese, prokuroro dalyvavimo civiliniame procese formas. L. A. Prokudinas nagrinėjo prokuroro dalyvavimą atskirose civilinio proceso stadijose¹⁰. A. A. Semenova tyrė prokuroro dalyvavimo reikšmę atskirose civilinių bylų kategorijose¹¹. J. M. Krutikovas¹², S. A. Alechina¹³ nagrinėjo prokuroro, kaip ieškovo procesinės padėties ypatumus. D. B. Abušenko tyrė prokuroro dalyvavimo civiliniame procese teorinius pagrindus, prokuroro dalyvavimą

³ Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. T. 1.

⁴ Krivka E. Viešojo intereso gynimas civiliniame procese. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009.

⁵ Žilys J. Lietuvos prokuratūros statuso raida: teisiniai istoriniai aspektai // Jurisprudencija. 2005 T. 70(62).

⁶ Lukšytė R. Prokuroras kaip proceso atnaujinimo subjektas // Jurisprudencija. 2007. T. 2(92).

⁷ Consultative Council of European prosecutors (CCPE) Opinion No 3(2008) of the Consultative Council of European prosecutors on “The role of prosecution services outside the criminal law field”// http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/ccpe/opinions/avis3_en.pdf; prisijungimo laikas 2009-10-15.

⁸ Сахнова Т. В. Прокурорские функции в гражданском процессе: теоретические и практические аспекты // Юридический журнал, 2008.

⁹ Трешников М. К. Прокурорские функции в гражданском процессе // Юридический журнал, 2006.

¹⁰ Прокудин Л. А. Прокурорские функции в гражданском процессе // Юридический журнал, 2008.

¹¹ Семенова А. А. Участие прокурора в разбирательстве гражданских дел по искам о признании недействительными приватизации и иных сделок по отчуждению жилых помещений // Юрист. 2008. №. 4., 5.

¹² Крутиков Я. М. Прокурорские функции в гражданском процессе // <http://www.jurnal.org/articles/2006/uri13.html>; prisijungimo laikas 2009-10-15.

¹³ Аличина С. А. Прокурорские функции в гражданском процессе // Юридический журнал, 2007.

civiliniame procese siekiant pateikti išvadą byloje¹⁴. K. Totjevas¹⁵, J. A. Tichomirovas¹⁶ analizavo viešojo intereso sąvoką.

Temos reikšmingumas. Lietuvos mokslininkai nėra išsamiai analizavę prokuroro instituto Lietuvos ir Rusijos civiliniuose procesuose lyginamuoju aspektu. Magistro baigiamajame darbe taip pat nėra siekiama atlikti išsamią šių institutų lyginamąją analizę. Prokuroro instituto Rusijos civiliniame procese teisinio reglamentavimo pavyzdys, taip pat informacija apie prokuroro dalyvavimą kitų užsienio valstybių civiliniuose procesuose, yra naudojama kaip priemonė, turinti padėti tinkamai įvertinti ir atskleisti prokuroro dalyvavimo Lietuvos civiliniame procese teisinį reglamentavimą, prokuroro dalyvavimo civiliniame procese teorines ir praktines problemas, padėti atrasti naujų idėjų dėl minėto teisinio reglamentavimo tobulinimo. Atsižvelgiant į tai, pirmoje magistro baigiamojo darbo dalyje yra atskleidžiami prokuroro dalyvavimo civiliniame procese teoriniai pagrindai, prokuroro funkcijos civiliniame procese bei apžvelgiama prokuroro instituto istorinė raida. Antroje magistro baigiamojo darbo dalyje yra analizuojamas prokuroro teisinis statusas civiliniame procese, viešojo intereso samprata, prokuroro ir kitų institucijų kompetencijos ginti viešąjį interesą atribojimo klausimai, prokuroro dalyvavimo atskirose civilinio proceso stadijose ypatumai, bylinėjimosi išlaidų paskirstymo teismui atmetus prokuroro ieškinį klausimai, prokuroro bendradarbiavimas su valstybės bei savivaldybės institucijomis, prokuroro kompetencijos ginti viešąjį interesą ne savo veiklos teritorijoje problema. Trečioje magistro baigiamojo darbo dalyje yra analizuojama prokuroro dalyvavimo civiliniame procese reikšmė, pasiekimai ir tendencijos Lietuvoje.

Tyrimo objektas. Magistro baigiamojo darbo objektas yra prokuroro institutas civiliniame procese.

Tyrimo dalykas. Magistro baigiamojo darbo dalykas yra prokuroro dalyvavimo civiliniame procese teoriniai pagrindai, prokuroro teisinis statusas ir funkcijos civiliniame procese, prokuroro dalyvavimas atskirose civilinio proceso stadijose, dėl to kylančios teorinės ir praktinės problemos.

Tyrimo tikslas. Pagrindinis magistro baigiamojo darbo tikslas yra sistemiškai išanalizuoti prokuroro dalyvavimą civiliniame procese, atskleisti pagrindines teorines ir praktines problemas, pateikti išsamų jų vertinimą bei siūlymus Lietuvoje esamam teisiniam reglamentavimui tobulinti.

¹⁴ Гражданский процесс: Учебник / Абушенко Д. Б. [и др.]; отв. ред. В. В. Ярков. - М.: Волтерс Клувер, 2003.

¹⁵ Тошкентский университет. Юридический факультет. 2002. № 9.

¹⁶ Юридический факультет. 1995.

Tyrimo uždaviniai:

- 1) išnagrinėti prokuroro institutą Lietuvos Respublikos ir kai kurių užsienio valstybių civiliniame procese;
- 2) išanalizuoti viešojo intereso sampratą;
- 3) atskleisti prokuroro dalyvavimo reikšmę, pasiekimus ir tendencijas Lietuvos Respublikos civiliniame procese.

Tyrimo šaltiniai. Pagrindiniai magistro baigiamajame darbe naudojami tyrimo šaltiniai – Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencija, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros metinės veiklos ataskaitos. Didelę reikšmę atliekant tyrimą turėjo Lietuvos Respublikos civilinio kodekso ir kitų įstatymų, įstatymų projektų, įstatymų projektų aiškinamųjų raštų analizė, kitų Lietuvos teismų bei Europos Žmogaus Teisių Teismo ir Europos Bendrijų Teisingumo Teismo praktikos analizė, Europos veiksmingo teisingumo komisijos ir Europos prokurorų konsultacinės tarybos ataskaitos. Magistro baigiamajame darbe taip pat buvo tiriamos užsienio valstybių (Rusijos, Prancūzijos, Ispanijos, Vokietijos, Portugalijos, Latvijos, Čekijos, Anglijos) konstitucijos, civilinio proceso, prokuratūrų veiklą reglamentuojantys įstatymai bei šių valstybių teismų praktika.

Teisės literatūra sudaro specialųjį tyrimo šaltinį. A. Driuko, prof. V. Valančiaus, prof. V. Mikėlėno, E. Krivkos, E. Laužiko, prof. V. Nekrošiaus moksliniai darbai yra patys svarbiausi tyrimui. Iš užsienio šalių teisinės literatūros tyrimui svarbiausi yra T. V. Sachnovos, M. K. Treušnikovo, L. A. Prokudino, A. A. Semenovos, K. Totjevo, J. A. Tichomirovo moksliniai darbai.

Tyrimo metodai. Magistro baigiamajame darbe yra naudojami tradiciniai jurisprudencijos metodai – dokumentų analizės, lyginimas, lingvistinis, teleologinis, sisteminės analizės, statistinių duomenų analizės, sintezės, apibendrinimo. Tyrime taip pat yra remiamasi bendraisiais neteisinais loginiais tyrimo metodais – indukcija, dedukcija, sinteze.

Dokumentų analizės metodas pasitelkiamas tiriant Lietuvos Respublikos ir užsienio valstybių teisės aktus ar jų rengimo medžiagą, taip pat analizuojant Lietuvos bei užsienio valstybių teismų praktiką. Teismų sprendimai buvo atrenkami tikslinės atrankos būdu pagal juose nagrinėjamų klausimų pobūdį.

Lyginimo metodas naudojamas analizuojant ir lyginant Lietuvos ir užsienio valstybių teisminę praktiką ir teisės aktus, reglamentuojančius prokuroro dalyvavimą civiliniame procese. Šis

metodas leidžia palyginti, įvertinti skirtingų teisės tradicijų institutus ir atrasti geresnius problemų sprendimo būdus. Taip pat įgalina daryti prielaidą apie nacionalinės teisės silpnąsias vietas, teisės spragas, kartu pasiūlant būdus spragoms užpildyti.

Lingvistinis metodas padeda atskleisti teisės aktuose vartojamas sąvokas, taip pat interpretuojant nevienareikšmes teisės normas ir teisės doktriną, joje vartojamų žodžių prasmę.

Teleologiniu (įstatymų leidėjo ketinimu) metodu yra siekiama išsiaiškinti konkrečios teisės normos priėmimo aplinkybes, nustatyti, kokių tikslų ją priimdamas siekė įstatymų leidėjas, kokią turinį jai buvo ketinama suteikti.

Sisteminės analizės metodu yra atskleista prokuroro instituto vieta civilinio proceso teisės sistemoje.

Statistinių duomenų analizės metodas yra naudojamas tiriant ir vertinant Lietuvos prokurorų dalyvavimo civiliniame procese kiekybinius ir kokybinius rodiklius.

Sintezės metodas naudojamas sujungiant ir apibendrinant tyrimo metu padarytas tarpines išvadas, taip pat tai padeda išvelgti problemas susijusias su prokuroro dalyvavimu civiliniame procese.

Apibendrinimo metodas - naudojamas apibendrinant tyrimo metu naudotą literatūrą, gautus empirinius tyrimo duomenis, magistro baigiamojo darbo pabaigoje daromoms tyrimo išvadoms formuluoti.

Loginis tyrimo metodas (indukcijos, dedukcijos, sintezės) yra pasitelkiamas aiškinant ir analizuojant daugumą prokuroro dalyvavimo civiliniame procese teorinių ir praktinių problemų bei darant nuoseklias išvadas.

Pažymėtina, kad tik visų aukščiau minėtų tyrimo metodų visuma bei jų kompleksinis taikymas leidžia tinkamai atskleisti magistro baigiamojo darbo temą.

1. PROKURORAS - YPATINGAS CIVILINIO PROCESO DALYVIS

1. 1. Dispozityvumo principas ir jo išimtys civiliniame procese

Teisės doktrina vieningai pripažįsta dispozityvumo principo reikšmę civiliniame procese. Dispozityvumo principas yra būdingas visoms civilinio proceso stadijoms. Šis principas pirmiausiai susiformavo, kaip privatinės teisės principas. Privatinei teisei yra būdinga šalių autonomija, kuria remiantis, šalys įstatymo ribose pačios renkasi joms priimtinausią elgesio variantą, disponuoja joms priklausančiomis materialiosiomis teisėmis¹⁷. Kaip pavyzdys, tokio šalių elgesio teisės literatūroje dažniausiai nurodoma sutarties sudarymo laisvė. Procesine prasme dispozityvumo principas yra analogiško principo materialiojoje teisėje egzistavimo padarinys. Pasak A. Driuko, prof. V. Valančiaus – dispozityvumo principas yra vienas fundamentaliausių civilinio proceso teisės principų, nes tik šalys turi turėti teisę apibrėžti ginčo dalyką ir taip daryti įtaką proceso eigai¹⁸.

Ilgą laiką materialioje ir proceso teisėje beveik absoliučiu pripažintą dispozityvumo principą imta riboti XVIII amžiaus pabaigoje. Mokslo, technikos ir visuomenės pažanga lėmė, kad šalių autonomija (individų laisvė) buvo pradėta riboti siekiant apsaugoti viešuosius, t. y., visos visuomenės, interesus. Kaip atspindys šių procesų, civilinio proceso doktrinoje pasirodė socialinio civilinio proceso modelis. Jo kūrėjas, žymus austrų mokslininkas F. Kleinas savo teoriją grindė teisės ir sociologijos principų simbioze¹⁹. F. Kleinas išskėlė visuomenėje susiklosčiusių santykių ir reiškinių reikšmę teisėkūrai. Kitas jo svarbus teiginys yra tas, kad civilinis procesas nebėra vien privačių asmenų ginčų nagrinėjimo mechanizmas, nes visuomenėje galiojančios teisės taikymas yra svarbus tiek pačiai valstybei, tiek ir visuomenei. Privačių asmenų ginčą F. Kleinas lygiagrečiai

¹⁷ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2003. T. 1. P. 182.

¹⁸ Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. T. 1. P. 325.

¹⁹ Nekrošius V. Francas Kleinas apie civilinio proceso tikslus ir principus bei jų įgyvendinimo metodus // Teisė. 1999, Nr. 33 (1). P. 43.

įvardijo kaip teisinį konfliktą, turintį socialinio konflikto požymių ir galiausiai keliantį grėsmę visuomenės stabilumui. F. Kleinas visuomenės interesų apsaugą pripažino modernios valstybės tikslu. F. Kleino nuomone, jau vien tai, kad procesas yra viešosios teisės dalis, savaime įpareigoja šalia privačių interesų gynybos rūpintis ir visuomenės interesų užtikrinimu. Tačiau taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, kad F. Kleino sukurtas socialinis civilinio proceso modelis pirmiausia deklaruoja pusiausvyrą tarp visuomenės interesų užtikrinimo ir privačių teisinių santykių subjektų autonomijos.

Apie visuomenės (viešųjų) ir privačiųjų interesų pusiausvyrą ir jų derinimą savo jurisprudencijoje ne kartą yra pasisakęs ir Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas (toliau – Konstitucinis Teismas). Konstitucinis Teismas 1997 m. gegužės 6 d. nutarime konstatavo, kad viešasis interesas, kaip bendras valstybės, visos visuomenės ar visuomenės dalies interesas, turi būti derinamas su individo autonomiais interesais, nes ne tik viešasis interesas, bet ir asmens teisės yra konstitucinės vertybės²⁰. Šios vertybės negali būti priešinos, būtina užtikrinti teisingą jų pusiausvyrą. Konstitucinis Teismas pasisakydamas dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijoje (toliau – LR Konstitucija) įtvirtinto atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekio įgyvendinimo, dar kartą iškelia interesų pusiausvyros užtikrinimą, kaip šio siekio įgyvendinimo pagrindinę sąlygą²¹. Matome tvirtą ir aiškią Konstitucinio Teismo poziciją – teisinė valstybė ir atvira, teisinga bei darni pilietinė visuomenė pasiekiami tik suderinus viešuosius ir privačiuosius interesus bei nustačius teisingą jų pusiausvyrą.

Kitas svarbus susijęs aspektas - visuomenės interesų užtikrinimas. Manome, kad tikslinga pripažinti, kad teisės požiūriu visuomenės interesą užtikrina stabilūs teisiniai santykiai bei konfliktų išvengimas. Šioje vietoje kyla klausimas ar individas, kaip privataus teisinio santykio subjektas, protingai ir sąžiningai naudosis turimomis teisėmis, ar vykdys iš to išplaukiančias pareigas, jei

²⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 16 straipsnio pirmosios dalies 2 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1997. Nr. 40-977.

²¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. kovo 4 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo "Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų" 14 straipsnio (1993 m. sausio 12 d. redakcija), Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 2 straipsnio 1 dalies bei šios dalies 5 punkto, 15, 20 ir 21 straipsnių (2002 m. sausio 15 d. redakcija), Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 15 straipsnio 1 dalies 2, 4, 5 ir 6 punktų, šio straipsnio 2 ir 4 dalių, 16 straipsnio 10 dalies, 20 straipsnio (2002 m. spalio 29 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. sausio 17 d. nutarimo Nr. 27 "Dėl gyvenamųjų namų, būtinų valstybės reikmėms, išpirkimo" atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai bei Lietuvos Respublikos įstatymo "Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų" 14 straipsniui (1993 m. sausio 12 d. redakcija)“// Valstybės žinios. 2003. Nr. 24-1004.

pripažinsime dispozityvumo principą absoliučiu? Ar galima pagrįstai tikėtis, kad teisiniai santykiai bus stabilūs ir visuomenė išvengs iš to galimai kilsiančių konfliktų? Į šiuos klausimus vienareikšmiškai lauktinas neigiamas atsakymas. Net žymiausi senovės Antikos, Romos mąstytojai kūrę idealios (utopinės) valstybės ir visuomenės modelį pripažino, kad tarp visuomenės narių neišvengiamai kyla ginčai, kuriuos lemia konfliktiška žmogaus prigimtis²². Kita vertus, pripažinus, kad pagal dispozityvumo principą, kiekvienas asmuo pats gina savo pažeistas teises, vis tiek lieka grupė asmenų, kurie dėl savo padėties neturi galimybių savarankiškai pasinaudoti teise į gynybą. Tai akivaizdus prieštaravimas visuomenės interesui, nes nuo to nukenčia jos pačios dalis. Susiklosčiusi situacija keičiasi teisės doktrinai pripažinus viešojo intereso gynimą, kaip dispozityvumo principo išimtį, nustatytą siekiant apginti silpnesniąją šalį. Tokia išimtis motyvuotai grindžiama susiklosčiusia visuomenės gyvenimo patirtimi, kuomet atitinkamos privačių ginčų (bylų) kategorijos aiškiai peržengia privačių santykių ribas ir įgyja tiesioginę reikšmę visuomenei ar didžiąjai jos daliai (vaikų teisės, vartotojų teisės ir pan.). Teisinės valstybės principas reikalauja, kad ekonomiškai ar socialiai silpna šalis būtų lygiaverčiai ginama per valstybės ir (ar) visuomenės sukurtą viešojo intereso gynimo mechanizmą.

Pasak prof. V. Mikelėno pasaulinė praktika rodo, kad viešąjį interesą bandoma ginti trimis pagrindiniais būdais:

- 1) įstoti į procesą teisė suteikiama tam tikram valstybės pareigūnui – prokurorui, kurio pagrindinė funkcija ir yra ginti viešąjį interesą;
- 2) teisė pareikšti specialų – grupės ieškinį didesnės ar mažesnės visuomenės dalies interesams apginti. Tokį ieškinį pateikia vienas ar keli suinteresuoti asmenys;
- 3) teisės ginti viešąjį interesą suteikimas visuomeninėms organizacijoms, taip pat specializuotoms valstybės institucijoms ar pareigūnams²³.

Pagal LR Konstitucija prokuroras įstatymo nustatytais atvejais gina asmens, visuomenės ir valstybės teises ir teisėtus interesus²⁴. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – LR CPK) 5 straipsnio 3 dalis konkretizuoja šią konstitucinę nuostatą nurodydama, kad įstatymų nustatytais atvejais pareiškimą teismui dėl viešojo intereso gynimo valstybės vardu gali pareikšti prokuroras arba kita įstatymų įgaliota institucija. LR CPK 49 straipsnio 1 dalis nurodo, kad įstatymų

²² Kunzmann P., Burkard F., Wiedmann F. Filosofijos atlasas. Vilnius: Alma littera, 1999. P. 45.

²³ Mikelėnas V. Civilinis procesas. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia, 1997. P. 200.

²⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.

nustatytais atvejais prokuroras, valstybės ir savivaldybės institucijos bei kiti asmenys gali pareikšti ieškinį viešajam interesui ginti.

Ispanijos Konstitucijos 124 straipsnis numato, kad prokuroras (*isp. Ministerio Fiscal*) turi užtikrinti teisėtumą, piliečių teises, saugoti teismų nepriklausomumą ir siekti socialinio intereso patenkinimo teisme²⁵. Todėl viena iš pagrindinių Ispanijos prokuratūros funkcijų - ginti teisingumą, piliečių teises ir viešąjį interesą.

Rusijos civilinio proceso teisės doktrinoje pripažįstama, kad dispozityvumo principas civiliniame procese reiškia asmens teisę į teisminę gynybą, teise disponuoti visomis įstatymų numatytais procesinėmis ir materialinėmis teisėmis. Dispozityvumo principo reikšmė Rusijos civilinio proceso doktrinoje netgi prilyginama takoskyrai tarp civilinio ir baudžiamojo procesų²⁶. Šis principas sąlygoja civilinio proceso judėjimą, perėjimą iš vienos proceso stadijos į kitą. Atsiradus būtinybei šalys pačios renkasi pažeistų teisių gynimo būdus. Pagal dispozityvumo principą civilinės bylos iškėlimas, ieškinio pagrindo ir dalyko nustatymas, teismo sprendimų apskundimas, kreipimasis dėl jų vykdymo priklauso nuo ieškovo valios. Teismas pradeda bylos nagrinėjimą susinteresuotos šalies valia. Rusijos civilinio proceso teisės doktrina pripažįsta prokuroro dalyvavimą civiliniame procese kitų subjektų interesais, kaip dispozityvumo principo išimtį, kuri nustatyta siekiant užtikrinti konstitucinę teisę į teisminę gynybą²⁷.

Rusijos Federacijos Konstitucijos (toliau – RF Konstitucija) 126 straipsnis nustato RF prokuratūros veiklos pagrindus²⁸. Tai blanketinė norma tiesiogiai nukreipianti į Rusijos Federacijos prokuratūros įstatymą (toliau – RF prokuratūros įstatymas)²⁹. RF prokuratūros įstatymas nustato, kad tais atvejais, kai yra pažeidžiamos asmens teisės ir laisvės ginamos civilinio proceso tvarka, ir kai nukentėjusysis dėl sveikatos būklės, amžiaus ar kitų svarbių priežasčių negali asmeniškai atstovauti teisme ar arbitraže savo teises ir laisves, arba kai yra pažeidžiamos didelės visuomenės dalies teisės ir laisvės, arba pažeidimas dėl kitų svarbių priežasčių įgijo visuomeninę reikšmę, prokuroras teisme ar arbitraže pareiškia ir palaiko ieškinį nukentėjusiųjų interesais. Rusijos Federacijos civilinio proceso kodekso (toliau – RF CPK) 45 straipsnio 1 dalis įtvirtina

²⁵ Ispanijos Konstitucija // http://www.senado.es/constitu_i/indices/consti_ing.pdf; prisijungimo laikas 2009-08-17.

²⁶ [\[neaiškina\]](#); [\[neaiškina\]](#) / [\[neaiškina\]](#), [\[neaiškina\]](#). - [\[neaiškina\]](#), 2006. C. 75-76.

²⁷ [\[neaiškina\]](#) [\[neaiškina\]](#) [\[neaiškina\]](#) [\[neaiškina\]](#) [\[neaiškina\]](#); [\[neaiškina\]](#) [\[neaiškina\]](#). [\[neaiškina\]](#) [\[neaiškina\]](#) [\[neaiškina\]](#), [\[neaiškina\]](#), [\[neaiškina\]](#), 2005. C. 347-350.

²⁸ [\[neaiškina\]](#) [\[neaiškina\]](#) [\[neaiškina\]](#) // <http://www.genproc.gov.ru/documents/legal-base/document-1/>; prisijungimo laikas: 2009-09-14.

²⁹ [\[neaiškina\]](#) [\[neaiškina\]](#) “[\[neaiškina\]](#) [\[neaiškina\]](#) [\[neaiškina\]](#)” // <http://genproc.gov.ru/documents/legal-base/document-2/>; prisijungimo laikas: 2009-09-14.

dispozityvumo principo išimtį nustatydamas, kad prokuroras turi teisę kreiptis į teismą su pareiškimu gindamas asmens, neapibrėžto asmenų rato, Rusijos Federacijos, Rusijos Federacijos subjektų, municipalinių vienetų teises, laisves ir įstatymų saugomus interesus³⁰.

Prokuroro dalyvavimas civiliniame procese teisės doktrinoje pripažįstamas dispozityvumo principo išimtimi, kuri nustatyta siekiant užtikrinti viešojo intereso gynimą. Dalyvaudamas civiliniame procese prokuroras tampa viena iš svarbiausių viešojo intereso gynimo mechanizmo dalių.

1. 2. Prokuroro instituto istorinės raidos apžvalga

Kaip pažymi prof. V. Mikelėnas, prokuroro institucijos ištakos siekia XII a.³¹. Ši institucija pirmiausia atsirado Prancūzijoje, kuomet prokuroras atstovavo karaliaus vardu ir jo interesais bylose kaip šalis. Laikui bėgant prokuroro institucijos funkcijos plėtėsi. Prokurorui buvo pavesta ginti viešąją tvarką, neveiksnių asmenų ir nežinia kur esančių asmenų interesus, vaikų (našlaičių) teises. Pasak A. Driuko, prof. V. Valančius XIX a. Prancūzijoje prokurorams buvo suteikta dar viena funkcija – užtikrinti, kad teismai vienodai ir teisingai taikytų įstatymą³².

Lietuvos prokuratūros raidą istoriniu teisiniu aspektu savo straipsnyje yra nagrinėjęs prof. J. Žilys³³. Pasak prof. J. Žilio, 1919 m. sausio 16 d. paskelbtas Laikinasis Lietuvos teismų ir jų darbo sutvarkymo įstatymas numatė, kad „*prie apygardos teismo ir Vyriausiojo Tribunolo yra Valstybės Gynėjai (prokuratoriai) ir jų padėjėjai*“.³⁴ Tik 1933 metais Valstybės Gynėjo institucija Teismų santvarkos įstatymu buvo pervadinta į „Prokuratūra“. Pagal Teismų santvarkos įstatymo 262 straipsnį Teisingumo ministras (ministeris) buvo vyriausiasis Lietuvos Respublikos prokuroras. Teisingumo ministrui buvo pavesta vadovauti Vyriausiojo Tribunolo, Apeliacinių Rūmų ir apygardų teismų prokurorams ir jų padėjėjams ir juos kontroliuoti. Prokurorus ir jų padėjėjus skirdavo ir

³⁰Rusijos Federacijos civilinio proceso kodeksas // <http://genproc.gov.ru/documents/legal-base/document-3/>; prisijungimo laikas: 2009-09-17.

³¹Mikelėnas V. Civilinis procesas. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia, 1997. P. 201.

³²Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. T. 1. P. 674.

³³Žilys J. Lietuvos prokuratūros statuso raida: teisiniai istoriniai aspektai // Jurisprudencija. 2005 T. 70(62). P. 16-29.

³⁴Žilys J. Lietuvos prokuratūros statuso raida: teisiniai istoriniai aspektai // Jurisprudencija. 2005 T. 70(62). P. 17.

atleisdavo Lietuvos Respublikos Prezidentas Teisingumo ministro teikimu. Prokuratūros buvo sudaromos prie apygardos teismų, Apeliacinių rūmų ir prie Vyriausiojo Tribunolo. Apygardos prokuroras vadovavo apygardos prokuroro padėjėjams, vykdė apygardos teismo teisminę priežiūrą. Apeliacinių rūmų prokuroras vadovavo apygardų teismų prokurorams ir jų padėjėjams. Vyriausiojo Tribunolo prokurorai vadovavo apygardų teismų ir Apeliacinių rūmų prokurorams bei jų padėjėjams. Teismų santvarkos įstatymas taip pat numatė prokuroro įgaliojimus civiliniame procese. Pagal šį įstatymą prokuroras turėjo teisę dalyvauti teismo posėdyje ir išsakyti savo nuomonę kai kurių kategorijų bylose (pvz: šeimos bylose)³⁵. Prof. J. Žilys savo straipsnyje atkreipia dėmesį, kad 1918 - 1940 m. Lietuvos teisinėje sistemoje prokurorų teisinis statusas buvo išreikštas ne konstitucijose, bet teismų veiklą reglamentuojančiuose įstatymuose, nors realiai teismai veikė su prie jų esančiomis Valstybės Gynėjų (prokurorų) institucijomis. Prof. J. Žylio nuomone, konstitucijų kūrėjų argumentus, valstybės valdžios funkcijoms priskiriant tik įstatymų leidimą ir jų vykdymą, galėtų pabandyti atskleisti tik akademinė diskusija³⁶.

1940 m. Lietuva neteko nepriklausomybės ir buvo inkorporuota į Sovietų Sąjungos sudėtį. Du dešimtmečius kurta ir sėkmingai funkcionavusi Lietuvos teisėtvara ir joje veikusi prokuratūra buvo sunaikintos sovietinio režimo. Nors 1941-1944 metais nacistinės Vokietijos okupacijos metu ir buvo atkurtas kai kurių nepriklausomos Lietuvos valstybės įstatymų galiojimas, tačiau teisėsaugos institucijų darbą kontroliavo okupacinė nacių valdžia. 1944 m. prasidėjusi antroji sovietinė okupacija pavertė Lietuvą Sovietų Sąjungos dalimi, kurioje iki pat 1990 m. pilnai galiojo sovietiniai įstatymai, o prokuratūra buvo represiniu valdžios įrankiu.

1990 m. atkūrus nepriklausomą Lietuvos valstybę, prokuratūros teisinio statuso formavimas valstybės valdžios institucinėje struktūroje tapo viena iš sudėtingiausių konstitucinio reguliavimo problemų. Šios problemos sprendimas taip pat formavo ir prokuroro teisinį statusą civiliniame procese. Lietuvoje iki 1994 m. galiojęs 1964 m. CPK 53 straipsnis numatė du prokuroro dalyvavimo civiliniame procese būdus³⁷. Pirmasis, kaip prokuroro teisė pareikšti ieškinį kitų asmenų teisėms ir teisėtiems interesams ginti. Antrasis leido prokurorui įstoti į bylą bet kurioje proceso stadijoje, jei to reikalauja valstybės ar visuomenės interesai ar piliečių teisių ar interesų apsauga. Praktikoje tai pasireiškė kaip prokuroro teisė protestuoti net tokį teismo sprendimą, kuriuo abi šalys buvo

³⁵ Andriulis V., Mockevičius R., Valeckaitė V. Lietuvos valstybės teisės aktai (1918. II. 16-19401. VI. 15). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 1996. P. 717.

³⁶ Žilys J. Lietuvos prokuratūros statuso raida: teisiniai istoriniai aspektai // Jurisprudencija. 2005 T. 70(62). P. 17.

³⁷ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios. 1964. Nr. 19-139.

patenkintos. Pasak A. Driuko, prof. V. Valančiaus, tai buvo akivaizdus šalių autonomijos pažeidimas³⁸. Šalių valia šitoje vietoje neturėjo jokios reikšmės, nes toks sprendimas kasacine tvarka buvo naikinamas, o byla nagrinėjama iš naujo. Tokia situacija vertinama vienareikšmiškai – kaip prokuroro neribota teisė dalyvauti civiliniame procese, neapsiribojanti vien viešojo intereso gynimu ir pažeidžianti dispozityvumo principą. Susisklosčiusi situacija reikalavo Konstitucinio Teismo įsikišimo, kadangi LR Konstitucijos 118 straipsnis nustatė prokuratūros funkcijas baudžiamajame procese, tačiau nereglementavo prokuratūros funkcijų civiliniame procese. Konstitucinis Teismas 1994 vasario 14 d. nutarime išaiškino, kad 1964 m CPK 53 straipsnio nuostata dėl prokuroro teisės kreiptis į teismą su pareiškimu kitų asmenų teisėms bei įstatymo saugomiems valstybės interesams ginti neprieštarauja LR Konstitucijai³⁹. Prokuroro teisė įstoti į civilinę bylą bet kurioje jos stadijoje vykdant prokurorinę priežiūrą buvo pripažinta prieštaraujanti LR Konstitucijos 5, 109 ir 118 straipsniams⁴⁰.

Šis Konstitucinio Teismo nutarimas ir jame išdėstyti argumentai susilaukė teisės srities mokslininkų dėmesio. Prof. V. Mikelėnas kritikavo Konstitucinio Teismo argumentus, kad prokuratūra yra sudedamoji teisminės valdžios dalis ir, kad LR Konstitucija nenumato prokurorams galimybės vykdyti teismų priežiūros funkcijų⁴¹. Prof. V. Mikelėno kritikos susilaukė ir Konstitucinio Teismo išvada, kad prokuroro dalyvavimas civiliniame procese pateikiant išvadą prieštarauja teismų ir teisėjų nepriklausomumo principui ir riboja teisminės valdžios galias⁴². Pasak prof. V. Mikelėno, vien tai, kad LR Konstitucijoje 118 straipsnis yra IX skirsnyje „Teismas“, dar nereiškia, kad prokuratūra yra teisminės valdžios sudedamoji dalis. Kaip kontraargumentą prof. V. Mikelėnas nurodo, kad toks LR Konstitucijos nuostatų išdėstymas negali būti traktuojamas vien formaliai. Kaip pavyzdį formalaus traktavimo prof. V. Mikelėnas nurodo patį Konstitucinį Teismą, kuris nėra numatytas LR Konstitucijos IX skirsnyje, tačiau yra teisminės valdžios dalis. Prof. V. Mikelėnas prokuratūrą laiko vykdomosios valdžios dalimi. Prof. V. Mikelėno manymu, Konstitucijos 118 straipsnis nenumato baigtinio prokuratūros funkcijų sąrašo ir neužkerta kelio nustatyti įstatymuose papildomas prokuratūros funkcijas civiliniame procese. Įdomi yra prof. V.

³⁸ Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. T. 1. P. 676.

³⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. vasario 14 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 53 straipsnio ir Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo 21 straipsnio trečiosios dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1994, Nr.13-221.

⁴⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. vasario 14 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 53 straipsnio ir Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo 21 straipsnio trečiosios dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1994, Nr.13-221.

⁴¹ Mikelėnas V. Civilinis procesas. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia, 1997. P. 207-209.

⁴² Ten pat, P. 208.

Mikelėno nuomonė dėl prokuroro teisės įstoti į bylą, bet kurioje proceso stadijoje⁴³. Pasak jo, tai nereiškia, kad yra vykdoma teismų priežiūros funkcija. Šitoje vietoje prof. V. Mikelėnas remiasi užsienio valstybių praktika, kur tokia prokuroro teisė traktuojama kaip viešojo intereso gynimas. Jo pateikiama formulė yra tokia: teisingas įstatymų taikymas ir aiškinimas vykdant teisingumą yra viešasis interesas - šį interesą saugo prokuroras. Prokuroras, saugodamas viešąjį interesą, neatlieka teisėjo funkcijų, t. y., jis neturi galių naikinti teismo sprendimo, jis turi teisę tik jį apskųsti kasaciniam teismui, neturėdamas jokių garantijų, kad teismas jo skundą tenkins. Prof. V. Mikelėnas, nesant apeliacinės instancijos, tokią prokuroro skundo teisę vertina teigiamai, kaip galimybę asmenims atkurti neteisėtu teismo sprendimu pažeistas teises⁴⁴. Prof. V. Mikelėnas griežtai pasisako dėl Konstitucinio Teismo išaiškinimo, kad prokuroro dalyvavimas civiliniame procese pateikiant išvadą, prieštarauja teismų ir teisėjų nepriklausomumo principui ir riboja teisminės valdžios galias. Jo nuomone, taip nėra dėl to, kadangi prokuroro išvada teismui neturi privalomosios galios kaip ir eksperto ar specialisto išvada. Prof. V. Mikelėno nuomone, šiuo nutarimu Konstitucinis Teismas išskėlė teismų nepriklausomumo principą kitų konstitucinių vertybių sąskaita, taip paneigdamas viešąjį interesą vienodai ir teisingai aiškinti įstatymus visoje valstybėje, nes nei vienas principas negali būti suabsoliutinamas.

Savo nuomonę dėl Konstitucinio Teismo 1994 vasario 14 d. nutarimo ir prof. V. Mikelėno argumentų šiuo klausimu yra išsakę A. Driukas ir prof. V. Valančius⁴⁵. Jie kritikavo prof. V. Mikelėno nuomonę dėl prokuroro teisės įstoti į bylą bet kurioje proceso stadijoje. Pasak A. Driuko ir prof. V. Valančiaus, nėra pakankamo pagrindo prokuroro teisę įstoti į bylą bet kurioje proceso stadijoje aiškinti vienareikšmiškai, kaip teigiamą reiškinį. Savo nuomonę jie grindžia tuo, kad prokuroro galimybė įstoti į civilinį procesą bet kurioje stadijoje pasunkins ir užvilkins civilinės bylos išnagrinėjimą bei pareikalaus papildomų lėšų, kas būtų neadekvatu siekiamam rezultatui. Turbūt ilgametė A. Driuko ir prof. V. Valančiaus teisėjo darbo patirtis nulėmė jų teiginį, kad prokuroro dalyvavimo civiliniame procese efektyvumas ir profesionalumas yra palyginti menkas⁴⁶. Be to, jų nuomone, tai iškreiptų ir be pagrindo apribotų dispozityvumo principą grynai privataus pobūdžio bylose. Tačiau A. Driukas ir prof. V. Valančius palaiko prof. V. Mikelėno nuomonę, kad

⁴³ Ten pat, P. 208.

⁴⁴ Atkreipiame dėmesį, kad prof. V. Mikelėnas pasisako apie iki 1995 m. galiojusį teisinį reglamentavimą, kuris Lietuvos civiliniame procese nenumatė apeliacijos, kaip teismų sprendimų pagrįstumo ir kontrolės formos.

⁴⁵ Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. T. 1. P. 681-682.

⁴⁶ Ten pat, P. 681.

reikėtų suteikti prokurorui teisę įstoti į bylą ir pateikti bylos teisinį vertinimą, tais atvejais, kai to reikia viešajam interesui apginti.

Rusijoje prokuroro institucija buvo įkurta XVIII a. Rusijos caras Petras I, grįžęs iš kelionės po Europą, 1722 m. įkūrė prokuroro instituciją, pavadindamas ją „visa reginčia valstybės akimi“⁴⁷. Prokurorams buvo suteikti platūs įgaliojimai vykdyti teismų veiklos priežiūrą ir ginti valstybinius interesus. Po 1917 m. Spalio revoliucijos Rusijoje prokuratūros įgaliojimai iš esmės išliko tie patys, tik buvo atskirai išskirti prokuratūros įgaliojimai civiliniame procese, t. y., prokuroras turėjo teisę iškelti civilinę bylą arba įstoti į bet kurią proceso stadiją, jeigu, jo nuomone, to reikalavo valstybės interesų ir darbininkų teisių apsauga. Taigi kaip ir anksčiau prokuroras ir toliau vykdė teismų veiklos priežiūrą.

Rusijos teisės doktrinoje yra giliai išsisknijusi nuomonė, kad prokuroro dalyvavimas civiliniame procese yra viešojo pobūdžio, nes prokuroras dalyvauja procese kaip valstybės įgaliotas atstovas⁴⁸. Naujasis RF CPK priimtas 2002 m. pabaigoje taip pat patvirtina šį teiginį, nors, kita vertus, lyginant su iki tol galiojusiu RF CPK naujai traktuoja prokuroro dalyvavimo civiliniame procese institutą. Anksčiau prokuroras turėjo teisę kreiptis į teismą su pareiškimu dėl asmenų, valstybės ir visuomenės teisių ir įstatymų saugomų interesų apsaugos ir įstoti į bet kurią civilinio proceso stadiją⁴⁹. Priėmus naująjį RF CPK ši prokuroro teisė buvo apribota, nustatius, kad prokuroras turi teisę kreiptis į teismą su pareiškimu gindamas asmenų, neapibrėžto asmenų rato, Rusijos Federacijos, Rusijos Federacijos subjektų, municipalinių vienetų teises, laisves ir įstatymų saugomus interesus⁵⁰. Kalbant apie asmenų teises, prokuroras turi teisę kreiptis į teismą su pareiškimu gindamas asmenų teises, laisves ir įstatymų saugomus interesus tik tuo atveju, kai asmenys dėl savo sveikatos būklės, amžiaus, neveiknumo ir kitų svarbių priežasčių negali savarankiškai kreiptis į teismą. Toks prokuroro teisių susiaurinimas rėmėsi įstatymo rengėjų

⁴⁷ Прокуратура Российской Федерации. Прокуратура Российской Федерации в системе органов государственной власти. М.: Прокуратура, 2008. С. 307.

⁴⁸ Сахнова Т. В. Курс гражданского процесса: теоретические начала и основные институты. Москва. Волтерс Клувер, 2008. С. 240.

⁴⁹ Прокуратура Российской Федерации. Прокуратура Российской Федерации в системе органов государственной власти. М.: Прокуратура, 2007. С. 92-93.

⁵⁰ Rusijos Federacijos civilinio proceso kodeksas // <http://genproc.gov.ru/documents/legal-base/document-3/>; prisijungimo laikas: 2009-10-10.

pozicija, kad tokia prokuroro teisė prieštarauja socialiniam teisingumui ir pažeidžia šalių lygiateisiškumo principą⁵¹.

1. 3. Prokuroro funkcijos civiliniame procese

Pagal LR Konstitucijos 118 straipsnį prokuroras įstatymo nustatytais atvejais gina asmens, visuomenės ir valstybės teises bei teisėtus interesus. LR prokuratūros įstatyme sakoma, kad prokuratūra yra valstybės institucija, atliekanti LR Konstitucijoje, prokuratūros įstatyme ar kituose įstatymuose nustatytas funkcijas⁵². Prokuratūra padeda užtikrinti teisėtumą ir teismui vykdyti teisingumą. LR prokuratūros įstatymo 2 straipsnio 2 dalies 7 punkto nuostata teigia, kad prokuratūra įstatymų nustatytais pagrindais ir tvarka gina viešąjį interesą. LR CPK 5 straipsnis nustato, kad įstatymų nustatytais atvejais pareiškimą teismui dėl viešojo intereso gynimo valstybės vardu gali pareikšti prokuroras arba kita įstatymų įgaliota institucija. LR CPK 49 straipsnio 1 dalis dar kartą patvirtina prokuroro teisę pareikšti ieškinį viešajam interesui ginti. Išvardintos LR Konstitucijos ir kitų įstatymų nuostatos leidžia daryti pagrįstą išvadą, kad bendroji prokuratūros funkcija yra teisėtumo užtikrinimo funkcija⁵³. Lietuvos civilinio proceso teisės moksle prokuroro funkcijos civiliniame procese yra mažai nagrinėtos. Kai kurias prokuroro funkcijas civiliniame procese savo darbuose yra aptarę A. Driukas ir prof. V. Valančius⁵⁴. Tačiau jų darbuose nėra tikslaus prokurorų funkcijų civiliniame procese formulavimo ir išgryninimo. Manome, kad aukščiau išvardintų įstatymų normų analizė leidžia teigti, kad pagrindinė prokuroro funkcija Lietuvos civiliniame procese yra viešojo intereso gynimas.

Rusijos civilinio proceso teisės doktrinos tyrinėtojai prokuroro funkcijas civiliniame procese yra nagrinėję žymiai plačiau. Kaip jau buvo minėta, RF Konstitucija nedetalizuoja prokuratūros funkcijų ir įgaliojimų, jos 129 straipsnis tik nurodo, kad prokuratūros įgaliojimus, organizaciją ir tvarką nustato federalinis RF prokuratūros įstatymas. Pagal RF prokuratūros įstatymo III dalį pagrindinė prokuratūros funkcija - priežiūros funkcija. Pagrindinės funkcijos atmainos -

⁵¹ <http://www.jurnal.org/articles/2006/uri13.html>; prisijungimo laikas: 2009-05-27.

⁵² Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2003. Nr. 42-1919.

⁵³ Funkcija (*lot. functio*) - veikla, pareigos atlikimas, uždaviniai.

⁵⁴ Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. T. 1. P. 674-700.

įstatymų vykdymo priežiūros funkcija bei asmenų teisių ir laisvių priežiūros funkcija. Pagal RF prokuratūros įstatymo 3 straipsnį prokurorai, vadovaudamiesi RF įstatymais, dalyvauja nagrinėjant bylas teismuose. Analizuojant RF CPK 45 ir 251 straipsnius (prokuroro dalyvavimas civilinėje byloje ir prokuroro teisė paduoti pareiškimą į teismą ginčijant teisės norminius aktus) bei RF prokuratūros įstatymą, darytina išvada, kad pagrindinė prokuroro tarnybinė (ne procesinė) funkcija yra ne įstatymų vykdymo priežiūros funkcija, o asmens teisių ir laisvių priežiūra, kuri yra realizuojama prokurorui dalyvaujant civiliniame procese. Pasak, T. V. Sachnovos ši principinė padėtis leidžia teisingai apibrėžti prokuroro funkcijas civiliniame procese ir jo dalyvavimo pagrindus⁵⁵.

Pagal RF prokuratūros įstatymą, prokuroras turi įgaliojimą savo kompetencijos ribose kreiptis į bendrosios kompetencijos teismą su pareiškimu ginčydamas teisės norminius aktus, priimtus institucijų ir atsakingų pareigūnų, kurie prieštarauja įstatymams. Šis jo įgaliojimas yra susijęs su įstatymų vykdymo priežiūros funkcija (RF prokuratūros įstatymo 21 straipsnio 1 dalis, 22 straipsnio 3 dalis). Pažymėtina, kad šios daugiau administracinio pobūdžio prokuroro funkcijos įgyvendinamas yra sąlygotas Rusijos teisės doktrinos, pagal kurią administracinė teisena yra laikoma viena iš civilinio proceso teisenos rūšių. Kita vertus pagal RF CPK 251 straipsnio 3 dalies 1 punktą pareiškimė, ginčijant teisės norminį aktą, turi būti nurodyta, kokios asmens ar neapibrėžto asmenų rato teisės ir laisvės yra pažeidžiamos šiuo teisės norminiu aktu. Civiliniame procese apsaugos objektas yra subjektinės teisės ir įstatymų saugomi interesai. Atitinkamai teisenoje, kylančioje iš civilinių santykių, teisminės apsaugos objektas yra civilinės teisės subjektų įstatymų saugomi interesai, o ne pats įstatymas. Prokuroro galimybė teisme ginčyti teisės norminius aktus išvedama iš tarnybinės - asmens teisių ir laisvių priežiūros funkcijos. Ginčo teisenoje ši prokuroro funkcija yra dar labiau akivaizdi. Pagal RF prokuratūros įstatymo 27 straipsnio 4 dalį tais atvejais, kai yra pažeidžiamos asmens teisės ir laisvės ginamos civilinio proceso tvarka, ir kai nukentėjusysis dėl sveikatos būklės, amžiaus ar kitų svarbių priežasčių negali asmeniškai atstovauti teisme ar arbitraže savo teises ir laisves, arba kai yra pažeidžiamos didelės visuomenės dalies teisės ir laisvės, arba pažeidimas dėl kitų svarbių priežasčių įgijo visuomeninę reikšmę, prokuroras teisme ar arbitraže pareiškia ir palaiko ieškinį nukentėjusiųjų interesais. Pagal RF prokuratūros įstatymo 35 straipsnio 1 dalį prokuroras dalyvauja nagrinėjant bylas teisme RF procesinių ir kitų federalinių įstatymų numatytais atvejais. RF prokuratūros įstatymo 27 straipsnio 3 dalies nuostatos atitinka RF

⁵⁵ Сахнова Т. В. Курс гражданского процесса: теоретические начала и основные институты. Москва. Волтерс Клувер, 2008. С. 238.

CPK 45 straipsnio 1 dalyje nustatytas taisyklės ir suteikia prokurorui galimybę pradėti civilinį procesą ne tik konkretaus asmens ar neapibrėžto asmenų rato interesais, bet tai pat ir Rusijos Federacijos, Rusijos Federacijos subjektų, municipalinių vienetų interesais. RF prokuratūros įstatymo 35 straipsnio 3 dalyje yra nustatytos galimos prokuroro dalyvavimo nagrinėjant bylas teismuose formos: kreipimasis į teismą su pareiškimu arba įstojimas į procesą, jeigu tai reikalinga ginat asmens, valstybės ar visuomenės interesus. Prokuroro įgaliojimai šiuo atveju yra nustatyti RF prokuratūros įstatymo 35 straipsnio 4 dalyje. Prokuroro dalyvavimo civilinėse bylose procesinius pagrindus ir formas konkretizuoja RF CPK 45 straipsnio 1 ir 3 dalys. Tokiu būdu prokuroro dalyvavimo civilinėse bylose galimybę visų pirma lemia jo tarnybinė funkcija, t. y., asmens teisių bei laisvių priežiūra. Bendroji prokuroro tarnybinė funkcija transformuojasi į procesines funkcijas, kai prokuroras asmeniui padeda realizuoti konstitucinę teisę į teisminę gynybą, gina visuomeninį interesą (neapibrėžto asmenų rato interesų apsauga) bei valstybės ir vietos savivaldos organų interesus.

Asmens teisių ir laisvių teisminė gynyba – jo paties reikalas. Iš niekieno negali būti atimta teisė į teisminę gynybą, taip pat niekas negali būti verčiamas ginti savo teises prieš savo valią. Tai romėnų teisės laikus siekiantis civilinio proceso postulatą. Kita vertus, jei asmuo dėl pateisinamų priežasčių pats negali realizuoti jam priklausančios teisės į teisminę gynybą, tai negali būti priežastis apriboti jo teisę į teisminę gynybą. Tokiu atveju yra būtinos ypatingos valstybės garantijos. Rusijos civilinio proceso teisės moksle šiuo atveju vartojama sąvoka „bebalsio intereso teisminė gynyba“ (*rus. судебная защита безгласного интереса*), kuri įvardija situaciją, kai asmuo pats negali ginti savo teisių dėl nuo jo nepriklausančių svarbių aplinkybių, ir taip pat, kai yra ginami visuomeniniai ir valstybiniai interesai⁵⁶. Taip yra išvedama prokuroro procesinė funkcija, kuri Rusijos civilinio proceso teisės doktrinoje įvardijama kaip kompensacinė funkcija (*rus. компенсационная функция*)⁵⁷. Rusijos civilinio proceso teisės doktrinos specialistų nuomone, šią prokuroro funkciją įvardinti kaip kompensacinę yra tikslinga dėl to, kad prokuroras savo asmeniu civiliniame procese savotiškai „kompensuoja situaciją“, t. y., nepalieka likimo valiai neapsaugotų asmenų, visuomenės ir valstybės teisių ir įstatymų saugomų interesų, taip pat atsižvelgiant į tai, kad specialių institutų, kurie galėtų vykdyti kompensacinę funkciją vietoje prokuroro, Rusijos teisės sistemoje nesusiklostė. Išvardintos aplinkybės - pagrindinė priežastis, kodėl Rusijos teisės moksle pasisakoma apie būtinybę

⁵⁶ О. С. Шендерович, О. С. Шендерович, О. С. Шендерович: О. С. Шендерович, О. С. Шендерович, О. С. Шендерович, 2008. С. 238.

⁵⁷ О. С. Шендерович, О. С. Шендерович: О. С. Шендерович / О. С. Шендерович, О. С. Шендерович. - М.: О. С. Шендерович, 2006. С. 144-145.

išsaugoti prokuroro dalyvavimo civiliniame procese institutą. Rusijos civilinio proceso teisės doktrinoje egzistuoja vieninga nuomonė, kad pagrindinė prokuroro funkcija civiliniame procese yra kompensacinė, kuri suteikia prokuroro dalyvavimui civiliniame procese deramą vietą ir reikšmę. Kompensacinė funkcija savo esme yra teisminės gynybos garantijų sistemos elementas. Jeigu nuo asmens valios nepriklausančių svarbių priežasčių pasunkėja jo teisės į teisminę gynybą realizacija, valstybė neturi būti abejinga. Valstybė turi garantuoti, kad asmens teisė į teisminę gynybą bus įgyvendinta. Čia slypi viešasis interesas, kuris lemia, kad prokuroras privalo kreiptis į teismą dėl konkretaus asmens teisių ir laisvių gynimo⁵⁸. Kita vertus, taip yra ginamas ir teisingumas. Kompensacinė prokuroro funkcija įgyvendinama ir tais atvejais, kai prokuroras kreipiasi į teismą su pareiškimu dėl neapibrėžto asmenų rato, Rusijos Federacijos, Rusijos Federacijos subjektų, vietos savivaldos organų interesų gynimo.

Kita prokuroro procesinė funkcija - priežiūros funkcija, kurią civiliniame procese prokuroras įgyvendina RF CPK ir kitų federalinių įstatymų nustatytais atvejais, dalyvaudamas bylose ir turėdamas tikslą duoti išvadą (RF CPK 45 straipsnio 3 dalis).

Manome, kad Rusijos teisės mokslininkų teoriniais teiginiais dėl prokuroro funkcijų civiliniame procese gali būti remiamasi kalbant ir apie kai kurias prokuroro funkcijas Lietuvos civiliniame procese.

2. PROKURORO DALYVAVIMO CIVILINIAME PROCESSE PROBLEMOS IR JŲ SPRENDIMAS

2. 1. Prokuroro teisinis statusas civiliniame procese

Nacionaliniai ir tarptautiniai teisės aktai reglamentuoja prokurorų funkcijas ir kompetenciją tik baudžiamojoje justicijoje, o prokuroro statuso civiliniame procese dažniausiai tiesiogiai nenustato⁵⁹. Kaip pažymi E. Krivka, to priežastis akivaizdi – pagrindinės prokuroro funkcijos yra

⁵⁸ Григорьев А. Н., Исаенкова О. В. Участие прокурора в исковом производстве // Юрист. 2008. №. 3. С. 6-7.

⁵⁹ Europos Tarybos ministrų komiteto 2000 m. spalio 6 d. rekomendacija Nr. (2000)19 „Dėl prokuratūros vaidmens kriminalinės justicijos sistemoje“ // [http://www.etib.lt/site_files/Ministru%20Komiteto%20dokumentai/\(2000\)19.doc](http://www.etib.lt/site_files/Ministru%20Komiteto%20dokumentai/(2000)19.doc); prisijungimo laikas: 2009-02-10. Šioje Rekomendacijoje prokuratūra įvardijama, kaip institucija, visuomenės vardu ir ginant visuotinius interesus,

susijusios su baudžiamuoju persekiojimu, kas lemia mažesnį prokuroro aktyvumą civilinėse bylose⁶⁰. Atitinkamai teisės literatūroje daugiausiai yra nagrinėjimas prokuroro statusas baudžiamajame procese.

Pagal LR CPK 49 straipsnį prokuroras, pareiškęs ieškinį viešajam interesui ginti, visais atvejais yra ieškovas. Asmuo, kurio interesais yra pareikštas ieškinys, nėra laikomas ieškovu. Esamas teisinis reguliavimas skiriasi nuo 1964 m. LR CPK nustatyto reguliavimo, kuomet ieškovu buvo laikomas asmuo, kurio interesais yra pareikštas prokuroro ieškinys. Prokuroro ieškinio, pareikšto pagal LR CPK 49 straipsnį dalykas yra reikalavimas apginti viešąjį interesą, bet ne konkretaus asmens teises ir interesus, kaip tai buvo pagal 1964 m. LR CPK. Lietuvos civiliniame procese, kaip ir Rusijos civiliniame procese pripažįstama, kad prokuroras neturi materialinio teisinio suinteresuotumo byloje ir šalimi byloje yra tik procesine prasme. Dėl prokuroro teisinio statuso civiliniame procese ne kartą yra pasisakęs Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. vasario 8 d. nutartyje sakoma: „*gindamas AB „Lietuvos dujos“ Vilniaus filialo materialinius interesus, prokuroras reiškia ieškinį ir nurodytą viešąjį interesą giną tokiomis pat procesinėmis teisėmis kaip ir ieškovas. Šis prokuroro procesinis statusas suteikia jam tokias procesines teises ir pareigas kaip ir ieškovui, kurio materialinio intereso apsaugai pareikštas ieškinys. Taigi prokuroras neturi materialinio intereso ir tuo skiriasi nuo ieškovo, kurio materialinio intereso apsaugai vyksta teismo procesas*“⁶¹. Tas faktas, kad prokuroras neturi materialinio suinteresuotumo, nesuteikia jam daugiau teisių nei kitiems ieškovams, nes būtų pažeistas teisinio apibrėžtumo principas. Materialinio intereso neturinčio ieškovo institutas teisėkūroje vadinamas teisine fikcija. Tokio viešajam interesui atstovaujančio prokuroro procesinio teisinio statuso reikšmė ta, kad prokuroras turi tiek teisių, kiek ir materialinį interesą turintis ieškovas.

Taigi prokuroras, kaip ieškovas, turi LR CPK numatytas šalies teises ir pareigas: susipažinti su bylos medžiaga, daryti išrašus ir nuorašus, pareikšti nušalinimus, teikti įrodymus, dalyvauti tiriant įrodymus, užduoti klausimus kitiems dalyvaujantiems byloje asmenims, liudytojams ir ekspertams, pateikti prašymus, duoti teismui paaiškinimus žodžiu ir raštu, teikti savo argumentus ir samprotavimus visais bylos nagrinėjimo metu kylančiais klausimais, prieštarauti kitų dalyvaujančių byloje asmenų prašymams, argumentams ir samprotavimams, gauti teismo sprendimų, nutarčių ar

atsakinga už baudžiamąją atsakomybę numatančių įstatymų taikymą, pirma, atsižvelgiant į individų teises ir antra – kriminalinės justicijos sistemos efektyvumo būtinybę.

⁶⁰ Krivka E. Viešojo intereso gynimas civiliniame procese. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009. P. 99.

⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-109/2008.

nutarimų, kuriais išsprendžiama byla, nuorašus, apskūsti teismo sprendimus bei nutartis ar nutarimus ir naudotis kitomis procesinėmis teisėmis, kurias šalims suteikia LR CPK. Prokuroras taip pat turi teisę pakeisti ieškinio pagrindą arba dalyką, padidinti ar sumažinti ieškinio reikalavimus LR CPK nustatyta tvarka arba atsisakyti ieškinio. Prokuroras gali užbaigti bylą taikos sutartimi. LR CPK taip pat nustato prokurorui pareigą priklausančiomis procesinėmis teisėmis naudotis sąžiningai. Prokuroras turi ir kitas LR CPK numatytas pareigas. LR generalinis prokuroras gindamas viešąjį interesą LR CPK nustatyta tvarka gali paduoti prašymą dėl proceso atnaujinimo. Prokurorą nuo kitų ieškovo skiria tai, kad jo atžvilgiu negali būti pareikštas priešinis ieškinys. Priešieškinį galima pareikšti, kai byloje pagal prokuroro ieškinį viešajam interesui ginti bendraieškiu įstoja asmuo, kurio teisės ir pareigos liečia pareikštas ieškinyse⁶².

Prokuroro teisinį statusą civiliniame procese apibrėžia ir LR prokuratūros įstatymas. Pagal LR prokuratūros įstatymo 19 straipsnio 1 dalį prokurorai, nustatę asmens, visuomenės, valstybės teisių ir teisėtų interesų pažeidimą, viešąjį interesą gina įstatymų nustatytais atvejais ir tvarka pagal asmens, valstybės ar savivaldybių institucijos arba įstaigos pranešimą, pasiūlymą, pareiškimą, skundą arba savo iniciatyva, taip pat ir tais atvejais, kai kitų institucijų pareigūnai, tarnautojai ar jiems prilyginti asmenys, privalantys ginti šį interesą, nesiėmė priemonių pažeidimams pašalinti. LR prokuratūros įstatymas išskiria šiuos prokurorų įgaliojimus ginant viešąjį interesą:

- 1) kreiptis į teismą su ieškiniu, pareiškimu, prašymu;
- 2) reikalauti iš valstybės ar savivaldybių institucijų, įstaigų ar įmonių, kitų juridinių ir fizinių asmenų pateikti dokumentus ir informaciją;
- 3) reikalauti iš valstybės ar savivaldybių institucijų, įstaigų atlikti patikrinimus, auditą, pateikti išvadas;
- 4) kviesti asmenis ir gauti jų paaiškinimus;
- 5) dalyvauti teismo procese, kai nagrinėjama civilinė ar administracinė byla pagal prokuroro ieškinį, pareiškimą ar prašymą, civilinis ieškinys, prokuroro pareikštas baudžiamojoje byloje, ir apskūsti tose bylose priimtus teismo sprendimus, nutartis, nutarimus;
- 6) priimti nutarimus dėl fizinių asmenų iškeldinimo iš gyvenamųjų patalpų;
- 7) nutarimu įspėti valstybės pareigūną, valstybės tarnautoją ar jiems prilygintą asmenį, kad nedarytų teisės pažeidimų;

⁶² Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. T. 1. P. 691.

8) nutarimu reikalauti atlikti valstybės pareigūno, valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens veiklos tarnybinį patikrinimą ir pasiūlyti patraukti juos drausminėn ar tarnybinėn atsakomybėn;

9) nutarimu perduoti tyrimo medžiagą nagrinėti administracine tvarka, kai ikiteisminis tyrimas nutraukiamas, tačiau yra duomenų apie asmens padarytą administracinę teisės pažeidimą;

10) gauti iš teismo išnagrinėtą bylą;

11) reikalauti iš valstybės ar savivaldybių institucijų, įstaigų vadovų paskirti specialistus padėti prokurorui nustatyti galimus viešojo intereso pažeidimus ir jį ginti.

LR prokuratūros įstatymo 19 straipsnio 4 dalis taip pat numato prokuroro pareigą ginant viešąjį interesą, pareikšti civilinį ieškinį baudžiamojo byloje, jeigu šis nepareikštas, kai dėl nusikalstamos veikos padaryta žalos valstybei arba asmeniui, kuris dėl nepilnametystės, ligos, priklausomybės nuo kaltinamojo ar dėl kitų priežasčių negali teisme ginti savo teisių ar teisėtų interesų.

Prancūzijoje prokuroras (*pranc. Ministere Public*) laikomas vykdomosios valdžios atstovu teismuose⁶³. Veikdamas kaip vykdomosios valdžios atstovas, jis pavaldus teisingumo ministrui, tačiau laikomas sudedamąja teisingumo sistemos dalimi, t. y., teismo pareigūnu, neturinčiu teisės nagrinėti bylas. Prokurorai veikia prie kiekvieno teismo, tačiau nesinaudoja nepriklausomumo garantijomis, kurias įstatymai suteikia teisėjams. Civilinėse bylose prokurorai gina viešąjį interesą ir užtikrina tinkamą įstatymų taikymą. Prokuroras gali įstoti į šalių jau pradėtą bylą arba pats pareikšti ieškinį. Pagal Prancūzijos civilinio proceso kodekso (toliau – Prancūzijos CPK) 423 straipsnį teisė įstoti į šalių pradėtą bylą prokuroras turi visada, kai jo nuomone tai būtina viešajam interesui apginti⁶⁴. Prokuroras, pats pareikšdamas ieškinį, veikia savo vardu ir byloje dalyvauja kaip šalis, t. y., kaip ieškovas. Prancūzijos CPK 422 straipsnyje nurodoma, kad savo iniciatyva prokuroras ieškinį gali pareikšti tik įstatymo nustatytais atvejais, taip pat kai būtina apginti viešąją tvarką.

Pasak J. M. da Silva Miguel, Portugalija yra viena iš Europos valstybių, kur prokuroras turi ryškius įgaliojimus civiliniame procese⁶⁵. Portugalijos prokuratūros (*port. Procuradoria – general da Republica*) įstatymas numato, kad prokuratūros specialioji jurisdikcija yra atstovauti šalies,

⁶³ Mikelėnas V. Civilinis procesas. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia, 1997. P. 202.

⁶⁴ Prancūzijos civilinio proceso kodeksas // http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes_traduits/ncpeatext.htm; prisijungimo laikas 2009-09-05.

⁶⁵ Silva Miguel J. M. Protection of human rights and public interests conducted by the prosecution services outside the criminal law system, especially in the field of environment protection, labour law, health protection and consumers' rights // http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/ccpe/conferences/2008/SpeechDaSilvaMiguel_en.pdf; prisijungimo laikas 2009-09-15.

autonominių regionų, vietos valdžios institucijų, asmenų, turinčių laikiną gyvenamąją vietą, ar kurių buvimo vieta nežinoma interesus, inicijuoti bankroto ar nemokumo procesą, o taip pat bet kurią kitą procesą, kuriame yra viešasis interesas⁶⁶. Portugalijos civilinio proceso kodeksas vardina visą eilę bylų, kuriose prokurorai turi dalyvauti ir ginti viešąjį interesą: tam tikrose paveldėjimo bylose, bankroto bylose, šeimos ir nepilnamečių bylose, baudų išieškojimo bylose ir t. t.⁶⁷

Vokietijoje prokuroras neturi ryškesnių įgaliojimų civiliniame procese. Kaip pažymi H. Range, Vokietijoje funkcionuojanti teisinė sistema leidžia prokurorui apginti viešąjį interesą baudžiamosios teisės priemonėmis⁶⁸. Vokietijos civiliniame procese prokuroras dalyvauja tik vienu būdu - savo iniciatyva pareikšdamas ieškinį įstatymo nustatytais atvejais.⁶⁹

Anglijoje yra dvi prokuroro (*angl. Attorney-General*) dalyvavimo civiliniame procese formos: prokuroras turi teisę pareikšti ieškinį gindamas viešąjį interesą arba gali įstoti į bylą ir išdėstyti dėl jos viešosios valdžios poziciją (pateikti išvadą). Prokuroras teismui pateikdamas teisinį bylos įvertimą veikia kaip *amicus curiae* (*lot. teismo draugas*)⁷⁰. *Amicus curiae* nuomonė – teisinė nuomonė teisme asmens, kuris nėra bylos šalis, bet turi interesą byloje.

Latvijos prokuratūros įstatymas nustato, kad prokuroras įstatymų nustatytais atvejais gina piliečių ir valstybės teises bei teisėtus interesus⁷¹. Įstatymų nustatytais atvejais prokuroras gali pareikšti ieškinį dėl tėvų valdžios apribojimo, dėl santuokos pripažinimo negaliojančia, dėl priverstinės asmens hospitalizacijos ir kitose bylose. Kaip ir Lietuvoje, taip ir Latvijoje prokuroras privalo reaguoti į piliečių neturinčių galimybės savarankiškai realizuoti teisės į teisminę gynybą, pareiškimus ar skundus dėl jų teisių pažeidimo, o surinkęs tai patvirtinančius duomenis kreiptis į teismą dėl jų ginimo.

Estijos, Suomijos, Airijos, Norvegijos, Švedijos, Maltos ir Šveicarijos įstatymai nenumato prokurorų dalyvavimo civiliniame procese⁷².

⁶⁶ Portugalijos prokuratūros įstatymas // <http://www.gddc.pt/legislacao-lingua-estrangeira/english/8182-law-60-ing.html>; prisijungimo laikas 2009-09-15.

⁶⁷ Portugalijos civilinio proceso kodeksas // <http://www.verbojuridico.com/download/codigoprocessotrabalho.pdf>; prisijungimo laikas 2009-09-15.

⁶⁸ Range H. The role of public prosecution in protection of public and state interests in court and other agencies // http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/ccpe/conferences/2008/SpeechRange_en.pdf; prisijungimo laikas 2009-09-05.

⁶⁹ Lietuvos Respublikos Seimo Antikorupcinės komisijos 2003 m. balandžio 9 d. išvada „Dėl viešojo intereso gynimo civiliniame procese“ // http://www3.lrs.lt/docs3/kad4/W3_VIEWER_ViewDoc_p_int_tekst_id=24637&p_int_tv_id=4393&p_org=0.htm; prisijungimo laikas 2009-09-05;

⁷⁰ Jolowicz J. A. On civil procedure. Cambridge: Cambridge university press, 2000. P.105.

⁷¹ Latvijos prokuratūros įstatymas // <http://www.humanrights.lv/doc/latlik/prok.htm>; prisijungimo laikas 2009-09-15.

⁷² Consultative Council of European prosecutors (CCPE) Opinion No 3(2008) of the Consultative Council of European prosecutors on “The role of prosecution services outside the criminal law field”// http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/ccpe/opinions/avis3_en.pdf; prisijungimo laikas 2009-10-15.

RF prokuratūros įstatymas numato prokuroro dalyvavimą civiliniame procese, tačiau su tuo susijusių prokurorų įgaliojimų atskirtai nereglementuoja. RF procesiniai įstatymai numato dvi prokuroro dalyvavimo civiliniame procese formas (būdus):

1) prokuroras turi teisę kreiptis į teismą su pareiškimu, gindamas asmens, neapibrėžto asmenų rato, Rusijos Federacijos, Rusijos Federacijos subjektų, municipalinių vienetų teises, laisves ir įstatymų saugomus interesus. Pažymėtina, kad prokuroras turi teisę kreiptis į teismą su pareiškimu gindamas asmenų teises, laisves ir įstatymų saugomus interesus tik tuo atveju, kai asmenys dėl savo sveikatos būklės, amžiaus, neveiksnumo ir kitų svarbių priežasčių negali savarankiškai kreiptis į teismą;

2) prokuroras įstoja į procesą ir duoda išvadą bylose dėl iškeldinimo, gražinimo į darbą, žalos, susijusios su sveikatos sužalojimu ar gyvybės atėmimu, atlyginimu, taip pat RF civilinio kodekso (toliau – RF CK) ir kitais federalinių įstatymų numatytais atvejais.

Rusijos civilinio proceso teisės moksle vyksta diskusijos dėl prokuroro procesinės padėties civiliniame procese. A. F. Kozpovas teigia, kad prokuroras, pareikšdamas ieškinį, užima šalies (ieškovo) procesinę padėtį⁷³. Jo teiginys remiasi paprasta logika – jei ieškinys pareiškiamas atsakovui, kuris yra procesinė šalis, turi būti ir ieškovas (prokuroras). E. Artamonovas teigimu, pagrindinė prokuroro funkcija yra priežiūros funkcija⁷⁴. Įgyvendindamas šią funkciją civiliniame procese prokuroras veikia kaip valstybės atstovas. Pasak G. L. Osokinos, prokuroras pateikdamas ieškinį tampa ieškovu procesine prasme, kadangi teismas prokuroro naudai nieko nepriteisia, o prokuroras naudojasi tik procesinėmis teisėmis⁷⁵. M. A. Vikut nuomone, prokuroras nėra byloje dalyvaujantis asmuo, kadangi civilinė byla, kaip teisinė sąvoka yra teisinio konflikto (ginčo) forma, o ginčas dėl teisės yra teismo nagrinėjimo dalykas⁷⁶. Šio mokslininko teigimu, prokuroras nedalyvauja minėtame konflikte, nes nėra ginčo dėl teisės subjektas. Pasak M. A. Vikut, prokuroras yra civilinio proceso dalyvis. Kaip pažymi A. A. Sergienko, dauguma Rusijos civilinio proceso

⁷³ Википедия. Свободная энциклопедия. — URL: <http://www.jurnal.org/articles/2006/uri13.html>; присоединено время: 2009-09-02.

⁷⁴ Википедия. Свободная энциклопедия. — URL: <http://www.jurnal.org/articles/2006/uri13.html>; присоединено время: 2009-09-02.

⁷⁵ Википедия. Свободная энциклопедия. — URL: <http://www.jurnal.org/articles/2006/uri13.html>; присоединено время: 2009-09-02.

⁷⁶ Википедия. Свободная энциклопедия. — URL: <http://www.jurnal.org/articles/2006/uri13.html>; присоединено время: 2009-09-02.

doktrinos tyrinėtojų prokurorą laiko ypatingu proceso dalyviu⁷⁷. E. V. Vaskovskij mano, kad prokuroro vaidmenį civiliniame procese tiksliau atskleidžia sąvoka „teisės gynėjas“ (*rus. правозаступник*)⁷⁸. Prokuroras kaip teisės gynėjas, priešingai nei atstovas, kuris atstovauja privatiems šalies interesams, gina individualias privataus asmens teises atsižvelgiant į visuomeninį gėrį ir vardan visuomeninio gėrio. Prokuroras veikia civiliniame procese kaip teisės gynėjas, kai jis pareiškia ieškinį arba įstoja į jau prasidėjusį procesą dėl privačių asmenų laisvių ir teisių gynybos. Kai kada prokuroras gina valstybės interesus, tokiu atveju jis veikia kaip valstybės įstatyminis atstovas.

Rusijos teisės mokslininkų darbuose yra dar viena savotiška jungtinė nuomonė⁷⁹. Vadovaujantis šia nuomone prokuroras, kaip valstybės įgaliotas pareigūnas, vykdydamas priežiūros funkciją, panaudoja ieškinio institutą ir iškelia civilinę bylą. Proceso metu prokuroras nepraranda savo ypatingo (valstybės pareigūno) statuso, jisai naudojami visomis procesinėmis teisėmis (su išimtimi sudaryti taikos sutartį, mokėti su bylos nagrinėjimu susijusias išlaidas, jo atsisakymas nuo ieškinio nenutraukia proceso) ir vykdo ieškovo procesines pareigas. Dėl to prokurorą tikslinga vadinti ieškovu procesine prasme .

Ši paskutinė nuomonė praktikoje prigijo ir dabar pagal RF procesinius įstatymus, iškeldamas civilinę bylą, prokuroras turi ieškovo teises ir pareigas, bet ieškovu netampa. Ieškovas yra asmuo, kurio teises, laisves ir įstatymo saugomus interesus gina prokuroras, paduodamas pareiškimą teismui. RF CPK 38 straipsnio 2 dalis nustato, kad asmuo, kurio interesais byla yra iškelta pagal kito asmens pareiškimą yra teismo informuojamas apie prasidėjusį procesą ir dalyvauja jame kaip ieškovas. Prokuroras yra byloje dalyvaujantis asmuo, turintis tik procesinį suinteresuotumą – materialiojo teisinio suinteresuotumo prokuroras neturi. Todėl prokuroras yra atleistas nuo bylinėjimosi išlaidų, jam negali būti pareikštas priešieškiny, su juo negalima sudaryti taikos sutarties, prokuroro naudai negalima priimti teismo sprendimo, ir iš jo negali būti nieko išieškoma.

Skirtingos prokuroro dalyvavimo civiliniame procese formos lemia skirtingas savo prigimtimi prokuroro funkcijas procese. Šios aplinkybės nulemia specifinę prokuroro teisinę padėtį, priklausančią nuo jo dalyvavimo procese formos. Prokuroro, kuris kreipiasi į teismą gindamas kitų

⁷⁷ *CPK RF*, C. 71.

⁷⁸ *CPK RF*, C. 72.

⁷⁹ *CPK RF*, C. 71. <http://www.jurnal.org/articles/2006/uri13.html>; prisijungimo laikas: 2009-09-02.

asmenų interesus, teisinę padėtį nustato RF CPK 45 straipsnio 2 dalis. Pagal ją prokuroras, padavęs pareiškimą, naudojami visomis ieškovo procesinėmis teisėmis ir pareigomis (išskyrus teisę sudaryti taikos sutartį ir pareigą apmokėti bylinėjimosi išlaidas). Jeigu prokuroras atsisako ieškinio, kuris yra paduotas ginant kito asmens įstatymo saugomus interesus, bylos nagrinėjimas yra tęsiamas toliau, jei pats asmuo ar jo įstatyminis atstovas nepareiškia, kad atsisako ieškinio. Ieškovui atsisakius ieškinio, teismas nutraukia bylos nagrinėjimą, jei toks atsisakymas neprieštaruoja įstatymams ar nepažeidžia kitų asmenų teisių ir teisėtų interesų. Pažymėtina, kad prokuroras gali atsisakyti nuo ieškinio, tik procesine prasme, t. y., jo nepalaikyti, tačiau jis negali atsisakyti nuo ieškovo materialinio-teisinio reikalavimo atsakovui. Tokią teisę turi tik tikrasis ieškovas (asmuo, kurio interesais, prokuroras padavė į teismą ieškinį). Pagal RF CPK 39 straipsnį, prokuroras negali pakeisti ieškinio pagrindo arba dalyko – tai ieškovo prerogatyva. Kita vertus, praktikoje pripažįstama, kad prokuroras proceso eigoje gali keisti jo paduoto ieškinio pagrindą. Galimybė prokurorui iškelti civilinę bylą savo vardu, nors ir dėl kitų asmenų teisių gynimo, pasitarnavo pagrindiniam argumentui doktrinoje prokurorą pripažinti „procesiniu ieškovu“ (*rus. процессуальный истец*). Prokuroras, inicijavęs civilinį procesą, naudojami visomis procesinėmis ieškovo teisėmis ir pareigomis, susijusiomis su rungtyniškumo principo realizavimu. Pagal RF CPK 131-132 straipsnius, prokuroras formuluoja ieškinio reikalavimą ir jį pagrindžia įrodymais, prireikus šalina ieškinio trūkumus. Proceso eigoje prokuroras dalyvauja įrodymų tyrime ir turi įrodinėjimo našta. Prokuroras pateikia įrodymus, teisinius argumentus, neigia atsakovo argumentus, pirmas, kaip šalis, duoda paaiškinimus bylos teismo nagrinėjimo metu, pirmas kalba teisminiuose ginčiuose. Pažymėtina, kad RF CPK 46 straipsnyje yra nurodyti asmenys (valstybės valdymo organai, vietos savivaldos organai, organizacijos ir piliečiai), kurie įstatymų nustatytais atvejais ir esant kitų asmenų prašymui, gali kreiptis į teismą su pareiškimu gindami tų asmenų teises, laisves ir įstatymų saugomus interesus. Šiame straipsnyje nurodyti asmenys taip pat turi teisę ginti neapibrėžto asmenų rato interesus. RF CPK 46 straipsnio 2 dalyje yra nustatyta, kad šie asmenys įgyja visas procesines ieškovo teises ir pareigas (išskyrus teisę sudaryti taikos sutartį ir pareigą apmokėti bylinėjimosi išlaidas). Atkreiptinas dėmesys, kad RF CPK prokuroras ir RF CPK 46 straipsnyje nurodyti asmenys įvardijami viena teisine formuluote „asmenys, įstojantys į procesą savo vardu, gindami kitų asmenų teises, laisves ir įstatymų saugomus interesus“ (pavyzdžiui, RF CPK 38 straipsnis).

Prokuroro teisinę padėtį taip pat sąlygoja jo vykdoma kompensacinė funkcija. Pagrindinis prokuroro procesinis suinteresuotumas yra kitoks negu ieškovo ar subjektų, numatytų RF CPK 46 straipsnyje, ir siejasi su jo pagrindine tarnybine funkcija, priminsime, kad tai - asmens teisių ir

laisvių priežiūra. Jei prokuroras mano, kad yra pažeista asmens subjektinė teisė, o pats asmuo nepajėgus kreiptis į teismą gynybos arba, kad yra pažeisti Rusijos Federacijos, Rusijos Federacijos subjektų, municipalinių vienetų interesai, prokuroras turi teisę kreiptis į teismą. Tokią pat taisyklę numato RF prokuratūros įstatymo 35 straipsnio 3 dalis. Prokuroro tarnybinė funkcija ir kompetencija lemia skirtingas reagavimo formas į pažeistus įstatymus, asmenų teises ir laisves, įstatymo saugomus interesus. Prokuroras nustatęs, kad pažeidus įstatymą tuo pačiu buvo pažeistos asmenų teisės, Rusijos Federacijos, Rusijos Federacijos subjektų, municipalinių vienetų interesai, negali būti pasyvus, jis privalo reaguoti naudodamasis įgaliojimais, kuriuos jam suteikia RF prokuratūros įstatymas. Veikimo priemonių pasirinkimas yra prokuroro nuožiūros teisė. Tokiu būdu objektyvus prokuroro procesinis suinteresuotumas reiškiasi jo tarnybiniu interesu, susijusiu su prokuratūros funkcijų vykdymu. Būtent šios funkcijos yra prokuroro aktyvumo procese materialusis pagrindas, bet tai nedaro prokuroro ieškovu.

Pasak T. V. Sachnovos, ieškovo kategorija iš esmės vienintelė procesinė kategorija, kuri negali būti suskaldyta, kaip negalima suskaldyti ieškinio į dvi savarankiškas struktūras⁸⁰. Negalima pripažinti savarankiškoms teisinėms kategorijoms „ieškovas procesine prasme“ arba „ieškovas materialine prasme“. Kai neveiksnų asmenį procese atstovauja jo įstatyminis atstovas, jis procesiškai užpildo neveiksnaus asmens vietą. Pagal RF CPK 45 straipsnio esmę, prokuroras turi teisę kreiptis į teismą dėl neveiksnaus asmens teisių gynimo tuo atveju, kai jo įstatyminis atstovas neturi galimybių to padaryti arba kai tokio įstatyminio atstovo nėra. Bet kurioje situacijoje pagrindas tokiam kreipimuisi yra ne materialinis teisinis ryšys su asmeniu, kurio teisės yra galimai pažeidžiamos, o prokuroro, kaip atsakingo prokuratūros pareigūno, tarnybinė funkcija. Prokuroras, kreipdamasis su pareiškimu į teismą, gindamas „svetimą interesą“, kaip jau buvo minėta, tampa byloje dalyvaujančiu asmeniu ir įgyja procesines ieškovo teises. Taip jis įgyvendina tarnybinę funkciją, kuri yra išvedama iš valstybės funkcijos visiems subjektams užtikrinti lygią teisę į teisminę gynybą. Nors RF CPK nedraudžia prokuroro vykdomas kompensacinę ir įstatymų vykdymo priežiūros funkcijas sujungti su bet kuria prokuroro dalyvavimo civiliniame procese forma, tačiau praktikoje dėl to gali kilti problemų. Prokuroro vykdoma savarankiška kompensacinė funkcija paneigia galimybę dviems prokuroro dalyvavimo civiliniame procese formoms egzistuoti vienu metu. Pavyzdžiui,

⁸⁰ [1] [2] [3] [4] [5] [6] [7] [8] [9] [10] [11] [12] [13] [14] [15] [16] [17] [18] [19] [20] [21] [22] [23] [24] [25] [26] [27] [28] [29] [30] [31] [32] [33] [34] [35] [36] [37] [38] [39] [40] [41] [42] [43] [44] [45] [46] [47] [48] [49] [50] [51] [52] [53] [54] [55] [56] [57] [58] [59] [60] [61] [62] [63] [64] [65] [66] [67] [68] [69] [70] [71] [72] [73] [74] [75] [76] [77] [78] [79] [80] [81] [82] [83] [84] [85] [86] [87] [88] [89] [90] [91] [92] [93] [94] [95] [96] [97] [98] [99] [100] [101] [102] [103] [104] [105] [106] [107] [108] [109] [110] [111] [112] [113] [114] [115] [116] [117] [118] [119] [120] [121] [122] [123] [124] [125] [126] [127] [128] [129] [130] [131] [132] [133] [134] [135] [136] [137] [138] [139] [140] [141] [142] [143] [144] [145] [146] [147] [148] [149] [150] [151] [152] [153] [154] [155] [156] [157] [158] [159] [160] [161] [162] [163] [164] [165] [166] [167] [168] [169] [170] [171] [172] [173] [174] [175] [176] [177] [178] [179] [180] [181] [182] [183] [184] [185] [186] [187] [188] [189] [190] [191] [192] [193] [194] [195] [196] [197] [198] [199] [200] [201] [202] [203] [204] [205] [206] [207] [208] [209] [210] [211] [212] [213] [214] [215] [216] [217] [218] [219] [220] [221] [222] [223] [224] [225] [226] [227] [228] [229] [230] [231] [232] [233] [234] [235] [236] [237] [238] [239] [240] [241] [242] [243] [244] [245] [246] [247] [248] [249] [250] [251] [252] [253] [254] [255] [256] [257] [258] [259] [260] [261] [262] [263] [264] [265] [266] [267] [268] [269] [270] [271] [272] [273] [274] [275] [276] [277] [278] [279] [280] [281] [282] [283] [284] [285] [286] [287] [288] [289] [290] [291] [292] [293] [294] [295] [296] [297] [298] [299] [300] [301] [302] [303] [304] [305] [306] [307] [308] [309] [310] [311] [312] [313] [314] [315] [316] [317] [318] [319] [320] [321] [322] [323] [324] [325] [326] [327] [328] [329] [330] [331] [332] [333] [334] [335] [336] [337] [338] [339] [340] [341] [342] [343] [344] [345] [346] [347] [348] [349] [350] [351] [352] [353] [354] [355] [356] [357] [358] [359] [360] [361] [362] [363] [364] [365] [366] [367] [368] [369] [370] [371] [372] [373] [374] [375] [376] [377] [378] [379] [380] [381] [382] [383] [384] [385] [386] [387] [388] [389] [390] [391] [392] [393] [394] [395] [396] [397] [398] [399] [400] [401] [402] [403] [404] [405] [406] [407] [408] [409] [410] [411] [412] [413] [414] [415] [416] [417] [418] [419] [420] [421] [422] [423] [424] [425] [426] [427] [428] [429] [430] [431] [432] [433] [434] [435] [436] [437] [438] [439] [440] [441] [442] [443] [444] [445] [446] [447] [448] [449] [450] [451] [452] [453] [454] [455] [456] [457] [458] [459] [460] [461] [462] [463] [464] [465] [466] [467] [468] [469] [470] [471] [472] [473] [474] [475] [476] [477] [478] [479] [480] [481] [482] [483] [484] [485] [486] [487] [488] [489] [490] [491] [492] [493] [494] [495] [496] [497] [498] [499] [500] [501] [502] [503] [504] [505] [506] [507] [508] [509] [510] [511] [512] [513] [514] [515] [516] [517] [518] [519] [520] [521] [522] [523] [524] [525] [526] [527] [528] [529] [530] [531] [532] [533] [534] [535] [536] [537] [538] [539] [540] [541] [542] [543] [544] [545] [546] [547] [548] [549] [550] [551] [552] [553] [554] [555] [556] [557] [558] [559] [560] [561] [562] [563] [564] [565] [566] [567] [568] [569] [570] [571] [572] [573] [574] [575] [576] [577] [578] [579] [580] [581] [582] [583] [584] [585] [586] [587] [588] [589] [590] [591] [592] [593] [594] [595] [596] [597] [598] [599] [600] [601] [602] [603] [604] [605] [606] [607] [608] [609] [610] [611] [612] [613] [614] [615] [616] [617] [618] [619] [620] [621] [622] [623] [624] [625] [626] [627] [628] [629] [630] [631] [632] [633] [634] [635] [636] [637] [638] [639] [640] [641] [642] [643] [644] [645] [646] [647] [648] [649] [650] [651] [652] [653] [654] [655] [656] [657] [658] [659] [660] [661] [662] [663] [664] [665] [666] [667] [668] [669] [670] [671] [672] [673] [674] [675] [676] [677] [678] [679] [680] [681] [682] [683] [684] [685] [686] [687] [688] [689] [690] [691] [692] [693] [694] [695] [696] [697] [698] [699] [700] [701] [702] [703] [704] [705] [706] [707] [708] [709] [710] [711] [712] [713] [714] [715] [716] [717] [718] [719] [720] [721] [722] [723] [724] [725] [726] [727] [728] [729] [730] [731] [732] [733] [734] [735] [736] [737] [738] [739] [740] [741] [742] [743] [744] [745] [746] [747] [748] [749] [750] [751] [752] [753] [754] [755] [756] [757] [758] [759] [760] [761] [762] [763] [764] [765] [766] [767] [768] [769] [770] [771] [772] [773] [774] [775] [776] [777] [778] [779] [780] [781] [782] [783] [784] [785] [786] [787] [788] [789] [790] [791] [792] [793] [794] [795] [796] [797] [798] [799] [800] [801] [802] [803] [804] [805] [806] [807] [808] [809] [810] [811] [812] [813] [814] [815] [816] [817] [818] [819] [820] [821] [822] [823] [824] [825] [826] [827] [828] [829] [830] [831] [832] [833] [834] [835] [836] [837] [838] [839] [840] [841] [842] [843] [844] [845] [846] [847] [848] [849] [850] [851] [852] [853] [854] [855] [856] [857] [858] [859] [860] [861] [862] [863] [864] [865] [866] [867] [868] [869] [870] [871] [872] [873] [874] [875] [876] [877] [878] [879] [880] [881] [882] [883] [884] [885] [886] [887] [888] [889] [890] [891] [892] [893] [894] [895] [896] [897] [898] [899] [900] [901] [902] [903] [904] [905] [906] [907] [908] [909] [910] [911] [912] [913] [914] [915] [916] [917] [918] [919] [920] [921] [922] [923] [924] [925] [926] [927] [928] [929] [930] [931] [932] [933] [934] [935] [936] [937] [938] [939] [940] [941] [942] [943] [944] [945] [946] [947] [948] [949] [950] [951] [952] [953] [954] [955] [956] [957] [958] [959] [960] [961] [962] [963] [964] [965] [966] [967] [968] [969] [970] [971] [972] [973] [974] [975] [976] [977] [978] [979] [980] [981] [982] [983] [984] [985] [986] [987] [988] [989] [990] [991] [992] [993] [994] [995] [996] [997] [998] [999] [1000]

praktikoje galima situacija, kad prokuroras, remdamasis RF CPK 45 straipsniu, iškels civilinę bylą dėl tėvų valdžios apribojimo, tuo tarpu Rusijos Federacijos šeimos kodekso (toliau – RF ŠK) 70 straipsnis numato, kad prokuroras tokioje byloje privalo duoti išvadą. Susiklosčiusi situacija turėtų būti sprendžiama taip: prokuroras visose bylos nagrinėjimo stadijose veikia kaip ieškovas ir išvados teismui neteikia. Pagal RF CPK 189 straipsnį, prokuroras dalyvaujantis byloje išvadai teikti, savo išvadą išdėsto po visų įrodymų byloje ištyrimo iki teisminių ginčų pradžios. Taip sprendžiama situacija atitinka bylos nagrinėjimo metu, taip pat teismo jos nagrinėjimo metu, galiojančius civilinio proceso principus.

Manome, kad šiuo metu esantis prokuroro teisinio statuso reglamentavimas ir prokuroro pripažinimas „procesiniu ieškovu“ tiek Lietuvos, tiek Rusijos civiliniame procese yra teoriškai pagrįstas ir atitinka prokuroro, kaip valstybės įgalioto pareigūno funkcijas civiliniame procese. Pažymėtina, kad Lietuvos civiliniame procese prokuroras naudojasi visomis šalių teisėmis ir vykdo šalių pareigas. Lietuvos civiliniame procese prokuroras yra atleistas nuo žyminio mokesčio mokėjimo. Tuo tarpu Rusijos civiliniame procese prokuroras naudojasi visomis ieškovo teisėmis, išskyrus teisę sudaryti taikos sutartį bei vykdo ieškovo pareigas, išskyrus pareigą apmokėti bylinėjimosi išlaidas, nuo kurių mokėjimo įstatymas prokurorą atleidžia. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvos civiliniame procese prokuroras dalyvauja tik kaip ieškovas, tuo tarpu Rusijos civiliniame procese yra numatytos dvi prokuroro dalyvavimo civiliniame procese formos: 1) prokuroras civiliniame procese dalyvauja kaip ieškovas; 2) prokuroras teikia išvadą civilinėse bylose.

2. 2. Prokuroro ginamo viešojo intereso apibrėžties problema

Neverta gilintis į dabartinės lietuvių kalbos žodyne nurodytos sąvokos „viešasis interesas“ reikšmę, nes akivaizdu, kad įstatymų leidėjas šiai sąvokai suteikė specialiąją reikšmę. Teisės doktrina pripažįsta „viešojo intereso“ sampratą, kuri yra aiškinama kaip visuomenės interesas. Visuomenės interesas yra platesnis už valstybės interesą, motyvuojant tuo, kad valstybė yra visuomenės darinys, jos politinė organizacija. Pasak prof. V. Mikelėno, viešasis interesas – tai visų pirma visuomenės (*lot. populus*) interesas⁸¹. Žymiausi Lietuvos teisininkai, teoretikai ir praktikai

⁸¹ Mikelėnas V. Civilinis procesas. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia, 1997. P. 199.

pripažįsta, kad Lietuvos teisėje „viešojo intereso“ sąvoka nėra atskleista. LR Konstitucijos 118 straipsnyje yra vartojama „asmens, visuomenės ir valstybės teisių ir teisėtų interesų“ sąvoka. Kituose įstatymuose vartojamos „viešojo intereso“ sąvokos, taip pat ir LR CPK. Kaip pažymi E. Krivka, sąvoka „viešasis interesas“ LR CPK pavartota 17 kartų, Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse (toliau – LR CK) 14 kartų (įskaičius ir sąvoką „visuomenės interesas“)⁸².

Lietuvių teisinėje literatūroje vos keletas mokslininkų bandė analizuoti šią problemą. Ko gero, daugiausiai viešąjį interesą ir jo teisinį reglamentavimą savo moksliniuose darbuose yra tyrinėjęs E. Krivka. Šis mokslininkas, tirdamas intereso prigimties pagrindines mokslines teorijas, atskleidė objektyviojo intereso sampratą ir jo ryšį su socialiniais poreikiais, pateikė teisinio intereso sąvokos apibrėžimą, išanalizavo materialiuosius teisinius ir procesinius teisinius interesus bei įvertino jų reikšmę civilinio proceso teisėje⁸³. Pasak E. Krivkos, interesas – tai objektyviai egzistuojantis socialinis poreikis, o teisinis interesas – tai objektyviai egzistuojantis teisės saugomas ir teisės saugos institucijų ginamas socialinis poreikis, tenkinamas teisinėmis priemonėmis ir kurių suformuoja socialinės sąlygos. Siekdamas geriau paaiškinti materialųjį teisinį interesą ir suprasti civilinio proceso teisės reikšmę bei jos išskirtines galimybes ginant teisinius interesus, E. Krivka siūlo išskirti jo plačiąją ir siaurąją prasmę. Plačioji jo prasmė apima subjektinėmis materialiosiomis teisėmis įteisintus ir neįteisintus interesus, o siauroji prasmė apima įstatymų saugomus socialinius poreikius, šių poreikių turėtojams nesuteikiant subjektinių materialiujų teisių, bet suteikiant jiems teisę į teisminę ar kitokią teisinę gynybą. Tuo tarpu procesinį teisinį interesą E. Krivka apibrėžia, kaip teisės normomis pagrįstą, objektyviai egzistuojantį socialinį poreikį civiliniam procesui, kuriame fizinių ar juridinių asmenų ginamo savo materialiojo teisinio intereso ir prokuroro, valstybės ar savivaldybės institucijų ir kitų fizinių bei juridinių asmenų ginamo viešojo intereso patenkinimas priklauso nuo teismo sprendimo šiame procese. E. Krivka konstatuoja nepertraukiamą ir glaudų ryšį tarp procesinio teisinio ir materialiojo teisinio intereso. E. Krivkos argumentas įtikinamas – procesinis teisinis interesas gali būti esant materialiojo teisinio intereso, kaip teisminės gynybos dalyko galimybė, priešingu atveju teismo procesas neturi dalyko, tikslo ir yra negalimas. Šios analizės pagrindu E. Krivka formuluoja tokį viešojo intereso sampratos apibrėžimą. Viešasis interesas – tai objektyviai egzistuojantys teisės saugomi ir ginami visuomenės ir jos atskirų grupių bendri neindividualizuoti (nepriklausantys konkrečioms asmenims) socialiniai poreikiai, kuriuos

⁸² Krivka E. Viešojo intereso gynimo problemos civiliniame procese // Daktaro disertacija: soc. mokslai: teisė (01 S) MRU-V., 2006. P. 54.

⁸³ Krivka E. Intereso problema civilinio proceso teisėje // Jurisprudencija. 2007. T. 5(95). P. 25-31.

lema visuotinai reikšmingi stabilumo ir pozityvių pokyčių visuomenėje (bendrosios gerovės) siekiai. Viešojo intereso subjektai – visuomenė ir jos socialinės grupės. Viešojo intereso dalykas – visuotinė visuomenės gerovė.

Teisės literatūroje viešojo intereso sampratos apibrėžimo problemą siūloma spręsti paliekant viešojo intereso sąvokos aiškinimą vien tik teismų praktikai. E. Krivka nesutinka su šia nuomone, pasak jo, teismas nekuria teisės normų, todėl negali pateikti norminių viešojo intereso požymių. Teismas gali tik atlikti šios sąvokos aiškinimą konkrečioje situacijoje. Taigi teismas gali pateikti tik vertybinius kriterijus, kurie gali nurodyti aiškinimo kryptį. Tačiau tokie kriterijai nėra pakankami apibrėžiant viešąjį interesą ir jo ribas.

LR viešojo intereso gynimo administraciniame ir civiliniame procese įstatymo projekte yra mėginama pateikti viešojo intereso gynimo sampratą⁸⁴. Pagal minėto įstatymo projekto 2 straipsnį, viešojo intereso gynimas reiškia prokurorų, valstybės ir savivaldybės institucijų, suinteresuotų fizinių ir juridinių asmenų veiksmus ginant tai, kas objektyviai yra vertinga, reikšminga ir naudinga visuomenei. E. Krivka šio įstatymo projekto rengėjams pažeria žiupsnį kritikos⁸⁵. Pasak jo, tai, kas objektyviai vertinga, reikšminga ir naudinga visuomenei, yra bendroji gerovė. Bendroji gerovė yra viešojo intereso dalykas, bet ne viešasis interesas. E. Krivkos nuomone, toks pamatinių sąvokų neteisingas suvokimas ir neteisingai suvokiamų sąvokų taikymas gali turėti sunkiai prognozuojamų nepageidaujamų padarinių ne tik teisės teorijai, bet ir praktikai.

Esant palyginti siaurai „viešojo intereso“ sampratos analizei teisės literatūroje žvilgsnis nukrypsta į Konstitucinio Teismo jurisprudenciją. Konstitucinis Teismas 1997 m. gegužės 6 d. nutarime konstatavo, kad viešojo intereso, kaip valstybės pripažinto ir teisės ginamo visuomeninio intereso, įgyvendinimas yra viena iš svarbiausių pačios visuomenės egzistavimo ir raidos sąlygų⁸⁶. Šiame nutarime Konstitucinis Teismas viešojo intereso įgyvendinimą susiejo su visuomeniniu interesu, t. y., kas objektyviai, reikšminga, naudinga ir reikalinga pačiai visuomenei. Šis Konstitucinio Teismo nutarimas yra taip pat svarbus tuo, kad Konstitucinis Teismas konstatavo

⁸⁴ Lietuvos Respublikos viešojo intereso gynimo civiliniame ir administraciniame procese įstatymo projektas Nr. XP-1963 // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=289608; prisijungimo laikas: 2009-05-28.

⁸⁵ Krivka E. Viešojo intereso gynimo civiliniame procese reglamentavimo problemos // Jurisprudencija. 2008. T. 2(104). P. 48-53.

⁸⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 16 straipsnio pirmosios dalies 2 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1997. Nr. 40-977.

įstatymų leidėjo teisę nustatyti konkrečių santykių viešojo intereso ribas, pažymėdamas, kad sprendimai dėl viešojo intereso apibrėžimo ir jo patenkinimo būdo turi būti pagrįsti ir teisėti. Pats Konstitucinis Teismas vėlesnėje savo jurisprudencijoje plėtė „viešojo intereso“ sampratą. Štai, pavyzdžiui, 2000 m. gruodžio 21 d. nutarime Konstitucinis Teismas, pasisakydamas dėl daugiabučių namų tinkamo eksploatavimo bei jų išsaugojimo, nurodė esant ne tik privatų savininkų, bet ir viešąjį interesą⁸⁷. Arba 2005 m. gegužės 13 d. nutarime konstatavo, kad LR Konstitucijos 54 straipsnyje yra įtvirtintas viešasis interesas - natūralios gamtinės aplinkos, gyvūnijos ir augalijos, atskirų gamtos objektų ir ypač vertingų vietovių apsauga bei gamtos išteklių racionalaus naudojimo, atkūrimo ir gausinimo užtikrinimas, kuri garantuoti yra valstybės konstitucinė priedermė⁸⁸. Ypatingai reikšmingas yra Konstitucinio Teismo 2005 m. liepos 8 d. nutarimas, kuriame buvo padaryta išvada, kad viešasis interesas gali kisti, o įstatymų leidėjas, reaguodamas į tai, ne tik gali, bet tam tikrais atvejais ir privalo keisti valstybės institucijoms suteiktų teisių, susijusių su viešojo intereso apsauga, apimtį⁸⁹.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo nutartyse ne kartą konstatavo, kad įstatymų leidėjas, suteikdamas teisę prokurorui inicijuoti civilines bylas, kai to reikalauja viešasis interesas, nepateikė viešojo intereso sampratos⁹⁰. Tai reiškia, kad įstatymų leidėjas viešąjį interesą supranta plačiai ir suteikia teisę prokurorui spręsti, yra konkrečiu atveju viešasis interesas inicijuoti civilinę bylą ar ne. Šia linkme formuojama teismų praktika faktiškai suteikia prokurorui nuožiūros teisę spęsti apie viešojo intereso buvimą ar nebuvimą. Šitoje vietoje prokuroras akivaizdžiai susiduria su viešojo intereso apibrėžtumo problema, kuri iš esmės yra ir teorinė, ir praktinė.

⁸⁷Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gruodžio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos daugiabučių namų savininkų bendrijų įstatymo (1995 m. vasario 21 d. redakcija) 16 straipsnio 1 dalies, 17 straipsnio 1 ir 2 dalių, 19 straipsnio ir šio įstatymo (2000 m. birželio 20 d. redakcija) 27 straipsnio 4 ir 7 dalių, taip pat Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. birželio 15 d. nutarimu Nr. 852 „Dėl Lietuvos Respublikos daugiabučių namų savininkų bendrijų įstatymo įgyvendinimo tvarkos“ patvirtintų Tipinių daugiabučių namų savininkų bendrijų įstatų 8 punkto 1, 3 ir 4 pastraipų, 10 punkto 1 pastraipos atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2000. Nr. 110-3536.

⁸⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos medžioklės įstatymo 7 straipsnio 2 dalies, 8 straipsnio 1, 9, 10 dalių, 13 straipsnio 2 dalies, 18 straipsnio 7 dalies ir 22 straipsnio 3, 6, 7 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2005. Nr. 63-2235.

⁸⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. liepos 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo "Dėl kultūros įstaigų reorganizavimo ir likvidavimo tvarkos" (1995 m. birželio 13 d. redakcija) ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. lapkričio 28 d. nutarimo Nr. 1320 "Dėl Lietuvos nepriklausomybės signatarų namų ir Lietuvos menininkų rūmų" 1, 2.3 ir 2.4 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2005. Nr. 87-3274.

⁹⁰ Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. kovo 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-194/2006.

Praktikoje kasacinis teismas gana dažnai pasisako dėl konkrečių interesų pripažinimo viešaisiais. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pripažįsta, kad viešojo intereso, kaip sąlygos kasaciniam teismui peržengti kasacinio skundo ribas, sąvoka yra vertinamojo pobūdžio, jos turinys gali būti atskleidžiamas tik analizuojant konkrečios bylos faktines aplinkybes ir aiškinant bei taikant joms konkrečias teisės normas, bet ne *a priori*. Pavyzdžiui, 2003 metų birželio 11 d. nutartyje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pasisakė dėl bylos, kilusios iš intelektinės nuosavybės teisių santykių, konkrečiai – autorių teisių: *„atsižvelgiant į šios kategorijos bylų specifiką, sąlyginai nedidelę ir dar tik besiformuojančią Lietuvos teismų praktiką, Lietuvos įsipareigojimus tarptautinei bendruomenei, priištus tiek stojant į Europos Sąjungą, tiek ir kitoms tarptautinėms organizacijoms, tokioms kaip pavyzdžiui, Pasaulio prekybos organizacija, kurios nare Lietuva tapo 2001 metais, o stodama į šią organizaciją, be kita ko, prisijungė ir prie Sutarties dėl intelektinės nuosavybės teisių aspektų, susijusių su prekyba (vadinamosios TRIPS sutarties), kuri yra vienas iš Pasaulio prekybos organizacijos steigimo sutarties priedų, šios teisės vystymasis, jos harmonizacija, atsižvelgiant į konkrečioje byloje kilusią problematiką, gali būti laikoma ir viešu, bet ne tik privačiu – ginčo šalių, interesu“⁹¹.*

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas tai pat yra pasisakęs dėl viešojo intereso sampratos⁹². Vyriausiojo administracinio teismo aiškinimu viešasis interesas, taikant LR administracinių bylų teisenos įstatymą⁹³, paprastai turėtų būti suvokiamas kaip tai, kas objektyviai yra reikšminga, reikalinga, vertinga visuomenei ar jos daliai, o asmens teisė ginti viešąjį interesą administracinių bylų teisenoje apibrėžiama kaip įstatymu numatytų asmenų teisė, įstatymo numatytais atvejais, kreiptis į administracinį teismą ginant tai, kas objektyviai yra reikšminga, reikalinga, vertinga visuomenei ar jos daliai. Įstatymų leidėjas nepateikė viešojo intereso sampratos, todėl administracinis teismas, atsižvelgdamas į konkrečias bylos aplinkybes, turi nustatyti, ar tai, dėl ko kreiptasi ginant viešąjį interesą, yra objektyviai reikšminga, reikalinga, vertinga visuomenei ar jos daliai⁹⁴.

Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau – EŽTT) ir Europos Bendrijų Teisingumo Teismas (toliau – ETT) savo praktikoje taip pat nėra suformulavęs tikslios viešojo intereso

⁹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-695/2003.

⁹² Pavyzdžiui, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinės teisėjų kolegijos 2007 m. sausio 19 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-3-64/2007.

⁹³ Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 85-2566.

⁹⁴ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2008 m. lapkričio 7 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁸²² – 1703/2008.

sampratos. Kaip pastebi Konstitucinis Teismas, „EŽTT nutarimuose yra pažymėta, kad sąvoka „visuomenės interesai“ yra neišvengiamai plati. Teismas, suprasdamas, jog įstatymų leidėjams, kurie vykdo socialinę ir ekonominę politiką, duodama pasirinkimo galimybė turi būti pakankamai plati, atsižvelgs į įstatymų leidėjų sprendimus apibrėžiant „visuomenės interesus“, nebent tie sprendimai būtų realiai nepagrįsti (bylos James ir kiti prieš Jungtinę Karalystę (1986 m.), Litghgow ir kiti prieš Jungtinę Karalystę (1987 m.)). Tai reiškia, kad įstatymų leidžiamajai valdžiai yra suteikta teisė nustatyti viešojo intereso ribas konkrečiuose santykiuose, o sprendimai dėl viešojo intereso apibrėžimo ir jo patenkinimo būdo turi būti realiai pagrįsti ir teisėti“⁹⁵. Vėlesnėje EŽTT praktikoje taip pat nėra formuojama tiksli viešojo intereso samprata, o tik apžvelgiami, kai kurie viešojo intereso aspektai. Pavyzdžiui, byloje Smirnova prieš Rusiją, EŽTT atkreipė dėmesį ir į tai, kad suėmimo trukmės pagrįstumo klausimas negali būti vertinamas abstrakčiai, o besitęsiantis suėmimas konkrečioje byloje gali būti pateisinamas tik tada, kai yra konkrečių požymių, kad to iš tikrųjų reikalauja viešasis interesas, kuris, nepaisant nekaltumo prezumpcijos, nusveria asmens laisvės gerbimo taisyklę⁹⁶. Štai ETT vienoje byloje yra nurodęs, kad „net jei Bendrija pirmiausia sukūrė situaciją, kuri gali sukelti teisėtų lūkesčių, viršesnis viešasis interesas gali neleisti imtis laikinų priemonių, taikytinų situacijoms, susiklosčiusioms prieš priimant naujas taisykles, tačiau vis dar galinčioms keistis“⁹⁷.

Manome, kad nei nacionaliniai teismai, nei EŽTT ir ETT nėra linkę interpretuoti viešojo intereso sampratos iš esmės skirtingai, nes viešasis interesas suprantamas kaip plati ne tik teisinė, bet ir socialinė, ekonominė, kultūrinė kategorija.

Viešojo intereso samprata svarbi ir RF civiliniame procese, kadangi prokuroro pareikštame ieškinyje pagal RF CPK 131 straipsnio 3 dalį turi būti nurodyta kuo konkrečiai pasireiškia viešieji (visuomeniniai) interesai ir kokios teisės yra pažeistos. Taigi kyla viešojo (visuomeninio) intereso apibrėžtumo problema. Tačiau turime pastebėti, kad Rusijos teisės doktrinoje viešojo intereso sąvoka (*rus. публичный интерес*) yra vartojama palyginti retai. Daug dažniau yra vartojama „asmens, visuomenės ar valstybės teisių ir įstatymų ginamų interesų“ sąvoka (*rus. защита прав*

⁹⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 16 straipsnio pirmosios dalies 2 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1997. Nr. 40-977.

⁹⁶ Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas byloje Smirnova prieš Rusiją // http://www.infolex.lt/praktika/demo/Default.aspx?Id=20&item=results&KategorijuSarasas=e30622_&PasirinktosKategorijos=0; prisijungimo laikas: 2009-05-30.

⁹⁷ Europos Teisingumo Teismo 2006 m. birželio 22 d. sprendimas sujungtose bylose C-182/03 ir C-217/03 „Dėl 2003 m. balandžio 25 d. ir 28 d. pareiktų ieškinių dėl panaikinimo pagal EB 230 straipsnį“ // <http://www.infolex.lt/praktika/demo/OriginalText.aspx?Id=62666>; prisijungimo laikas: 2009-05-30.

граждан и охраняемых законом интересов общества или государства), bet šių sąvokų įstatymų leidėjas nėra išaiškinęs ir apibrėžęs. Taip pat pažymėtina, kad viešieji (visuomeniniai) interesai yra laikomi platesne kategorija, nei valstybiniai interesai. Iš to daroma išvada, kad viešasis (visuomeninis) interesas valstybei tampa savotiška pareiga jį atitinkančiais veiksmais siekti visos visuomenės gerovės⁹⁸. Kaip pažymi, vienas iš viešųjų (visuomeninių) interesų sampratos tyrinėtojų K. Totevas, viešieji interesai yra nepakeičiamas socialinės valstybės atributas, kurio apibrėžtumas, apsauga ir gynyba dar ilgai teisės moksle bus aktuali problema⁹⁹. Rusijos teisės literatūroje dažniausiai nueinama lengviausiu keliu, t. y., tiesiog konstatuojama, kad tam tikrais atvejais egzistuoja viešasis (visuomeninis) interesas (pavyzdžiui, piliečių darbinėjų teisių apsauga, žmogaus teisių apsauga, teisingas įstatymų taikymas) nesigilinant į teorinius šio klausimo aspektus¹⁰⁰.

Manome, kad Konstitucinio Teismo teiginys, kad viešojo intereso įgyvendinimas yra viena iš svarbiausių pačios visuomenės egzistavimo ir raidos sąlygų leidžia teigti, jog viešasis interesas yra konstitucinė vertybė. Kaip matome, pagrindinis problemišiausias viešojo (visuomeninio) intereso sampratos aspektas yra jo neapibrėžtumas. Lietuvos teismų praktika yra formuojama ta linkme, kad įstatymų leidėjas viešąjį interesą supranta plačiai ir suteikia prokurorui teisę spresti, yra konkrečiu atveju viešasis interesas inicijuoti civilinę bylą ar ne. Teismų praktika formuoja šios sąvokos vertybinius kriterijus, kurie yra nustatomi nagrinėjant konkrečias bylas, tačiau to neužtenka, kad viešasis interesas visada būtų atpažįstamas naujų aplinkybių kontekste, o tai praktikoje prokurorams sukelia nemažai problemų.

2. 3. Prokuroro ir kitų institucijų kompetencijos ginti viešąjį interesą atribojimo problema

Viešojo intereso dinamiškumą ir kintamumą savo nutarimuose ne kartą yra konstatavęs Konstitucinis Teismas¹⁰¹. Tai sąlygoja, kad teismų praktikoje pripažįstamas viešojo intereso sąrašas nėra baigtinis. Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje taip yra formuojamas dar vienas svarbus

⁹⁸ Тихомиров Ю. А. Публичное право. Учебник. – М.: БЕК, 1995. С. 54-57.

⁹⁹ Тотьев К. Ю. Публичный интерес в правовой доктрине и законодательстве // Государство и право. 2002. № 9. С. 25.

¹⁰⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. sprendimas Nr. 11/05. // Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. sprendimų rinkinys. – Vilnius: Justičijos ministerija, 2005. T. 3. С. 9-11.

¹⁰¹ Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. liepos 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo "Dėl kultūros įstaigų reorganizavimo ir likvidavimo tvarkos" (1995 m. birželio 13 d. redakcija) ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. lapkričio 28 d. nutarimo Nr. 1320 "Dėl Lietuvos nepriklausomybės signatarų namų ir Lietuvos menininkų rūmų" 1, 2.3 ir 2.4 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai"// Valstybės žinios. 2005. Nr. 87-3274.

viešojo intereso aspektas – viešojo intereso įvairiapusiškumas: „*viešasis interesas turėtų būti suvokiamas kaip tai, kas objektyviai yra reikšminga, reikalinga, vertinga visuomenei ar jos daliai*“.¹⁰² Analizuodami Konstitucinio Teismo jurisprudenciją matome, kokią platų spektrą vertybių apima taip suvokiamas viešasis interesas: vartotojų apsaugą, aplinkos apsaugą, švietimą ir t. t. Viešojo intereso įvairiapusiškumas yra pripažįstamas ir teisės moksle. A. Driukas, prof. V. Valančius taip pat sutinka su viešojo intereso įvairiapusiškumu. Kaip pavyzdines viešojo intereso sritis šie autoriai nurodo socialiai remtinų, neveiksnių asmenų, vaikų teisių gynimą, įmonių veiklą, konkurenciją¹⁰³.

Konstitucinis Teismas yra nurodęs, kad valstybės, kaip visos visuomenės politinės organizacijos, paskirtis yra užtikrinti žmogaus teises ir laisves, garantuoti viešąjį interesą.¹⁰⁴ Taip viešojo intereso gynimo funkcija bei visų valstybės institucijų pareiga ginti viešąjį interesą išplaukia iš valstybės bei jos institucijų paskirties esmės. Taigi galime teigti, kad viešąjį interesą gina ir atstovauja visos valstybės institucijos savo kompetencijos ribose, o viešojo intereso gynimo sistema yra plati. Lietuvoje, pagal galiojančius teisės aktus, šios valstybės ir savivaldybių institucijos bei kiti asmenys turi įgaliojimus ginti viešąjį interesą civilinio proceso tvarka:

- 1) Konkurencijos taryba;
- 2) Vartotojų teisių gynimo valstybės įstaigos bei visuomeninės vartotojų organizacijos;
- 3) Valstybės turto fondas;
- 4) Profesinės sąjungos;
- 5) Žurnalistų etikos inspektorius;
- 6) Vyriausioji tarnybinės etikos komisija;
- 7) Aplinkos apsaugos institucijos;
- 8) Draudimo priežiūros komisija;
- 9) Vaiko teisių apsaugos institucijos;
- 10) Autorių teisių ir gretutinių teisių kolektyvinio administravimo asociacijos;

¹⁰² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 16 straipsnio pirmosios dalies 2 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1997. Nr. 40-977.

¹⁰³ Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. T. 1, P. 701.

¹⁰⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. balandžio 11 d. dekreto Nr. 40 "Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo išimties tvarka" ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Lietuvos Respublikos pilietybė išimties tvarka suteikiama Jurij Borisov, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 16 straipsnio 1 daliai“// Valstybės žinios. 2003. Nr. 124-5643.

11) Kitos institucijos.

LR CK taip numato ir kitas valstybės ir savivaldybės institucijas bei asmenis, turinčius teisę pareikšti ieškinių viešajam interesui apginti:

1) dėl neveiksnaus fizinio asmens sudaryto sandorio pripažinimo negaliojančiu gali pareikšti neveiksnaus asmens atstovai pagal įstatymą (LR CK 1.84 straipsnis);

2) dėl alkoholiniais gėrimais arba narkotinėmis medžiagomis piktnaudžiaujančio fizinio asmens sudaryto sandorio pripažinimo negaliojančiu gali pareikšti rūpintojas (LR CK 1.85 straipsnis);

3) dėl nepilnamečio nuo keturiolikos iki aštuoniolikos metų teisės savarankiškai disponuoti savo pajamomis ar turtu apribojimo ar atėmimo turi teisę pareikšti vaikų globos (rūpybos) institucijos ar kiti suinteresuoti asmenys (LR CK 2.8 straipsnis);

4) dėl asmens pripažinimo neveiksniu prašymą turi teisę paduoti to asmens sutuoktinis, tėvai, pilnamečiai vaikai, globos (rūpybos) institucija. Jie taip pat turi teisę kreiptis į teismą dėl asmens pripažinimo veiksnium (LR CK 2.10 straipsnis);

5) dėl asmens civilinio veiksnio apribojimo prašymą turi teisę paduoti to asmens sutuoktinis, tėvai, pilnamečiai vaikai, globos (rūpybos) institucija (LR CK 2.11 straipsnis);

6) dėl nežinia kur esančio fizinio asmens turto apsaugos ir turto laikinojo administratoriaus skyrimo į teismą turi teisę kreiptis suinteresuoti asmenys (LR CK 2.29 straipsnis);

7) dėl santuokos, sudarytos pažeidžiant Civilinio kodekso 3.14 straipsnyje nustatytą santuokos sudarymo sąlygą, pripažinimo negaliojančia gali kreiptis nepilnamečio sutuoktinis, jo tėvai, globėjai ar rūpintojai, valstybinės vaiko teisių apsaugos institucijos (LR CK 3.38 straipsnis);

8) dėl santuokos nutraukimo neveiksnaus sutuoktinio interesais prašymą gali paduoti jo globėjas arba globos ir rūpybos institucija (LR CK 3.55 straipsnis);

9) dėl vaiko atskyrimo nuo tėvų (tėvo ar motinos) prašymą gali paduoti vaiko tėvai, artimieji giminaičiai, valstybinė vaikų teisių apsaugos institucija (LR CK 3.182 straipsnis);

10) dėl laikino ar neterminuoto tėvų valdžios apribojimo prašymą gali pareikšti vienas iš tėvų, vaiko artimieji giminaičiai, valstybinė vaiko teisių apsaugos institucija ar vaiko globėjas (rūpintojas) (LR CK 3.182 straipsnis);

11) dėl vaiko atskyrimo nuo tėvų (tėvo ar motinos) panaikinimo prašymą gali paduoti tėvai, vienas iš tėvų, vaiko globėjas (rūpintojas), artimieji vaiko giminaičiai, valstybinė vaiko teisių apsaugos institucija (LR CK 3.182 straipsnis);

12) dėl globėjo ir rūpintojo atleidimo nuo pareigų atlikimo turi teisę kreiptis globos (rūpybos) institucijos (LR CK 3.246 straipsnis);

13) kiti atvejai.

Prokuratūros kompetenciją viešojo intereso gynimo srityje tikslinga aptarti plačiau, nes to reikalauja magistro baigiamajame darbe iškelti uždaviniai. E. Krivka racionaliai sieja viešojo intereso įvairiapusiškumą ir prokuratūros, kaip vienos iš valstybės institucijų, pareigą ginti viešąjį interesą. Pasak šio mokslininko, prokuroro institucija, turėdama bendrąją kompetenciją ginti viešąjį interesą kreipiantis į teismą, objektyviai negali išspręsti visų problemų (kartais gali apie jas net nežinoti), susijusių su viešojo intereso gynimu, nes nepaprastai daug įvairių socialinių sluoksnių ir grupių interesų pasireiškia pačiose įvairiausiose srityse¹⁰⁵.

LR CPK 5 straipsnio 3 dalyje, 49 straipsnio 1 dalyje ir LR prokuratūros įstatymo 19 straipsnio 2 dalies 1 punkte yra įtvirtinta prokuroro bendro pobūdžio pareiga imtis aktyvių teisinių veiksmų viešajam interesui ginti. Tuo tarpu kitoms valstybės ir savivaldybių institucijoms įstatymų leidėjas suteikia įgaliojimus viešajam interesui ginti tik konkrečiose jų kompetencijai priskirtose veiklos srityse, atliekant tarnybines funkcijas¹⁰⁶. Įstatymų leidėjas taip pat suteikia įgaliojimus viešajam interesui ginti ir kitiems asmenims (tėvams, globėjams, sutuoktiniams ir kt.) dėl jų ypatingos teisinės padėties ir ryšio su atitinkamais teisiškai pažeidžiamais asmenimis. Pažymėtina, kad abiem atvejais, minėti subjektai gali kreiptis į teismą siekdami apginti viešąjį interesą tik specialiai įstatymo numatytais atvejais, ir šie jų įgaliojimai negali būti aiškinami plečiamai. Kaip nurodo A. Driukas, prof. V. Valančius, nustačius kitokią teisinį reglamentavimą būtų ribojama asmenų teisė laisvai disponuoti jiems priklausančiomis materialiomis bei procesinėmis subjektinėmis teisėmis, kas pažeistų dispozityvumo principą¹⁰⁷.

Prokuroro ir kitų institucijų kompetencijos ginti viešąjį interesą atribojimas yra reali problema, su kuria praktikoje susiduria prokuratūra. Analizuojant Lietuvos Respublikos prokuratūros metines veiklos ataskaitas, matyti, kad praktikoje kitos valstybės ir savivaldybių institucijos kartais ignoruoja įstatymuose įtvirtintą pareigą ir nesinaudoja joms įstatymų suteiktais

¹⁰⁵ Krivka E. Viešojo intereso gynimas civiliniame procese. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009. P. 122.

¹⁰⁶ Pažymėtina, kad įgaliojimai viešajam interesui ginti įstatymų numatytais atvejais reiškia ne tik valstybės ar savivaldybių institucijų teisę ginti viešąjį interesą, bet ir įstatymų leidėjo aiškiai nustatytą pareigą.

¹⁰⁷ Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. T. 1. P. 716.

įgaliojimais ginti viešąjį interesą¹⁰⁸. Susidaro situacija, kad prokurorui visais atvejais yra perkeliama pareiga ginti viešąjį interesą, o tai reiškia, kad prokurorų darbo krūvis didėja neproporcingai turimiems žmogiškiesiems ištekliams. Be to, neturėdami specialiųjų žinių, prokurorai nagrinėja medžiagas dėl labai plataus spektro teisinių santykių – teritorijų planavimo ir statybų, kultūros paveldo apsaugos, viešųjų pirkimų, valstybės turto naudojimo, nuosavybės teisių atkūrimo, konkurencijos, turto ir verslo vertinimo ir kitose srityse. Ši problema teisės moksle yra puikiai žinoma. A. Driukas, prof. V. Valančius pripažįsta, kad valstybės institucijos, neretai turėdamos įgaliojimus ir pareigą ginti tam tikroje srityje viešąjį interesą, be pagrindo kreipiasi į prokuratūrą¹⁰⁹. Šių autorių nuomone, tai akivaizdus viešojo intereso gynimo apsunkinimas, kadangi prokuratūra neturi tam tikrų sričių specialistų (žemėtvarkos, statybos ir teritorijų planavimo ir pan.), kurių žinios yra būtinos nagrinėjant informaciją apie galimai pažeistą viešąjį interesą. Pasak, A. Driuko, prof. V. Valančiaus, esant tokiai situacijai svarstyтина galimybė ir kitoms valstybės institucijoms, įgyvendinančioms įgaliojimus valstybės valdymo srityje, įstatymuose įtvirtinti pareigą ginti viešąjį interesą, pareiškiant ieškinius teisme¹¹⁰. A. Driukas, prof. V. Valančius taip pat mano, kad prokurorui turėtų būti suteikta ne tik visa reikalinga informacija apie galimai pažeistą viešąjį interesą, bet ir išsamios kompetentingų specialistų išvados. Reikia sutikti, kad tai tikrai vertas dėmesio pasiūlymas, kurį įgyvendinus išryškėtų iškeltos civilinės bylos, ginant viešąjį interesą, perspektyvos. Tokia perspektyva praktikoje pasireikštų, kaip bylos nagrinėjimo teisme teigiamas rezultatas (patenkintas prokuroro ieškinys), racionaliai ir tikslingai panaudoti visų šiame procese dalyvaujančių subjektų resursai.

Teisės literatūroje pripažįstama, kad valstybės ir savivaldybių institucijos yra pagrindinės viešojo intereso gynėjos konkrečioje visuomenės gyvenimo srityje. Tuo tarpu prokuroro pareigos ginti viešąjį interesą atsiradimas yra sąlygotas minėtų institucijų prievolės ginti viešąjį nevykdymo ar netinkamo vykdymo (LR prokuratūros įstatymo 19 straipsnio 1 dalis). E. Krivka taip pat pripažįsta egzistuojantį valstybės ir savivaldybių institucijų neveiklumą ir nenorą ginti viešąjį interesą¹¹¹. Šiai problemai spręsti E. Krivka teikia šiuos pasiūlymus: 1) didinti specializuotų

¹⁰⁸ Lietuvos Respublikos prokuratūros 2008 m. veiklos ataskaita // <http://www.prokuraturos.lt/Veikla/Planavimodokumentaiataskaitos/tabid/171/Default.aspx>; prisijungimo laikas: 2009-09-30.

¹⁰⁹ Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. T. 1. P. 719.

¹¹⁰ Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. T. 1. P. 719.

¹¹¹ Krivka E. Viešojo intereso gynimas civiliniame procese. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009. P. 137.

valstybės ar savivaldybių institucijų veiklos efektyvumą, ginant viešąjį interesą; 2) skatinti privačią iniciatyvą ginti viešąjį interesą, įteisinant grupės ieškinių procesą¹¹². Manome, kad pirmasis šio mokslininko pasiūlytas problemos sprendimo variantas yra tinkamas ir turėtų būti taikomas praktikoje, nustatant pažangesnį minėtų institucijų veiklos teisinį reglamentavimą. Tai turėtų sudaryti prielaidas išnykti prokuroro ir kitų institucijų kompetencijos, ginant viešąjį interesą, atribojimo problemai. E. Krivkos siūlymas dėl privačios iniciatyvos skatinimo ginti viešąjį interesą, įteisinant grupės ieškinių procesą, yra sveikintinas, kaip naujas, neišbandytas Lietuvos teisinės sistemos realybės dalykas. Tačiau žinant, kad praktikoje LR CPK 49 straipsnio 5 dalyje įtvirtinta nuostata dėl grupės ieškinio pareiškimo, ginant viešąjį interesą, neveikia, sunku spręsti, kokia nauda galima įgyvendinus minėtą siūlymą bei jos santykį su galimai kilsiančiomis neigiamomis pasekmėmis (pavyzdžiui, privačių asmenų piktnaudžiavimas grupės ieškinio procesu).

Manome, kad valstybės ir savivaldybių institucijos turėtų atlikti pagrindinį vaidmenį, ginant viešąjį interesą, konkrečiose visuomenės gyvenimo ir valstybės valdymo srityse, o prokuratūrai turėtų likti bendro pobūdžio pareiga imtis aktyvių teisinių veiksmų viešajam interesui ginti. Tokia situacija atitiktų šiuo metu Lietuvoje galiojantį teisinį reglamentavimą ir išreikštų tikrąją įstatymų leidėjo valią.

2. 4. Prokuroro dalyvavimo atskirose civilinio proceso stadijose ypatumai

2. 4. 1. Prokuroro dalyvavimas nagrinėjant civilines bylas pirmosios instancijos teisme

Pagal LR CPK 5 straipsnio 3 dalį, 49 straipsnio 1 dalį prokuroras pareiškia ieškinį viešajam interesui ginti įstatymų numatytais atvejais. LR CPK ir LR CK tiesiogiai nustato tuos atvejus, kuomet prokuroras gali paduoti ieškinį teismui dėl viešojo intereso gynimo:

- 1) dėl fizinio asmens paskelbimo mirusiu (LR CPK 449 straipsnis);
- 2) dėl fizinio asmens pripažinimo nežinia kur esančiu (LR CPK 454 straipsnis);
- 3) dėl bylos, kurioje nuspręsta fizinį asmenį paskelbti mirusiu ar pripažinti nežinia kur esančiu, atnaujinimo (LR CPK 459 straipsnis);

¹¹² Ten pat, P. 137-138.

- 4) dėl fizinio asmens pripažinimo neveiksniu, ribotai veiksniumi, arba veiksniumi (LR CK 2.10 straipsnis, LR CPK 463 straipsnis);
- 5) dėl nepilnamečio nuo keturiolikos iki aštuoniolikos metų teisės savarankiškai disponuoti savo pajamomis bei turtu apribojimo ar atėmimo (LR CPK 463 straipsnis);
- 6) bylose dėl globos ir rūpybos, dėl teismo paskirto turto administratoriaus nušalinimo arba pakeitimo kitu (LR CPK 493 straipsnis);
- 7) dėl globėjo ar rūpintojo nušalinimo nuo pareigų (LR CPK 494 straipsnis);
- 8) dėl vaiko nuolatinės globos ar rūpybos nustatymo, globėjo ar rūpintojo skyrimo (LR CK 3.263 straipsnis, LR CPK 497 straipsnis);
- 9) dėl rūpybos nustatymo ir rūpintojo paskyrimo veiksniam asmeniui, kuris dėl sveikatos būklės negali savarankiškai įgyvendinti savo teisių ar vykdyti pareigų (LR CPK 509 straipsnis);
- 10) dėl santuokos nutraukimo neveiksnaus sutuoktinio interesais (LR CK 3.55 straipsnis, LR CPK 538 straipsnis);
- 11) dėl neveiksnaus fizinio asmens sudaryto sandorio pripažinimo negaliojančiu (LR CK 1.84 straipsnis);
- 12) dėl alkoholiniais gėrimais arba narkotinėmis medžiagomis piktnaudžiaujančio fizinio asmens sudaryto sandorio pripažinimo negaliojančiu (LR CK 1.85 straipsnis)
- 13) dėl fizinių asmenų civilinio veiksnumo apribojimo (LR CK 2.11 straipsnis);
- 14) dėl asmens, kurio buvimo vieta nežinoma, turto laikinojo administratoriaus skyrimo (LR CK 2.29 straipsnis);
- 15) dėl juridinio asmens įsteigimo pripažinimo neteisėtu (LR CK 2.114 straipsnis);
- 16) dėl juridinio asmens veiklos tyrimo ginant viešuosius interesus, tarp jų ir kai juridinio asmens, jo valdymo organų ar jų narių veikla prieštarauja visuomenės interesams (LR CK 2.125 straipsnis);
- 17) dėl teismo išduoto leidimo sutuoktiniui atstovauti kitam sutuoktiniui pakeitimo ar panaikinimo, jeigu teismo leidimą gavęs sutuoktinis veikia priešingai šeimos ar nepilnamečių vaikų interesams (LR CK 3.32 straipsnis);
- 18) dėl santuokos pripažinimo negaliojančia (LR CK 3.37 straipsnis);
- 19) jeigu tėvai ar globėjai (rūpintojai) pažeidinėja vaikų teises, tai priemonių vaikų teisėms užtikrinti gali imtis prokuroras (LR CK 3.163 straipsnis);

20) dėl vaiko atskyrimo nuo tėvų (tėvo ar motinos), dėl laikino ar neterminuoto tėvų valdžios apribojimo, dėl vaiko atskyrimo nuo tėvų (tėvo ar motinos) panaikinimo (LR CK 3.182 straipsnis);

21) dėl tėvų nušalinimo nuo nepilnamečiui priklausančio turto tvarkymo (LR CK 3.185 straipsnis);

22) dėl vaikui teismo sprendimu priteisto išlaikymo dydžio sumažinimo ar padidinimo (LR CK 3.201 straipsnis);

23) dėl vaikui skirtu išlaikymo išieškojimo, jeigu šį išlaikymą jo tėvai, globėjai ar rūpintojai panaudos ne vaiko interesams (LR CK 3.203 straipsnis);

24) dėl globos ar rūpybos panaikinimo (LR CK 3.243 straipsnis);

25) dėl globėju (rūpintoju) paskirto asmens nušalinimo nuo pareigų (LR CK 3.246 straipsnis);

26) dėl įgaliojimo panaikinimo. jeigu įgaliotojas dėl savo sveikatos būklės ar dėl kitų svarbių priežasčių negali savarankiškai panaikinti įgaliojimo (LR CK 6.763 straipsnis).

Taigi kaip matome, absoliuti dauguma prokuroro dalyvavimo civiliniame procese atveju yra susiję su fizinių asmenų (nepilnamečių, sutuoktinių, neveiksnių ir t. t.) teisių ir teisėtų interesų gynimu ir tik LR CK 2.114 ir 2.125 straipsniuose numatytais atvejais yra ginama platesnio subjektų rato – visuomenės ar valstybės interesas. Taip pat pažymėtina, kad prokuroro teisė pareikšti ieškinį gali būti numatyta ir kituose įstatymuose¹¹³. Iš viso to darytina išvada, kad įstatymų leidėjas šių kategorijų bylose preziumuoja viešojo intereso buvimą.

Po 2002 m. LR CPK priėmimo buvo susidariusi situacija, kad pagal LR CPK 5 ir 49 straipsnius prokuroras galėjo pareikšti ieškinį tik bylose, kuriose įstatymas tiesiogiai nustatė tokią prokuroro teisę. Šią įstatymo spragą pašalino Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konsultacijoje teismams išaiškines, kad LR CPK 5 straipsnio 3 dalis, 49 straipsnio 1 dalis yra bendrosios, bet kartu ir blanketinės normos, nukreipiančios į kitus įstatymus¹¹⁴. Vienas iš jų yra LR prokuratūros įstatymas, kurio 19 straipsnio 2 dalies 1 punktas numato prokuroro teisę, ginant viešąjį interesą, kreiptis į teismą su ieškiniu, pareiškimu, prašymu, kai prokuroras turi pagrindą manyti, kad pažeisti teisės aktų reikalavimai. Šiuo atveju, ginti viešąjį interesą, prokuroras gali ne tik pagal asmens, asmenų grupės, institucijos ar organizacijos kreipimąsi, bet ir savo iniciatyva, taip pat tada, kai

¹¹³ Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos profesinių sąjungų įstatymas // Valstybės žinios. Nr. 1995.Nr. 52-1276.

¹¹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. sausio 29 d. konsultacija Nr. A3-97 “Dėl kai kurių Civilinio proceso kodekso ir Darbo kodekso normų taikymo“.

viešąjį interesą privalantys ginti asmenys nesiėmė priemonių pažeidimams pašalinti (LR prokuratūros įstatymo 19 straipsnio 1 dalis). Taigi LR prokuratūros įstatymo prasme, viešojo intereso gynimas yra teisės aktų pažeidimų pašalinimas pagal prokuratūrai suteiktus įgalinimus, o LR prokuratūros įstatymo 19 straipsnio 2 dalies 1 punktas, neribodamas prokuroro kompetencijos šioje srityje konkrečiais atvejais, apibrėžia prokuroro įgalinimus pareikšti ieškinį teisme. Todėl kreiptis į teismą civilinio proceso tvarka, gindamas viešąjį interesą, prokuroras gali visais atvejais, nustatęs tokį teisės aktų pažeidimą, kurio pobūdis, prokuroro nuomone, turi esminės reikšmės asmenų, jų grupių, valstybės ir visuomenės teisėms bei teisėtiems interesams ir sudaro pagrįstas prielaidas prokuroro reiškiamo materialinio teisinio reikalavimo patenkinimui. Galutinai apie viešojo intereso buvimą ar nebuvimą sprendžia teismas, nagrinėjantis civilinę bylą, iškeltą pagal prokuroro ieškinį. Taigi Lietuvos teismų praktika buvo pakreipta ta linkme, kad prokurorų ieškiniai viešajam interesui apginti turi būti priimti teismų ir tais atvejais, kai įstatymas konkrečiai nenustato tokios prokuroro teisės. Apie tai, ar pažeistos teisės ir teisėti interesai ir ar tai suponuoja, kad kartu yra pažeistas ir viešasis interesas bylos iškėlimo stadijoje, buvo palikta spėsti prokurorui, kuris pagal LR prokuratūros įstatymą sprendimus priima savarankiškai ir vienvaldiškai, vadovaudamasis įstatymais ir protingumo principu. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad aplinkybė apie viešojo intereso buvimą ar nebuvimą nėra laikoma procesinės teisės kreiptis į teismą prielaida, o yra teisės į ieškinio patenkinimą viena iš sąlygų.

Prokuroras turi procesinę subjektinę teisę pareikšti ieškinį teismui, gindamas viešąjį interesą. Tačiau ši subjektinė teisė priklauso nuo tam tikrų įstatyme numatytų procesinio teisinio pobūdžio aplinkybių, vadinamųjų teisės pareikšti ieškinį prielaidų:

- 1) ieškovo civilinis procesinis teisnumas;
- 2) ginčas, kurį išspręsti kreipiamasi, turi priklausyti teismo kompetencijai;
- 3) įstatymo nustatytos tai bylų kategorijai išankstinio bylos sprendimo ne teisme tvarkos laikymasis;
- 4) nebuvimas įsiteisėjusio teismo ar arbitražo sprendimo, priimto dėl tų pačių šalių ginčo, dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu;
- 5) teismas nėra priėmęs nutarties dėl ieškovo pareikšto ieškinio atsisakymo ar dėl šalių sudarytos taikos sutarties patvirtinimo;
- 6) teismo žinioje nėra bylos dėl tų pačių šalių ginčo, dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu;

7) nėra ginčo šalių sudaryto arbitražinio susitarimo perduoti ginčą spręsti arbitražui¹¹⁵.

Taip pat prokuroras kreipdamasis į teismą dėl viešojo intereso gynimo privalo laikytis įstatymo nustatytų tinkamo teisės į kreiptis į teismą įgyvendinimo sąlygų:

- 1) ieškovo veiksnumas;
- 2) bylos teisingumo teismui į kuri kreipiamasi;
- 3) ieškinio pareiškimo sutikimas su LR CPK 1116 135-136 straipsnių reikalavimais;
- 4) įgaliojimai vesti bylą, jeigu pareiškimą suinteresuoto asmens vardu paduoda jo atstovas;
- 5) žyminio mokesčio sumokėjimas, išskyrus atvejus, kai ieškovas yra atleistas nuo jo mokėjimo¹¹⁶.

Išvardintos teisės pareikšti ieškinį prielaidos ir tinkamo teisės kreiptis į teismą įgyvendinimo sąlygos yra bendro pobūdžio normos, kurios prokurorui kreipiantis į teismą įgyja tam tikrų ypatumų. Svarbiausius iš jų ir apžvelgsime magistro baigiamajame darbe.

Prokuroras, kreipdamasis į teismą, ginant viešąjį interesą privalo laikytis išankstinės ikiteisminės ginčo sprendimo tvarkos. Šios nuostatos teismų praktikoje yra laikomasi: „*įstatymų leidėjas, suteikdamas juridinio asmens dalyviams teises priemones kontroliuoti juridinio asmens valdymą, nustatė privalomą išankstinę ikiteisminę ginčo sprendimo tvarką. Ikiteisminės ginčo sprendimo tvarkos turi laikytis ir prokuroras, kai jis kreipiasi, gindamas viešąjį interesą*“¹¹⁷.

Prokuroras, gindamas viešąjį interesą, dažnai susiduria su sudėtingomis bylomis, kylančiomis iš skirtingo pobūdžio teisinių santykių. Tuomet iškyla rūšinio teisingumo klausimas, t. y., kokiam – bendrosios kompetencijos ar administraciniam teismui byla yra teisinga. LR CPK 26 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad jeigu byloje vienas iš pareikštų reikalavimų yra susijęs su individualaus pobūdžio administraciniu teisės aktu, kurio teisėtumas ginčijamas šioje byloje, tai bendrosios kompetencijos teismas, nagrinėdamas bylą, joje išsprendžia ir tokio akto teisėtumo klausimą. Aiškinant šią įstatymo normą, darytina išvada, kad pagrindiniai reikalavimai turi būti kilę iš civilinių santykių. Tuo atveju, kai vienas jų yra susijęs su individualaus pobūdžio administraciniu teisės aktu, tai bendrosios kompetencijos teismas išsprendžia ir tokio akto teisėtumo klausimą. Jis išsprendžiamas dėl to, kad, esant teismo sprendimui dėl civilinių teisinių santykių, neliktų galiojančio individualaus pobūdžio administracinio teisės akto, nebeturinčio teisinės reikšmės.

¹¹⁵ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2003. T. 1. P. 383-384.

¹¹⁶ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2003. T. 1. P. 385.

¹¹⁷ Pavyzdžiui, Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-412/2008.

Aiškinant minėtą įstatymo normą, taip pat darytina išvada, kad reikalavimas dėl individualaus pobūdžio administracinio teisės akto, tarp kitų reikalavimų neturi būti pagrindinis, ginče dominuojantis. Jeigu toks reikalavimas pagrindinis, lemiantis jo pagrindu atsiradusių civilinių teisinių santykių teisinį likimą, tai toks reikalavimas bendrosios kompetencijos teisme nesprendinas. Teismų praktikoje atitinkamai laikomasi nuostatos, kad pirmiausia pagal teisingumą turi būti išspręsti pagrindiniai – individualaus pobūdžio administracinių teisės aktų teisėtumo klausimai, o po to jų pagrindu atsiradę civiliniai teisiniai santykiai¹¹⁸. Prokuroro atveju tai reiškia, kad jo galimo dalyvavimo civiliniame procese prielaida tampa administracinio teismo sprendimas, kuriuo nepanaikinus individualaus pobūdžio administracinių teisės aktų, prokuroras netenka galimybės inicijuoti civilinį procesą.

Prokuroro ieškiniui ginčo teisenoje yra keliami bendrieji formos ir turinio reikalavimai, nustatyti LR CPK 111, 113, 114, 135 ir kituose LR CPK straipsniuose. Taip pat be bendrųjų reikalavimų ieškinio turiniui, prokuroras turi nurodyti įstatymą, kuris suteikia teisę jam kreiptis į teismą. Nesant bendro pobūdžio prokuroro teisės pareikšti ieškinį, prokuroras turi nurodyti, kuo byloje pasireiškia viešasis interesas. Dar viena problema, kad kiekvienoje konkrečioje byloje teismas reikalauja iš prokuroro įrodyti viešojo intereso buvimą (sudėtį), kai kreipiamasi į teismą ne LR CK nustatytais atvejais. Nors LR prokuratūros įstatymo 19 straipsnio 2 dalies 1 punkto nuostatos sudarė galimybę prokurorui kreiptis į teismą dėl viešojo intereso pažeidimo visais atvejais, kai jis turi pagrindo manyti, kad pažeisti teisės aktų reikalavimai ir šis specialus įstatymas neriboja tokios prokuroro teisės jokiais konkrečiais atvejais, tačiau teismai tokios teisės taikymo tiesiogiai nepripažįsta¹¹⁹. Kaip jau buvo minėta, galutinai apie viešojo intereso buvimą ar nebuvimą sprendžia teismas, nagrinėjantis civilinę bylą, iškeltą pagal prokuroro ieškinį.

Dar vienas svarbus prokuroro dalyvavimo civiliniame procese aspektas yra tas, kad gindamas viešąjį interesą, prokuroras kartu gali apginti ir privatų interesą. Tą patvirtina ir teismų praktika. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2006 m. kovo 22 d. nutartyje konstatavo: „*valstybės institucijos priima aktus įvairiais klausimais, todėl gali būti, kad neteisėtu aktu yra pažeidžiamos konkretaus fizinio ar juridinio asmens teisės arba teisėti interesai. Dažnai yra situacijų, kai neteisėtas valstybės institucijos aktas pažeidžia kartu ir viešąjį, ir privatųjį interesus. Dėl šios*

¹¹⁸ Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gegužės 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-307/2008.

¹¹⁹ Lietuvos Respublikos prokuratūros 2007 m. veiklos ataskaita // <http://www3.lrs.lt/owa-bin/owarepl/inter/owa/U0169079.pdf>; prisijungimo laikas: 2009-09-26.

priežasties viešojo intereso gynimas kartu reiškia ir privačiojo intereso gynimą“¹²⁰. Taigi nustačius faktą, kad valstybės institucijos priimtas aktas prieštarauja imperatyviosioms įstatymo normoms, neabejotinai yra viešasis interesas, kad šis pažeidimas būtų kuo greičiau pašalintas. Dėl to prokuroras, nustatęs valstybės institucijos veikloje neteisėtumo faktą, ne tik turi teisę, bet ir privalo į tokį faktą reaguoti įstatymo nustatytais priemonėmis. Viena iš tokių priemonių yra CPK 49 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta prokuroro teisė inicijuoti civilinę bylą. Šiuo atveju civilinė byla inicijuojama viešajam interesui apginti, tačiau, kaip buvo minėta, apginant viešąjį interesą, kartu apginamas ir privatusis interesas.

Tais atvejais, kai viešojo intereso gynimas kartu reiškia ir privačiojo intereso gynimą, į bylą taip pat įtraukiami asmenys, kurių privatusis interesas kartu yra ginamas. Dėl šių asmenų procesinės padėties – įtraukti juos į bylą kaip trečiuosius asmenis, pareiškiančius savarankiškus reikalavimus, ar kaip bendraieškius, sprendžia konkrečią bylą nagrinėjantis teismas¹²¹. Teismo iniciatyva tokius asmenis galima įtraukti tik trečiaisiais asmenimis be savarankiškų reikalavimų, tokiu atveju jų sutikimas procesinės reikšmės neturi¹²². Bendraieškiais šiuos asmenis galima įtraukti tik jų pačių prašymu arba sutikimu, jeigu sprendimas turės tiesioginės įtakos jų materialiosioms subjektinėms teisėms. Tokiu atveju prokurorui atsisakius ieškinio bylą nėra nutraukiama, jei ieškinio neatsisako į bylą įstojęs bendraieškovas.

LR CPK numato, kad prokuroras gali dalyvauti civiliniame procese ir ypatingosios teisenos bylose. Pareiškimą teismui ypatingąja teiseną prokuroras gali paduoti gindamas viešąjį interesą tik įstatymų numatytais atvejais (pavyzdžiui, gindamas neveiksnius asmenis). Prokuroro pareiškimas turi būti teisiškai pagrįstas, atitikti LR CPK numatytus formas ir turinio reikalavimus, ir kaip ir ieškinio teisenoje yra neapmokestintas žyminiu mokesčiu.

Viena iš bylų kategorijų, kur buvo susiformavusi ydinga teismų praktika, vienu metu buvo, bylos, kai prokurorai gindami viešąjį interesą, pareiškėdavo ieškinį, remdamiesi LR piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymu¹²³. Teismai dažnai pripažindavo, kad prokurorai praleido šio įstatymo 19 straipsnio 1 dalyje nustatytą 30 dienų terminą kreiptis į

¹²⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. kovo 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-194/2006.

¹²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. kovo 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-194/2006.

¹²² Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. T. 1. P. 691.

¹²³ Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymas // Valstybės žinios. 1997. Nr. 65-1558.

teismą. Susidariusią situaciją išsprendė Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2005 m. gruodžio 14 d. nutartyje konstatuodamas, kad LR piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 19 straipsnio 1 dalyje nustatytas terminas nėra ieškinio senaties terminas ir jis tiesiogiai taikomas tik piliečiams, kuriems priimtas sprendimas dėl nuosavybės teisių atkūrimo, ir asmenims, kurių teises ar įstatymų saugomus interesus šis sprendimas pažeidžia ir kurie kreipiasi į teismą, gindami savo teises ir įstatymų saugomus interesus¹²⁴. Prokurorai nėra subjektai, dalyvaujantys nuosavybės teisių atkūrimo procese, tačiau į teismą su reikalavimu panaikinti sprendimą dėl nuosavybės teisių atkūrimo pagal analogijos principą jie gali kreiptis per 30 dienų terminą, kuris skaičiuotinas nuo to momento, kai yra surinkta pakankamai duomenų, leidžiančių daryti išvadą, kad šis sprendimas pažeidžia viešąjį interesą. Šioje nutartyje kasacinis teismas taip pat nurodė, kad LR prokuratūros įstatymo 19 straipsnio 2 dalyje išvardytos priemonės, kurių prokuroras gali imtis, jei yra pagrindas manyti, kad pažeisti teisės aktų reikalavimai, t. y., prašyti iš asmenų dokumentų ir informacijos, pavesti valstybės institucijų, įstaigų vadovams ir pareigūnams atlikti patikrinimus ir revizijas, kviesti asmenis ir gauti jų paaiškinimus ir kt., ir taip rinkti papildomą informaciją, kad būtų nustatyta, ar yra pažeistas viešasis interesas ir ar yra pagrindas, ginant šį interesą, kreiptis į teismą. Dėl to terminas, per kurį prokuroras, gindamas viešąjį interesą, gali pareikšti ieškinį dėl sprendimo atkurti nuosavybės teises panaikinimo, prasideda nuo to momento, kai yra surinkta pakankamai duomenų, leidžiančių daryti išvadą, kad šis sprendimas pažeidžia viešąjį interesą.

Pagal Rusijos Federacijos procesinius įstatymus civilinės bylos gali būti iškeliama prokuroro iniciatyva. Tokia galimybė yra numatyta RF CPK 4 straipsnio 2 dalyje, 45 straipsnio 1 dalyje, pagal kurias RF CPK ir kitų federalinių įstatymų nustatytais atvejais civilinė byla gali būti iškeliama asmens, savo vardu ginančio kito asmens, neapibrėžto asmenų rato, Rusijos Federacijos, Rusijos Federacijos subjektų, municipalinių institucijų teises, laisves ir įstatymų saugomus interesus.

Pagal RF CPK 45 straipsnio 1 dalį, prokuroras turi teisę kreiptis į teismą su pareiškimu gindamas asmenų teises, laisves ir įstatymų saugomus interesus tik tuo atveju, kai asmenys dėl savo sveikatos būklės, amžiaus, neveiknumo ir kitų svarbių priežasčių negali savarankiškai kreiptis į teismą. Prokuroras inicijuoja procesą savo vardu, asmens sutikimas procesinės reikšmės neturi¹²⁵. Kita vertus, pagal RF CPK 131 straipsnio 3 dalį, prokuroro paduotame pareiškime turi būti

¹²⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. gruodžio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-677/2005.

¹²⁵ Сахнова Т. В. Курс гражданского процесса: теоретические начала и основные институты. Москва. Волтерс Клувер, 2008. С. 243.

nurodytos aplinkybės, dėl kurių pareiškimo į teismą negali paduoti pats asmuo. Kaip jau buvo minėta, prokuroro kreipimasis į teismą yra įmanomas, jeigu yra pažeidžiami Rusijos Federacijos, Rusijos Federacijos subjektų, municipalinių vienetų ar neapibrėžto asmenų rato interesai. Pagal RF CPK 131 straipsnio 3 dalį, tokia ieškiniu pareiškime turi būti nurodyta, kuo konkrečiai pasireiškia subjektų pažeisti interesai, kokios jų teisės yra pažeistos, taip pat turi būti pateikiama nuoroda į įstatymą ar kitą teisės norminį aktą, numatantį šių interesų apsaugą.

RF CPK 45 straipsnio taikymas praktikoje Rusijos prokurorams kelia nemažai problemų. Viena iš kategorijų bylų, kuomet prokurorai susiduria su sunkumais gindami pažeistas asmens teises ir laisves ir įstatymų saugomus interesus, yra bylos, keliamos prokuroro ieškiniu dėl sandorių, sudarytų perleidžiant gyvenamąsias patalpas negaliojimo. Pasak šios kategorijos bylas analizuojančios A. A. Semenovos, prokuroras dažniausiai kreipiasi į teismą gindamas senus vienišus asmenis, invalidus, nepilnamečius iš vargingai gyvenančių šeimų, asmenis, išgyvenančius dvasinius sukrėtimus¹²⁶. Tokie asmenys dėl amžiaus, materialinių, sveikatos būklės ir kitų aplinkybių negali savarankiškai kreiptis į teismą, gindami pažeistas teises. Dažnai netgi jie nesugeba realiai įvertinti situacijos, kaip jų teises pažeidžia sudaryti sandoriai, nors dėl to yra praradę gyvenamąjį plotą. Nors pagal RF CPK 46 straipsnį valstybės valdymo organai, vietos savivaldos organai, organizacijos ir asmenys, įstatymų nustatytais atvejais ir esant kitų asmenų prašymui, gali kreiptis į teismą su pareiškimu, gindami tų asmenų teises, laisves ir įstatymų saugomus interesus, tačiau pasak A. A. Semenovos, praktika rodo, kad šie subjektai tokia teise naudojasi palyginant retai¹²⁷. Tuo tarpu nukentėję asmenys dažniausiai kreipiasi į prokuratūrą, kuri pagal įstatymus turi ginti asmenis, užtikrindama jų teisę į teisminę gynybą. Tačiau RF CPK 45 straipsnio 1 dalies nuostata, kad prokuroras gina pažeistas asmenų teises tik tuo atveju, jei asmenys patys dėl amžiaus, sveikatos būklės, neveiknumo ar kitų svarbių priežasčių negali savarankiškai kreiptis į teismą, praktikoje kelia problemų, kadangi prokuroras ieškinyje teismui turi pateikti įrodymus, kad egzistuoja svarbios aplinkybės, dėl kurių pats asmuo negali savarankiškai kreiptis į teismą. Pažymėtina, kad kai prokuroras kreipiasi į teismą gindamas pažeistus Rusijos Federacijos, Rusijos Federacijos subjektų, municipalinių organų interesus, pagal RF CPK 45 straipsnį jam nereikia nurodyti, kodėl minėti subjektai patys negali ginti pažeistų teisių. Tačiau pagal RF CPK 131 straipsnio 3 dalį prokuroro ieškinyje turi būti nurodyta, kuo konkrečiai pasireiškia jų interesai ir kokie įstatymai yra pažeisti.

¹²⁶ Семенова А. А. Участие прокурора в расбирательстве гражданских дел по искам о признании недействительными приватизации и иных сделок по отчуждению жилых помещений // Юрист. 2008. №. 4. С. 15.

¹²⁷ Там же, С. 16.

Kita problema yra ta, kad Rusijos Federacijos teismai skirtingai interpretuoja RF CPK 45 straipsnio 1 dalies nuostatą „ir kitų svarbių priežasčių“ dėl ko teismų praktika nėra vieninga. Vienoje byloje prokuroras kreipėsi į teismą gindamas asmens nuosavybės teises tuo pagrindu, kad asmuo dėl sunkios materialinės padėties ir nepilnamečių vaikų pats negali savarankiškai kreiptis į teismą¹²⁸. Prokuroro nuomone, šios aplinkybės atitiko RF CPK 45 straipsnio 1 dalies nuostatą. Teismas atsisakė nagrinėti prokuroro ieškinį ir išaiškino, kad šios aplinkybės netrukdo asmeniui fiziškai kreiptis į teismą ginat savo interesus. Teismo manymu, tokio asmens sunki materialinė padėtis nėra svarbi priežastis, nes pagal RF CPK 89 straipsnį asmuo teismo sprendimu gali būti atleidžiamas nuo valstybinio (žyminio) mokesčio. Į tokią teismo poziciją A. A. Semenova žvelgia kritiškai teigdama, kad šios kategorijos bylos yra sudėtingos: reikia surinkti įrodymus, suformuluoti ieškinių pagrindą ir dalyką, tokiose bylose dažniausiai yra daug dalyvaujančių asmenų, todėl akivaizdu, kad yra būtina kvalifikuota teisininko (advokato) pagalba. Kaip rodo praktinė patirtis, paties asmens parengtas procesinis dokumentas (ieškinys) dažniausiai yra paliekamas nenagrinėtu, nes neatitinka RF CPK 131, 132 straipsniuose ieškiniui keliamų reikalavimų. Advokato paslaugos yra palyginti brangios. Tuo tarpu pagal Rusijos Federacijos advokatūros įstatymo 26 straipsnį asmenų, kurie gali gauti nemokamą teisinę pagalbą ratas yra ribotas¹²⁹. Tai asmenys, kurių pragyvenimo lygis yra žemiau minimaliojo. Be to, tokių asmenų galimybė gauti nemokamą teisinę pagalbą yra sąlygota bylų kategorijų. Asmenys (ieškovai) turi teisę gauti nemokamą teisinę pagalbą šiose bylose:

- 1) dėl alimentų (išlaikymo) išieškojimo;
- 2) dėl žalos atlyginimo netekus maitintojo ir sutrikdžius jo sveikatą vykdant darbinės pareigas;
- 3) Antrojo pasaulinio karo veteranai visose bylose;
- 4) RF piliečiai dėl pensijų ir pašalpų mokėjimo;
- 5) RF piliečiai nukentėję nuo politinių valdžios represijų bylose dėl jų statuso reabilitacijos.

Todėl, jei tokių asmenų pajamos nors nežymiai viršija nustatytą lygį, jie praranda teisę naudotis nemokama teisine pagalba, o advokatų paslaugų įkainiai jiems realiai sunkiai įkandami. A. A. Semenovos nuomone, tik prokuratūros įsikišimas gali pakeisti susidariusią situaciją.

¹²⁸ Семенова А. А. Участие прокурора в расбирательстве гражданских дел по искам о признании недействительными приватизации и иных сделок по отчуждению жилых помещений // Юрист. 2008. №. 4. С. 16.

¹²⁹ <http://base.consultant.ru/cons4000/cgi/online.cgi?req=doc;base=LAW;n=78812;from=70246-209;div=LAW;> prisijungimo laikas: 2009-06-15.

Rusijos Federacijos generalinė prokuratūra yra parengusi metodines rekomendacijas dėl prokuroro kreipimosi į pirmosios instancijos teismą pagal RF CPK 45 straipsnį. Rekomendacijoje nurodyta, kad kitos RF CPK 45 straipsnyje neįvardintos svarbios priežastys, dėl kurių asmuo pats negali savarankiškai kreiptis į teismą gali būti tokios: asmuo turi mažamečių vaikų, asmuo slaugo šeimos narį, kuriam reikalinga nuolatinė priežiūra, sunki materialinė padėtis, dėl kurios asmuo yra nepajėgus sumokėti už advokato paslaugas¹³⁰. Pažymėtina, kad šios rekomendacijos teismui privalomos galios neturi.

RF procesiniai įstatymai tiesiogiai numato prokuroro teisę kreiptis į teismą ir dėl darbo bei šeimos teisinių santykių. Sutinkamai su Rusijos Federacijos darbo kodekso (toliau – RF DK) 391 straipsnio 1 dalimi, individualūs darbo ginčai nagrinėjami taip pat pagal prokuroro pareiškimą, jeigu darbo ginčų komisijos sprendimas neatitinka įstatymų ar kitų norminių teisės aktų. Atkreiptinas dėmesys, kad nurodyto objektyvaus kriterijaus neužtenka, kad prokuroro kreipimasis į teismą ginant subjektinę darbinę teisę būtų pripažintas procesiškai pagrįstu. Turi būti ta pati RF CPK 45 straipsnio 1 dalyje numatyta sąlyga: paties darbuotojo, kurio teisės galimai pažeistos, negalėjimas dėl svarbių priežasčių kreiptis į teismą.

Prokuroro teisę kreiptis į teismą konkrečių bylų kategorijose numato RF ŠK. Pavyzdžiui, RF ŠK 28 straipsnio 1 dalis numato prokuroro teisę reikalauti teismo tvarka pripažinti santuoką negaliojančia, jeigu santuoką sudarė asmenys, nesulaukę santuokinio amžiaus arba santuoka sudaryta esant vieno iš sutuoktinio valios trūkumui arba sudaryta santuoka yra fiktyvi. RF ŠK 73 straipsnis nustato, kad bylos dėl tėvų valdžios apribojimo gali būti keliamos prokuroro pareiškimu. Prokurorui pareikalavus sutikimas mokėti alimentus (išlaikymą), pažeidžiančius alimentų gavėjo interesus, gali būti teismo pripažintas negaliojančiu. Pagal RF ŠK 142 straipsnį prokuroras turi teisę kreiptis į teismą dėl įvaikinimo panaikinimo. Bet kuriuo iš šių paminėtų atveju prokuroro pareiškimė turi būti nurodytos aplinkybės ir priežastys, kodėl pats teisės turėtojas (jo įstatyminis atstovas) pats negali kreiptis į teismą.

Kaip ir Lietuvos civiliniame procese, Rusijos civiliniame procese prokuroras savo kompetencijos ribose savarankiškai priima sprendimą dėl kreipimosi į teismą esant pažeistoms kitų asmenų teisėms. Prokuroro dalyvavimo civiliniame procese pagrindu yra jo ieškininis pareiškimas, kuris turi atitikti RF CPK 131 – 132 straipsniuose nustatytus reikalavimus (neapmokėtas žyminiu

¹³⁰ Официальный сайт Генеральной прокуратуры Российской Федерации // www.genproc.gov.ru, 2008. № 4. С. 17.

mokesčiu) bei RF CPK 131 straipsnio 3 dalies specialiuosius ieškinio formai keliamus reikalavimus. Jeigu nebus išpildyti šie ieškinio pareiškimui nustatyti įstatymo reikalavimai, ieškinys paliekamas nenagrinėtu, remiantis RF CPK 136 straipsniu. Atkreiptinas dėmesys, kad atitinkamų kategorijų civilinėse bylose ieškiniui gali būti nustatyti papildomi reikalavimai, pavyzdžiui, RF CPK 251 straipsnio 5 dalis, 267, 277, 282 straipsniai.

Pagal RF CPK 45 straipsnio 3 dalį, prokuroras įstoja į civilinę bylą siekdamas duoti joje išvadą. Tai yra privaloma prokuroro dalyvavimo byloje forma tais atvejais, kai tai yra tiesiogiai numatyta įstatymuose. Prokuroras įstoja į procesą ir duoda išvadą bylose dėl iškeldinimo, grąžinimo į darbą, žalos, susijusios su sveikatos sužalojimu ar gyvybės atėmimu, atlyginimu, taip pat RF CK ir kitais federalinių įstatymų numatytais atvejais. RF CPK nesuteikia teismui teisės savo nuožiūra įtraukti prokurorą į procesą bei nenumato prokuroro teisės įstoti į bet kurią civilinę bylą duoti išvadai. Šita prokuroro dalyvavimo civiliniame procese forma galima ir vienareikšmiškai būtina tikrai tiesiogiai RF CPK ir kitų federalinių įstatymų numatytais atvejais. Tokie atvejai ieškinio teisenoje yra: bylos dėl iškeldinimo, grąžinimo į darbą, žalos, susijusios su sveikatos sužalojimu ar gyvybės atėmimu, atlyginimo (RF CPK 45 straipsnio 3 dalis), bylos dėl tėvų valdžios ribojimo (RF ŠK 73 straipsnis), tėvystės teisių atėmimo (RF ŠK 70 straipsnis), dėl tėvystės teisių grąžinimo (RF ŠK 72 straipsnis), dėl įvaikinimo atšaukimo (RF ŠK 140 straipsnis). Bylos, kylančios iš viešųjų teisinių santykių: dėl teisės norminių aktų ginčijimo (RF CPK 252 straipsnio 2 dalis), bylos dėl piliečių rinkimų teisės ir teisės dalyvauti referendumuose pažeidimo (RF CPK 260 straipsnio 1 dalis). Bylos nagrinėjamos ypatingosios teisenos tvarka: dėl įvaikinimo (RF CPK 273 straipsnio), dėl piliečio pripažinimo nežinia kur esančiu arba mirusiu (RF CPK 278 straipsnio 3 dalis), dėl pripažinimo neveiksniu ar ribotai veiksniumi, dėl leidimo arba draudimo nepilnamečiui nuo 14 metų iki 18 metų savarankiškai disponuoti savo užmokesčiu, stipendija ar kitomis pajamomis (RF CPK 284 straipsnio 1 dalis), dėl nepilnamečio pripažinimo visiškai veiksniumi (RF CPK 288 straipsnis); dėl priverstinės asmens hospitalizacijos psichiatrinės ligoninės stacionare nustatymo ar tokios hospitalizacijos termino pratęsimo (RF CPK 304 straipsnio 2 dalis).

RF CPK neatskleidžia prokuroro duodamos išvados turinio ir jos reikšmės. Lieka neaišku, apie ką prokuroras duoda išvadą, ir koks šios išvados privalomumas teismui. Nors kita vertus, eksperto išvados sąvoka RF CPK yra atskleista šio kodekso 86, 187 straipsniuose. Prokuroro išvados klausimu teisės literatūroje yra pasisakę prof. O. B. Isaenkova ir A. N. Grigorjevas¹³¹. Jie taip pat

¹³¹ О. Б. Исаenkova, А. Н. Григорьев // Журнал российского права. 2008. № 3. С. 6-10.

nurodo, kad įstatymų leidėjas nesukonkretino išvados formos, turinio ir struktūros. Pasak prof. O. V. Isaenkovos, A. N. Grigorjevo, laikantis formalaus įstatymo aiškinimo, netgi galima teigti, kad prokuroro išvada gali būti pateikiama žodžiu, nes RF CPK 184 straipsnyje yra pasakyta „pirmininkaujantis suteikia žodį prokurorui duoti išvadą“. Tačiau labiau tikėtina, kad prokuroro išvadai turėtų būti privaloma rašytinė forma, kadangi joje turi atsispindėti prokuroro įdirbis byloje, joje turi susiformuoti pati prokuroro pozicija svarstomos bylos atžvilgiu. Tačiau prof. O. V. Isaenkova, A. N. Grigorjevas, neatmeta galimybės, kad galima situacija, jog tam tikrais atvejais, aplinkybės, dėl kurių prokuroras privalo duoti išvadą, paaiškėja bylos teismo nagrinėjimo metu ir tuomet prokuroras formuoja savo išvadą, atsižvelgdamas į ištirtus įrodymus. Esant tokiai situacijai, būtų nelogiška atidėti bylos nagrinėjimą tam, kad prokuroras savo išvadą išdėstytų raštiška forma. Prof. O. V. Isaenkovos, A. N. Grigorjevo nuomone, tokiais atvejais prokuroras turi teisę pateikti išvadą žodžiu, kuri turi būti įrašoma į teismo posėdžio protokolą ir prokuroro pasirašoma. Prof. O. V. Isaenkova, A. N. Grigorjevas yra pasisakę ir dėl prokuroro išvados turinio. Sunku būtų su jais nesutikti. Pasak jų, prokuroro išvada visų pirma turi būti objektyvi, t. y., išsakyti prokuroro, kaip valstybės įgalioto asmens, prižiūrinčio įstatymų vykdymą, poziciją sprendžiamais klausimais. Ši išvada turi būti paremta konkrečių aplinkybių ir įrodymų analize. Ir taip pat išvada turi remtis materialinės ir procesinės teisės normomis. Į klausimą, kokią įrodomąją reikšmę prokuroro išvada turi ir ar ji yra privaloma teisėjui, nagrinėjančiam bylą, prof. O. V. Isaenkova, A. N. Grigorjevas atsako vienareikšmiškai, kad prokuroro išvada nėra įrodymas, o teisėjui ji tėra neprivaloma rekomendacija, tačiau ji privalo būti aptarta teismo sprendime. Pagal RF CPK 45 straipsnio esmę, prokuroras gali įstoti į bylą su tikslu duoti išvadą tik pirmosios instancijos teisme pasiruošimo teismui bylos nagrinėjimui stadijoje arba teismo bylos nagrinėjimo stadijoje. Pažymėtina, kad RF CPK nėra normų, kurios leistų prokurorui įstoti į bylą duoti išvadai antrosios ir priešingos instancijos teismuose¹³².

Prokuroro įstojimo į procesą procesinis pagrindas yra teismo nutartis, priimta pasiruošimo teismui bylos nagrinėjimui stadijoje. Pagal RF CPK 148 straipsnį, viena iš užduočių, rengiant bylą teismui bylos nagrinėjimui, yra nustatyti byloje dalyvaujančius asmenis. Teisėjas, nusprendęs, kad byla paruošta teismui bylos nagrinėjimui, nutartimi skiria teismo posėdį, o byloje dalyvaujančius asmenis informuoja apie bylos nagrinėjimo laiką ir vietą. Atkreiptinas dėmesys, kad pagal RF CPK

¹³² Гражданское процессуальное право: Учебник / Алехина С. А. [и др.]; под ред. М. С. Шакарян. - М.: Проспект, 2007. С. 95.

45 straipsnio 3 dalį prokuroro, informuoto apie bylos nagrinėjimo vietą ir laiką, neatvykimas į teismo posėdį, nėra kliūtis pradėti bylos nagrinėjimą. Manome, kad praktikoje teismas neturėtų vertinti šios normos formaliai, o pagal aplinkybes atidėti bylos nagrinėjimą. Jeigu teisėjas dėl suklydimo nepriėmė nutarties ir neinformavo prokuroro apie bylos nagrinėjimo vietą ir laiką, bet prokuroras, žinodamas, kad byloje turi dalyvauti pagal įstatymą, atvyko į teismo posėdį, tokiu atveju teisėjas privalo leisti prokurorui dalyvauti procese ir dėl to priimti nutartį. Priešingu atveju priimtas sprendimas yra naikintinas tuo pagrindu, kad dalyvaujančiam asmeniui nebuvo pranešta apie bylos nagrinėjimą (RF CPK 364 straipsnio 2 dalies 2 punktas).

Kaip ir LR CPK taip ir RF CPK nėra numatyta prokuroro dalyvavimo teismų sprendimų ir nutarčių vykdymo procese. Nors Rusijos teisės moksle yra nuomonių, kad prokurorai turėtų vykdyti teismų sprendimų vykdymo priežiūrą, taip užtikrinant jų greitą ir teisingą įvykdymą¹³³. Kaip pavyzdys teismų sprendimų rūšių, kurių vykdymo priežiūrą būtų tikslinga patikėti prokurorams yra nurodomi teismų sprendimai dėl gražinimo į darbą, alimentų (išlaikymo) vaikams išieškojimas, žalos, susijusios su sveikatos sužalojimu ar gyvybės atėmimu atlyginimas. Manome, kad toks prokurorų funkcijų išplėtimas būtų nereikalingas, nes susidarytų situacija, kad prokuroras ypatingai minėtose bylose (tai bylos, kurias prokuroras iš esmės kelia savo iniciatyva) dalyvautų visose proceso stadijose ir dar iš dalies atliktų teismo sprendimų vykdytojo funkciją, kuri jau yra patikėta įgaliotiems valstybės pareigūnams (antstoliams). Nors kita vertus, nuomonė, kad prokuroras galėtų pateikti vykdomąjį dokumentą išieškojimui bylose, iškeltose jo paties iniciatyva dėl neapibrėžto asmenų rato, Rusijos Federacijos, Rusijos Federacijos subjektų, municipalinių organų interesų, negali būti vertinama vienareikšmiškai neigiamai, o turėtų būti pateikta platesnei diskusijai.

Tiek Lietuvos, tiek Rusijos civiliniame procese prokuroras dalyvauja įstatymų nustatytais atvejais. Taip pat prokuroras turi teisę kreiptis į teismą remdamasis bendrojo pobūdžio pareiga ginti viešąjį interesą (visuomenės ar valstybės interesus).

2. 4. 2. Prokuroro dalyvavimas civiliniame procese apeliacinės ir kasacinės instancijos teismuose

¹³³ Lietuvos Respublikos prokurorų tarybos, Lietuvos Respublikos teismų sistemos, Lietuvos Respublikos teismų sistemos, Lietuvos Respublikos teismų sistemos, Lietuvos Respublikos teismų sistemos, Lietuvos Respublikos teismų sistemos, Lietuvos Respublikos teismų sistemos, Lietuvos Respublikos teismų sistemos, Lietuvos Respublikos teismų sistemos, Lietuvos Respublikos teismų sistemos // Lietuvos Respublikos, 2008, m. 5. C. 11.

Bendroji prasme apeliacija - tai teismų sprendimų teisėtumo ir pagrįstumo kontrolės forma. Pagal LR CPK 301 straipsnio 1 dalį apeliacinio apskundimo objektas yra neįsiteisėjęs pirmosios instancijos teismo sprendimas (nutartis). Padavus apeliacinį skundą, sustabdomas teismo sprendimo įsiteisėjimas ir jo vykdymas iki bylos išnagrinėjimo apeliacine tvarka pabaigos. Pagal LR CPK 320 straipsnio 1 dalį, bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka ribas nustato apeliacinio skundo faktinis ir teisinis pagrindas, tačiau teismas *ex officio* šias ribas gali peržengti, nustatęs absoliučius teismo sprendimo negaliojimo pagrindus bei kai viešasis interesas reikalauja, kad būtų išplėstas apeliacinio skundo faktinis ir teisinis pagrindas. Apeliacinio proceso paskirtis yra patikrinti pirmosios instancijos teismo sprendimo teisėtumą ir pagrįstumą, dėl to apeliacinio nagrinėjimo ribos negali būti platesnės už bylos nagrinėjimo pirmosios instancijos ribas. Todėl pagal LR CPK 312 straipsnį, apeliaciniame skunde draudžiama kelti naujus reikalavimus. Pažymėtina, kad šis draudimas nėra absoliutus, nes naujais reikalavimais nėra laikomi reikalavimai, neatsiejamai susiję su pareikštu ieškiniu.

Apeliacinį skundą taip pat yra draudžiama grįsti naujomis aplinkybėmis, kurios nebuvo nurodytos pirmosios instancijos teisme, nes bylos nagrinėjimo ribos ir įrodinėjimo dalykas nustatomi pirmosios instancijos teisme. Pasak E. Laužiko, prof. V. Nekrošiaus, draudimas apeliaciniame skunde remtis naujais faktais paaiškinamas ir tuo, kad LR CPK 314 straipsnis draudžia apeliaciniame procese priimti naujus įrodymus¹³⁴. Tačiau tas pats LR CPK 314 straipsnis numato dvi šio draudimo išimtis. Pirma, apeliacinės instancijos priima ir tiria naujus įrodymus, jeigu apeliantas mėgino juos pateikti pirmosios instancijos teismui, bet teismas nepagrįstai atsisakė juos priimti. Antra, kai būtinybė pateikti įrodymus atsirado tik išnagrinėjus bylą pirmosios instancijos teisme.

Prokuroras turi teisę paduoti skundą apeliacinės instancijos teismui, jei jis dalyvavo nagrinėjant bylą pirmosios instancijos teisme. Apeliacinis skundas turi būti paduodamas per 30 dienų nuo sprendimo priėmimo dienos. Praleidęs šį terminą dėl svarbių priežasčių, prokuroras turi teisę kartu su apeliaciniu skundu paduoti teismui ir pareiškimą dėl termino atnaujinimo. Pagal LR CPK 310 straipsnį, apeliacinis skundas paduodamas per pirmosios instancijos teismą, kurio sprendimas yra skundžiamas. Prokuroro paduodamas apeliacinis skundas turi atitikti bendrojo procesinio dokumentams keliamus reikalavimus bei LR CPK 306 straipsnio specialiuosius reikalavimus. Prokuroro apeliacinis skundas žyminiu mokesčiu neapmokestinamas.

¹³⁴ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2005. T. 2. P. 282.

Apeliaciniam procesui yra taikomos bendrosios LR CPK nuostatos bei pirmosios instancijos teismo procesą reglamentuojančios nuostatos, neprieštaraujančios LR CPK XVII skyriuje nurodytoms taisyklėms. Apeliacinės instancijos teismo sprendimas ar nutartis įsiteisėja nuo jų priėmimo dienos.

Lietuvos civilinio proceso teisės doktrinoje pripažįstama, kad kasacija yra išimtinė įsiteisėjusių apeliacinio teismo sprendimų ir nutarčių teisėtumo kontrolės forma. Kasacine tvarka bylas nagrinėja Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. Ne kiekvienas įsiteisėjęs apeliacinės instancijos teismo sprendimas gali būti kasacijos objektas. LR CPK 346 straipsnis numato, kad pagrindai peržiūrėti bylą kasacine tvarka yra:

1) materialinės ar procesinės teisės normų pažeidimas, turintis esminės reikšmės vienodam teisės aiškinimui ir taikymui, jeigu šis pažeidimas galėjo turėti įtakos neteisėto sprendimo (nutarties) priėmimui;

2) jeigu teismas skundžiamame sprendime (nutartyje) nukrypo nuo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuotos teisės taikymo ir aiškinimo praktikos;

3) jeigu Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika ginčijamu teisės klausimu yra nevienoda.

Pagal LR CPK kasacinio apskundimo subjektai yra visi byloje dalyvaujantys asmenys. Prokuroras turi teisę paduoti skundą kasacinės instancijos teismui, jei jis dalyvavo nagrinėjant bylą pirmosios instancijos teisme. Kasacinis skundas turi būti paduodamas per 3 mėnesius nuo skundžiamo sprendimo priėmimo dienos. Praleidęs šį terminą dėl svarbių priežasčių, prokuroras turi teisę kartu su kasaciniu skundu paduoti kasaciniam teismui ir prašymą dėl termino atnaujinimo. Prokuroro prašymą dėl praleisto termino atnaujinimo išsprendžia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų atrankos kolegija. Pagal LR CPK 343 straipsnį kasacinis skundas paduodamas tiesiogiai Lietuvos Aukščiausiajam Teismui. Prokuroro paduodamas kasacinis skundas turi atitikti bendruosius procesinius dokumentams keliamus reikalavimus bei LR CPK 347 straipsnio specialiuosius reikalavimus. Prokuroro kasacinis skundas žyminiu mokesčiu neapmokestinamas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, išnagrinėjęs bylas, priima nutartis, kurios yra galutinės, neskundžiamos ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos. Pažymėtina, kad LR CPK nenumato terminų, per kuriuos apeliacinės ar kasacinės instancijos teismas turi išnagrinėti civilinę bylą. Manome, kad šiuo atveju pagal analogiją turėtų būti taikoma LR CPK 72 straipsnio nuostata, kad teismas privalo rūpintis, kad civilinė byla teisme būtų išnagrinėta per kuo trumpesnę laiką, nebūtų vilkinamas bylos išnagrinėjimas, turi siekti, kad civilinė byla būtų išnagrinėta per vieną teismo posėdį.

RF CPK numato dviejų rūšių teismo sprendimų patikrinimo galimybę: neįsiteisėjusių teismo sprendimų ir įsiteisėjusių teismo sprendimų. Rusijos civilinio proceso teisėje apeliacijos institutas laikomas neįsiteisėjusių teismo sprendimų ir nutarčių peržiūrėjimo forma. Neįsiteisėję teismo sprendimai yra tikrinami antrosios instancijos teisme. Apeliacinio proceso tvarka yra peržiūrimi apskūsti taikos teismų sprendimai ir nutartys. Pagal RF CPK 320 straipsnį, apeliacinė instancija taikos teismų sprendimams yra rajonų teismai. Kasaciniam teismui yra skundžiami visų kitų bendrosios kompetencijos teismų priimti sprendimai pirmąja instancija¹³⁵. Įsiteisėję Rusijos teismų sprendimai gali būti peržiūrimi priežiūros instancijos teismo¹³⁶.

Civilinės bylos nagrinėjimas apeliacine ir kasacine tvarka prasideda pagal byloje dalyvaujančių asmenų skundą. Pagal RF CPK 320, 336 straipsnius, byloje dalyvaujantis prokuroras atitinkamai turi teisę paduoti apeliacinį (kasacinį) skundą. Prokuroro skundai yra keliami bendrieji procesiniams dokumentams nustatyti reikalavimai bei specialieji apeliaciniams ir kasaciniams skundams keliami reikalavimai. Kaip ir pagal LR CPK, taip ir pagal RF CPK prokuroro skundai žyminiu mokesčiu neapmokestinami. Taigi, jei prokuroras dalyvavo civilinės bylos nagrinėjime pirmosios instancijos teisme, jisai turi teisę kreiptis dėl šios teismo sprendimų ir nutarčių peržiūrėjimo antrąja instancija. Prokurorui nedalyvavus bylos nagrinėjime pirmąja instancija, šios teisės prokuroras neįgyja. Pasak L. A. Prokudino, Rusijos prokurorai visada aktyviai dalyvavo siekdami pakeisti neteisėtus teismų sprendimus¹³⁷. 2006 metais prokurorai padavė 23 tūkstančius apeliacinių ir kasacinių skundų, iš kurių 66 procentus antrosios instancijos teismas pripažino

¹³⁵ Magistro baigiamajame darbe kalbant apie Rusijos teismų sprendimų pagrįstumo ir teisėtumo kontrolės formas, terminai „kasacija“, „kasacinis teismas“ vartojami remiantis Rusijos teisės doktrinoje esančiomis sąvokomis. Tačiau, atkreiptinas dėmesys, kad Rusijoje kasacija nėra „tikroji“ teismų sprendimų pagrįstumo ir teisėtumo kontrolės forma, klasikinės kasacijos prasme. Iš esmės - tai apeliacija, su kai kuriais kasaciniam procesui būdingais bruožais. Rusijos teisės doktrinos tyrinėtojai kasacijos institutą Rusijos teisėje vadina „nepilna apeliacija“, pavyzdžiui, [1] [2] [3] [4] [5] [6] [7] [8] [9] [10] [11] [12] [13] [14] [15] [16] [17] [18] [19] [20] [21] [22] [23] [24] [25] [26] [27] [28] [29] [30] [31] [32] [33] [34] [35] [36] [37] [38] [39] [40] [41] [42] [43] [44] [45] [46] [47] [48] [49] [50] [51] [52] [53] [54] [55] [56] [57] [58] [59] [60] [61] [62] [63] [64] [65] [66] [67] [68] [69] [70] [71] [72] [73] [74] [75] [76] [77] [78] [79] [80] [81] [82] [83] [84] [85] [86] [87] [88] [89] [90] [91] [92] [93] [94] [95] [96] [97] [98] [99] [100], 2008. C. 632-651.

¹³⁶ Rusijoje įsiteisėję teismų sprendimai (išskyrus Rusijos Federacijos Aukščiausiojo Teismo Prezidiumo nutarimus) gali būti peržiūrimi priežiūros instancijos teismo. Priežiūros instancijos teismas tikrina tik sprendimų atitikimą įstatymui, faktinių aplinkybių šis teismas nenustatinėja. Rusijos civilinio proceso teisės doktrinoje visuotinai pripažįstama, kad procesas priežiūros teisme yra išskirtinė, ekstraordinarinė, įsiteisėjusių pirmosios instancijos, apeliacinės ir kasacinės instancijos teismų sprendimų patikrinimo forma. Galimybė kreiptis į priežiūros instancijos teismą nepriklauso nuo aplinkybių, ar byla buvo skundžiama apeliacine ar kasacine tvarka. Atkreiptinas dėmesys, kad pagal RF CPK 376 straipsnį, į priežiūros instancijos teismą gali kreiptis byloje nedalyvavę asmenys, kurių teisės ir įstatymų saugomus interesus pažeidė priimtas teismo sprendimas. Pažymėtina tai, kad tokie asmenys neturi teisės kreiptis nei į apeliacinės instancijos teismą, nei į kasacinės instancijos teismą. Pagal RF CPK 376 straipsnio 2 dalį, teismo sprendimai gali būti prokuroro apskūsti priežiūros instancijos teismui per 6 mėnesius nuo sprendimo įsigaliojimo. Tokią teisę turi atsakingi prokuratūros pareigūnai, jei byla nagrinėjant pirmąja instancija joje dalyvavo prokuroras. Lietuvos teismų sistema nustatantys įstatymai nenumato priežiūros instancijos teismo Lietuvoje.

¹³⁷ Прокурорский надзор. Российская прокуратура в правовом демократическом государстве: Учебник / под ред. А. Я. Сухарева. - 2-е изд., перераб. и доп. - М.: Норма, 2008. С. 325.

pagrįstais¹³⁸. Skundo objektu taip pat yra visi teismo procesiniai sprendimai, kurie užkertą kelią tolesnei proceso eigai, ir kurie pagal įstatymus gali būti skundžiami. Dėl to prokuroras paduoda atskirą skundą.

Apeliaciniai, kasaciniai ir atskirieji prokurorų skundai perduodami į antrosios instancijos teismą per pirmosios instancijos teismą, nagrinėjusį bylą iš esmės. Pagal RF CPK, terminas paduoti apeliaciam, kasaciniam ir atskirajam prokuroro skundai yra sąlyginai trumpas – 10 dienų, nuo teismo sprendimo ar nutarties paskelbimo. Nors taip pat RF CPK numato procesinę galimybę atnaujinti dėl svarbių priežasčių praleistą procesinį terminą.

Prokuroras apeliaciniame procese negali reikšti naujų reikalavimų nepareikštų pirmosios instancijos teismui. Tačiau prokurorui galima teikti nuorodas į naujus įrodymus, kuriuos teismas gali tirti ir nustatyti naujus faktus (RF CPK 327 straipsnis). Ryšium su tuo prokuroras gali prie savo apeliacinio skundo pridėti naujus įrodymus (dokumentus), patvirtinančius jo poziciją.

Rusijos civilinio proceso teisėje kasacijos institutas, turi kai kurių apeliacijos bruožų, ryšium su kuriais galima teigti naujus įrodymus tik tuomet, kai šie įrodymai dėl svarbių priežasčių negalėjo būti pateikti pirmosios instancijos teismui. Kasacinis teismas įvertines šias priežastis kaip svarbias, ištiria naujus įrodymus ir jų pagrindu nustato naujus faktus (RF CPK 347 straipsnis). Taigi tam tikrais atvejais prokuroras turi teisę teigti kasaciniam teismui naujus įrodymus. Apeliaciniuose, kasaciniuose ir atskiruose skunduose prokuroras privalo nurodyti savo poziciją dėl teismo sprendimo ar nutarties prieštaravimo įstatymui, ją pagrįsdamas teisinėmis ir faktinėmis aplinkybėmis. Prokuroras taip pat turi teisę atšaukti savo apeliacinį ar kasacinį skundą, remdamasis RF CPK 326, 345 straipsniais.

RF CPK nenustato bylos nagrinėjimo terminų apeliacinės instancijos teisme, tačiau pagal analogiją taikant RF CPK 154 straipsnį tikslinga teigti, kad šis terminas yra vienas mėnuo. Tokia išvada darytina atsižvelgiant į tai, kad bylų nagrinėjimas apeliacinės instancijos teisme vyksta pagal pirmosios instancijos teisme nustatytas bylų nagrinėjimo taisykles. Bylų nagrinėjimo terminas Rusijos Federacijos subjektų kasacinės instancijos teismuose yra 1 mėnuo, bylų nagrinėjimas Rusijos Federacijos Aukščiausioje teisme yra 2 mėnesiai. Atskiroms bylų kategorijoms RF procesiniai įstatymai nustato sutrumpintus bylų (skundų) nagrinėjimo terminus. Pavyzdžiui, byloms dėl piliečių rinkimų teisių ar teisės dalyvauti referendume pažeidimo išnagrinėti kasaciniame teisme yra nustatytas sutrumpintas 5 dienų terminas (RF CPK 348 straipsnis).

¹³⁸ □□□ □□, C. 325.

Rusijoje kasacinis teismas tikrina apskųstą teismo sprendimą, remdamasis skunde nurodytomis ribomis, tačiau siekdamas užtikrinti teisėtumą kasacinis teismas gali peržiūrėti pirmosios instancijos teismo sprendimą iš esmės. Kasacinio teismo sprendimas įsigalioja nuo jo priėmimo.

2. 4. 3. Prokuroras kaip civilinio proceso atnaujinimo subjektas

Pasak prof. V. Mikelėno, civilinio proceso atnaujinimas yra išimtinė, savarankiška civilinio proceso stadija, kurios tikslas užtikrinti teisėtumą civiliniame procese¹³⁹. Šios civilinio proceso stadijos išimtinumą patvirtina tai, kad bylos jau yra užbaigtos įsiteisėjusiu teismo sprendimu (nutartimi). Pagal LR CPK, procesą atnaujinti galima tik esant įstatymo numatytiems pagrindams. LR CPK 365 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad prašymą atnaujinti procesą gali paduoti šalys ir tretieji asmenys, taip pat neįtraukti į bylos nagrinėjimą asmenys, jeigu įsiteisėjęs sprendimas ar nutartis pažeidžia jų teises ar įstatymų saugomus interesus.

Prokuroro dalyvavimas atnaujinant civilinį procesą Lietuvos civilinio proceso teisės moksle yra mažai nagrinėtas. R. Lukšytė yra viena iš nedaugelio mokslininkų, savo straipsnyje analizavusi prokuroro dalyvavimą atnaujinant procesą¹⁴⁰. Pasak R. Lukšytės, prokuroras proceso atnaujinimo stadijoje dalyvauja dviem formom. Pirmą, kai remiantis LR CPK 365 straipsnio 1 dalimi prašymą atnaujinti procesą paduoda prokuroras, esantis šalimi byloje. Antra, kai prašymą atnaujinti procesą paduoda Lietuvos Respublikos generalinis prokuroras (toliau – Generalinis prokuroras). Prokurorui esančiam šalimi, proceso atnaujinimo stadijoje taikomos tos pačios nuostatos kaip ir kitiems asmenims, nurodytiems LR CPK 365 straipsnio 1 dalyje. Tačiau atkreipkime dėmesį į tai, kad prokurorui, esančiam šalimi procese, nėra taikomos teisės normos, reglamentuojančios Generalinio prokuroro teises ir pareigas proceso atnaujinimo stadijoje. Analizuojant Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros metines ataskaitas, matyti, kad kasmet daugėja asmenų kreipimūsi, kuriais prašoma Generalinio prokuroro inicijuoti proceso atnaujinimą civilinėse bylose, kadangi ne visada asmenys būna pasinaudoję proceso teisėmis skųsti teismų

¹³⁹ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2005. T. 2. P. 357.

¹⁴⁰ Lukšytė R. Prokuroras kaip proceso atnaujinimo subjektas // Jurisprudencija. 2007. T. 2(92).P. 68-73.

sprendimus (nutartis) apeliacine ir kasacine tvarka¹⁴¹. Bylos dėl proceso atnaujinimo ypatingos ir sudėtingos dėl to, kad galutinis sprendimas priimamas praėjus labai ilgam laiko tarpui, o prokurorui tenka dalyvauti net dviejose stadijose, t. y., pirmojoje stadijoje, kai teisme sprendžiamas klausimas dėl Generalinio prokuroro prašymo atnaujinti procesą civilinėje byloje pagrįstumo, kur Generalinis prokuroras yra pareiškėjas, ir antrojoje bylos nagrinėjimo stadijoje, kai jau atnaujinus procesą byloje pagal prokuroro prašymą proceso atnaujinimo pagrindo ribose iš naujo yra peržiūrima visa civilinės bylos medžiaga ir vertinamas priimtas išiteisėjęs teismo sprendimas, kur prokuroras dalyvauja kaip suinteresuotas asmuo. Taigi šią prokuroro dalyvavimo atnaujinant procesą formą analizuosime plačiau.

LR CPK 365 straipsnio 2 dalis numato Generalinio prokuroro teisę kreiptis į teismą dėl proceso atnaujinimo civilinėje byloje. Kaip pažymi R. Lukšytė, šiai Generalinio prokuroro teisei įgyvendinti įstatymas kelia dvi būtinas sąlygas: pirmoji sąlyga yra ta, kad prašymas atnaujinti procesą turi būti pateikiamas siekiant apginti viešąjį interesą, antroji – prašymas turi būti paduotas LR CPK XVIII skyriuje nustatyta tvarka¹⁴². Teismas pirmiausia išsprendžia Generalinio prokuroro prašymo atnaujinti procesą priėmimo klausimą, ir tik atnaujinęs procesą bei išnagrinėjęs bylą iš esmės, nustato, ar viešasis interesas buvo pažeistas. Tai nulemia tai, kad aplinkybė, jog byloje turi egzistuoti viešasis interesas, nepriskiriama prie procesinės teisės kreiptis į teismą prielaidų, o yra teisės į reikalavimo patenkinimą viena iš sąlygų. LR CPK 369 straipsnyje yra nustatytas prašymo atnaujinti procesą turinys. Įstatymas specialių reikalavimų Generalinio prokuroro prašymui atnaujinti civilinį procesą nekelia, tačiau pasak R. Lukšytės, sisteminis LR CPK XVIII skyriaus nuostatų aiškinimas leidžia daryti išvadą, kad Generalinio prokuroro prašyme turi būti nurodytas viešojo intereso, kurį siekiama apginti, pažeidimas ir pateikti šį faktą patvirtinantys įrodymai¹⁴³. Taigi Generalinio prokuroro teisė kreiptis į teismą dėl proceso atnaujinimo ginant viešąjį interesą yra apibrėžta LR CPK 366 straipsnyje nustatytų proceso atnaujinimo pagrindų ir reikalavimo ginti viešąjį interesą.

LR CPK 368 straipsnio 1 dalyje yra nustatyta, kad prašymas atnaujinti procesą gali būti pateikiamas per tris mėnesius nuo tos dienos, kurią jį pateikiantis asmuo sužinojo arba turėjo sužinoti aplinkybes, sudarančias proceso atnaujinimo pagrindą. Teismų praktika suformavo taisyklę,

¹⁴¹ Lietuvos Respublikos prokuratūros 2008 m. veiklos ataskaita // <http://www.prokuraturos.lt/Veikla/Planavimodokumentaiataskaitos/tabid/171/Default.aspx>; prisijungimo laikas: 2009-09-30.

¹⁴² Lukšytė R. Prokuroras kaip proceso atnaujinimo subjektas // Jurisprudencija. 2007. T. 2(92).P. 69.

¹⁴³ Lukšytė R. Prokuroras kaip proceso atnaujinimo subjektas // Jurisprudencija. 2007. T. 2(92).P. 70.

kad kai prašymą dėl proceso atnaujinimo paduoda Generalinis prokuroras, gindamas viešąjį interesą, 3 mėnesių terminas prašymui paduoti skaičiuojamas nuo to momento, kai Generalinis prokuroras nustato, kad viešasis interesas yra pažeistas, t. y., kai surenka pakankamai duomenų, leidžiančių padaryti tokią išvadą¹⁴⁴. LR CPK 368 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad prašymas atnaujinti procesą negali būti pateikiamas, jeigu nuo sprendimo ar nutarties įsiteisėjimo praėjo daugiau kaip penkeri metai, išskyrus LR CPK 366 straipsnio 1 dalies 1 punkte nurodytą proceso atnaujinimo atvejį, kai EŽTT pripažįsta, kad Lietuvos Respublikos teismų sprendimai, nutartys ar nutarimai civilinėse bylose prieštarauja Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijai ir (ar) jos papildomiems protokolams, kurių dalyvė yra Lietuvos Respublika. Kiti LR CPK 366 straipsnyje įtvirtinti proceso atnaujinimo pagrindai yra:

1) naujai paaiškėja esminių bylos aplinkybių, kurios nebuvo ir negalėjo būti žinomos pareiškėjui, bylos nagrinėjimo metu;

2) įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu nustatyti žinomai melagingi šalies ar trečiojo asmens paaiškinimai, liudytojo parodymai, žinomai melaginga eksperto išvada, žinomai neteisingas vertimas, dokumentų arba daiktinių įrodymų suklastojimas, dėl kurių priimtas neteisėtas arba nepagrįstas sprendimas;

3) įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu nustatytos nusikalstamos dalyvaujančių byloje ar kitų asmenų arba teisėjų veikos, padarytos nagrinėjant tą bylą;

4) panaikinamas kaip neteisėtas ar nepagrįstas teismo sprendimas, nuosprendis arba kitoks valstybės ar savivaldybių institucijų individualaus pobūdžio aktas, kuris buvo pagrindas tam sprendimui, nutarčiai ar nutarimui priimti;

5) jeigu viena iš šalių proceso metu buvo neveiksni ir nebuvo atstovaujama atstovo pagal įstatymą;

6) jeigu sprendime teismas nusprendė dėl neįtrauktų į bylos nagrinėjimą asmenų teisių ar pareigų;

7) jeigu bylą išnagrinėjo neteisėtos sudėties teismas;

8) jeigu pirmosios instancijos teismo sprendime (nutartyje) yra padaryta aiški teisės normos taikymo klaida ir sprendimas (nutartis) nebuvo peržiūrėtas apeliacine tvarka. Generalinis prokuroras

¹⁴⁴ Teismų praktikos taikant įstatymus dėl proceso atnaujinimo užbaigtose civilinėse bylose aktualūs klausimai // <http://www.infollex.lt/praktika/demo/Default.aspx?id=20&item=doc&aktoid=78538>; prisijungimo laikas: 2009-10-10.

prašymus atnaujinti procesą šiame punkte numatytu pagrindu taip pat turi teisę paduoti ir dėl teismo sprendimų (nutarčių), kurie buvo peržiūrėti apeliacine tvarka.

Rusijos civilinio proceso teisėje proceso atnaujinimo institutas turi savų ypatumų. RF CPK 42 skyrius nustato galimybę peržiūrėti dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių išgaliojusius teismų sprendimus, nutartis ir priežiūros instancijos teismo prezidiumo nutarimus (*rus. Пересмотр по вновь открывшимся обстоятельствам решений, определений суда, постановлений президиума суда надзорной инстанции, вступивших в законную силу*).¹⁴⁵ Naujai paaiškėjusios aplinkybės – tai aplinkybės, kurios egzistavo bylos nagrinėjimo metu, tačiau nebuvo žinomos nei byloje dalyvavusiems asmenims, nei teismui. Pažymėtina, kad tai nėra naujos (naujai atsiradusios aplinkybės). Įsiteisėjusių teismų sprendimų, nutarčių, priežiūros instancijos teismo prezidiumo nutarimų peržiūrėjimas dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių nėra laikomas teismo klaidų taisymu, nes šią funkciją atitinkamai atlieka aukštesnės instancijos teismas¹⁴⁶. Pažymėtina, kad prokuroras galimybę teikti prašymą dėl proceso atnaujinimo turi pasinaudoti per RF CPK 394 straipsnyje nustatytą terminą, kuris kaip ir LR CPK yra toks pats, t. y., 3 mėnesiai. Šio termino skaičiavimo pradžia yra analogiška, kaip ir Lietuvos civiliniame procese.

Rusijoje civilinio proceso atnaujinimo institutas yra siauresnės apimties negu Lietuvos civiliniame procese, kadangi RF CPK nustato mažiau proceso atnaujinimo pagrindų. Tačiau taip pat pažymėtina, kad proceso atnaujinimo pagrindai abiejų šalių civiliniuose procesuose iš esmės sutampa. RF CPK 392 straipsnio 2 dalyje yra nustatyti šie pagrindai peržiūrėti dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių išgaliojusius teismų sprendimus, nutartis ir priežiūros instancijos teismo prezidiumo nutarimus:

- 1) naujai paaiškėja esminių bylos aplinkybių, kurios nebuvo ir negalėjo būti žinomos pareiškėjui, bylos nagrinėjimo metu;
- 2) įsiteisėjusių teismo nuosprendžiu nustatyti žinomai melagingi šalies ar trečiojo asmens paaiškinimai, liudytojo parodymai, žinomai melaginga eksperto išvada, žinomai neteisingas

¹⁴⁵ Terminas „proceso atnaujinimas“ Rusijos civilinio proceso teisėje nėra vartojamas, tačiau pagal siekiamus tikslus, kuriuos nustatė Rusijos Federacijos įstatymų leidėjas, matyti, kad šis institutas yra proceso atnaujinimo instituto Lietuvos civiliniame procese atitikmuo.

¹⁴⁶ Сахнова Т. В. Курс гражданского процесса: теоретические начала и основные институты. Москва. Волтерс Клувер, 2008. С. 672.

vertimas, dokumentų arba daiktinių įrodymų suklastojimas, dėl kurių priimtas neteisėtas arba nepagrįstas sprendimas;

3) įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu nustatytos nusikalstamos dalyvaujančių byloje ar kitų asmenų arba teisėjų veikos, padarytos nagrinėjant tą bylą;

4) panaikinamas kaip neteisėtas ar nepagrįstas teismo sprendimas, nuosprendis arba kitoks valstybės ar savivaldybių institucijų individualaus pobūdžio aktas, kuris buvo pagrindas tam sprendimui, nutarčiai ar nutarimui priimti;

5) Rusijos Federacijos Konstitucinis teismas pripažįsta, kad konkrečioje byloje taikytas įstatymas prieštarauja RF Konstitucijai.

Pagal RF CPK 393 straipsnį dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių įsiteisėję pirmosios instancijos teismų sprendimai peržiūrimi to teismo, kuris juos priėmė. Apeliaciniai, kasaciniai ir priešžiūros instancijos teismai įsiteisėjusius sprendimus peržiūri tik tuo atveju, jei juos patys keitė arba panaikinę žemesnės instancijos sprendimus priėmė naujus (kuriuos dabar privalo peržiūrėti dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių). Prokuroro teisė paduoti pareiškimą dėl įsiteisėjusių sprendimų peržiūros paaiškėjus naujoms aplinkybėms priklauso nuo to, ar jis dalyvavo priimant tokį sprendimą. (RF CPK 394 straipsnis).

Kitose užsienio valstybėse prokurorams nėra suteikta teisė į kreiptis į teismą dėl proceso atnaujinimo. Pavyzdžiui, pagal Čekijos civilinio proceso įstatymus prokuroras turi teisę pareikšti ieškinį dėl tėvų valdžios apribojimo, įvaikinimo panaikinimo, globos nustatymo, dėl asmens pripažinimo neveiksniu, dėl vaikų teisių gynimo, tačiau neturi teisės kreiptis į teismą dėl proceso atnaujinimo civilinėse bylose¹⁴⁷.

2. 5. Bylinėjimosi išlaidų paskirstymas teismui atmetus prokuroro ieškinį

¹⁴⁷ Varga A. Report: Role of the public prosecution service outside the field of criminal justice // http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/ccpe/conferences/2008/4rev_2008_CCPE-Bu_reportVargas_en.pdf; prisijungimo laikas 2009-08-25.

LR CPK 79 straipsnyje yra įtvirtinta, kad bylinėjimosi išlaidas sudaro žyminis mokestis ir išlaidos, susijusios su bylos nagrinėjimu. Pagrindinis bylinėjimosi išlaidų paskirstymo principas yra įtvirtintas LR CPK 93 straipsnio 1 dalyje, pagal kurį šaliai, kurios naudai priimtas sprendimas, jos turėtas bylinėjimosi išlaidas teismas priteisia iš antrosios šalies, nors ši ir būtų atleista nuo bylinėjimosi išlaidų mokėjimo į valstybės biudžetą. Pagal LR CPK 83 straipsnio 1 dalies 5 punktą, prokuroro ieškinys, pareikštas viešajam interesui ginti, yra atleidžiamas nuo žyminio mokesčio toje bylos dalyje, kurioje siekiama apginti viešąjį interesą. Tačiau atkreiptinas dėmesys į tai, kad įstatymas tiesiogiai nenurodo, kad viešąjį interesą ginantis prokuroras ir kiti subjektai yra atleidžiami ir nuo kitų bylinėjimosi išlaidų. Praktikoje dėl to kyla problemų, kadangi teismai, nagrinėję prokuroro iškeltas bylas dėl viešojo intereso gynimo, vadovavosi vien įstatymo raide, pagal kurią iš prokuratūros priteisė bylinėjimosi išlaidas atsakovui. Susidariusią situaciją ėmėsi spręsti kasacinis teismas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2006 m. balandžio 24 d. nutartyje išaiškino, kad: „bylą nagrinėję teismai, atmesdami prokuroro pareikštą reikalavimą viešajam interesui apginti ir priteisdami iš prokuroro atsakovei R. S. 400 Lt ir 600 Lt turėtų išlaidų advokato pagalbai apmokėti, netinkamai taikė CPK 83 straipsnio 1 dalies 5 punkto ir 96 straipsnio 4 dalies nuostatas. CPK 83 straipsnio 1 dalies 5 punkte numatyta, kad prokuroras <...> atleidžiamas nuo žyminio mokesčio sumokėjimo. Dėl to darytina išvada, kad prokuroras, gindamas viešąjį interesą, yra atleistas ir nuo kitų bylinėjimosi išlaidų. Teismui atmetus prokuroro reikalavimą, atsakovo turėtos bylinėjimosi išlaidos turėtų būti apmokamos iš valstybės biudžeto lėšų (CPK 96 straipsnio 4 dalis)“¹⁴⁸.

Tačiau iš esmės šis klausimas nėra išspręstas. Prokurorui, kaip proceso šaliai, tenka pareiga į specialiąją teismo sąskaitą iš anksto sumokėti nustatyto dydžio užstatą bylinėjimosi išlaidoms padengti. Prokuroro prašymu teismo pritaikytos laikinosios apsaugos priemonės taip pat turi būti užtikrintos, nes atsiradus atsakovo nuostoliams yra būtina juos padengti. Tačiau nei vienu nurodytu atveju bylinėjimosi išlaidoms valstybė nėra skyrusi prokuratūrai lėšų. Praktikoje susidariusi situacija riboja prokuroro galimybes ginti viešąjį interesą, nes prokuroras, prieš iškeldamas civilinę bylą, privalo apgalvoti visas aplinkybes, numatyti kokias procesines įrodinėjimo priemones jam gali tekti naudoti, ir pasverti tikimybę, kad teismas jo ieškinį tenkins¹⁴⁹. Priešingu atveju, atmetus prokuroro ieškinį, bylinėjimosi išlaidas turės dengti prokuratūra. Kaip pabrėžia A. Driukas, prof. V. Valančius,

¹⁴⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. balandžio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-242/2006.

¹⁴⁹ Lietuvos Respublikos prokuratūros 2007 m. veiklos ataskaita // <http://www3.lrs.lt/owa-bin/owarepl/inter/owa/U0169079.pdf>; prisijungimo laikas: 2009-06-15.

net ir savo iniciatyva reikšdamas ieškinį viešajam interesui apginti, prokuroras tik atlieka įstatymo jam nustatytas tarnybines funkcijas ir atstovauja ne institucijos (prokuratūros) interesams, o valstybei, kuri teisės aktais jam delegavo tam tikrus viešojo intereso apsaugos įgaliojimus¹⁵⁰. Toliau A. Driukas, prof. V. Valančius, pateikia savo nuomonę, kaip turėtų būti reglamentuojama susidariusi situacija. Pasak A. Driuko, prof. V. Valančiaus, formuojant Lietuvos Respublikos valstybės biudžetą, daugiau tikslinių lėšų bylinėjimosi išlaidoms padengti turėtų būti skiriama valstybės institucijoms (tai pat prokuratūrai), įgyvendinančioms kompetenciją viešojo intereso apsaugos srityje. Ši nuomonė tikrai racionali ir verta dėmesio, tačiau manome, kad sekantis A. Driuko, prof. V. Valančiaus siūlymas dar geriau pasitarnautų šios problemos sprendimui. Kaip dar geresnį teisinio reglamentavimo variantą šie autoriai nurodo, kad reiktų procesiniame įstatyme tiesiogiai įtvirtinti nuostatą, jog viešąjį interesą ginančios valstybės institucijos bei kiti asmenys yra atleidžiami nuo visų bylinėjimosi išlaidų, o kitų dalyvaujančių byloje asmenų dėl nepagrįstai pareikštų ieškinių patirtos bylinėjimosi išlaidos turi būti padengtos iš valstybės biudžeto lėšų¹⁵¹.

Savo nuomonę dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo problemos byloje pagal prokurorų pareikštus ieškinius viešajam interesui ginti yra pareiškęs ir Ž. Terebeiza. Šis autorius pritaria nuomonei, kad priteisus bylinėjimosi išlaidas mokėti prokurorui, ginančiam viešąjį interesą, būtų netiesiogiai suvaržoma prokuroro teisė reikšti ieškinį dėl viešojo gynimo. Ž. Terebeiza netgi išvelgia grėsmę, kad prokuroro teisė ir pareiga kreiptis dėl viešojo intereso gynimo taptų deklaratyvi, nes prokuroras nedrįstų pasinaudoti jam įstatymo suteikta teise, žinodamas, kad atmetus ieškinį, jis turės padengti bylinėjimosi išlaidas¹⁵². Ž. Terebeiza palaiko A. Driuko, prof. V. Valančiaus nuomonę, kad reiktų tobulinti galiojančią procesinį teisinį bylinėjimosi išlaidų atlyginimo reguliavimą, aiškiai apibrėžiant, kad prokuroras, gindamas viešąjį interesą, yra atleidžiamas nuo visų bylinėjimosi išlaidų atlyginimo.

Viešojo intereso gynimo administraciniame ir civiliniame procese įstatymo projekte buvo numatyta, kad viešojo intereso gynimo veiklos finansavimas vykdomas skiriant lėšas iš

¹⁵⁰ Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. T. 1. P. 700.

¹⁵¹ Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. T. 1. P. P. 700.

¹⁵² Terebeiza Ž. Dispozityvumo principo galiojimo ribos ginant viešąjį interesą teisme // Jurisprudencija. 2008. T. 7(109). P. 84.

valstybės biudžeto asignavimų valdytojams pagal specialiąją programą, tačiau nepriėmus šio įstatymo praktikoje ši nuostata neišsigaliojo¹⁵³.

Kaip jau buvo ne kartą magistro baigiamajame darbe minėta, pagal RF CPK 45 straipsnio 1 dalį, prokuroras Rusijos civiliniame procese yra atleistas nuo bylinėjimosi išlaidų atlyginimo. Rusijos civiliniame procese bylinėjimosi išlaidų paskirstymo klausimas, teismui atmetus prokuroro ieškinį, yra tinkamai reglamentuotas. Pažymėtina, kad pagrindinis bylinėjimosi išlaidų paskirstymo principas Rusijos civiliniame procese yra toks pats kaip ir Lietuvos civiliniame procese, t. y., „pralaimėjusi šalis moka“. Pagal RF CPK 102 straipsnio 1 dalį, kai teismas atmeta arba tenkina tik iš dalies asmens ieškinį, pareikštą įstatymų nustatytais atvejais ginant kito asmens teises, laisves ir įstatymų saugomus interesus, atsakovui iš Rusijos Federacijos biudžeto yra atlyginamos jo turėtos bylinėjimosi išlaidos, proporcingai teismo atmetų ieškinio reikalavimų dydžiui. Ši įstatymo nuostata ir yra skirta tam atvejui, kai į teismą, gindamas asmens, neapibrėžto asmenų rato, Rusijos Federacijos, Rusijos Federacijos subjektų, municipalinių vienetų teises, laisves ir įstatymų saugomus interesus, kreipiasi prokuroras arba RF CPK 46 straipsnyje nurodyti asmenys (valstybės valdymo organai, vietos savivaldos organai, organizacijos ir asmenys), kurie įstatymų nustatytais atvejais ir esant kitų asmenų prašymui, gali kreiptis į teismą su pareiškimu, gindami tų asmenų teises, laisves ir įstatymų saugomus interesus¹⁵⁴.

2. 6. Prokuroro bendradarbiavimas su valstybės bei savivaldybių institucijomis

Prokuroro iniciatyva ginti viešąjį interesą priklauso nuo kitų valstybės institucijų veiklos aktyvumo. Daugelis institucijų vis dar nepakankamai geranoriškai bendradarbiauja su prokuratūra (teritorijų planavimo, žemės reformos teisėtumą kontroliuojančios institucijos ir kt.), neoperatyviai atsako į prokurorų paklausimus, pavėluotai pateikia prašomą medžiagą. Nenoras bendradarbiauti

¹⁵³ Lietuvos Respublikos viešojo intereso gynimo civiliniame ir administraciniame procese įstatymo projektas Nr. XP-1963 // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=289608; prisijungimo laikas: 2009-05-28.

¹⁵⁴ Прокуратура РФ, 2003. С. 222-223. Прокуратура РФ, 2003. С. 222-223.

pastebimas tiek centrinėse, tiek teritorinėse įstaigose¹⁵⁵. Pastaruoju metu šią problemą gana aktyviai pradėjo spręsti pati prokuratūra, kuri su įvairiomis valstybės ir savivaldybių institucijomis siekia užmegzti glaudžius ryšius. Kaip gero tarpinstitucinio bendradarbiavimo pavyzdį šiuo atveju galima pateikti Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros ir Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos ministerijos 2008 m. birželio 10 d. Bendradarbiavimo susitarimą¹⁵⁶.

2. 7. Prokuroro kompetencijos ginti viešąjį interesą ne savo veiklos teritorijoje problema

Pagal šiuo metu galiojantį LR prokuratūros įstatymą, prokuroras gali atlikti procesinius veiksmus tik jo aptarnaujamos teritorijos teismuose. Prokuroras negali be atskiro Generalinio prokuroro ar jo pavaduotojo pavedimo vesti bylą kitos teritorijos teisme (tai netaikoma Generalinės prokuratūros prokurorams). Taigi prokuroras, konstatavęs viešojo intereso pažeidimą, kai ieškinys ginant viešąjį interesą yra neteisingas jo aptarnaujamos teritorijos teismui, surinktą tyrimo medžiagą turi perduoti kitam prokurorui, kurio aptarnaujamos teritorijos teismui ieškinys yra teisingas arba ieškiniui pareikšti gauti specialųjį Generalinio prokuroro įgaliojimą. A. Driuko, prof. V. Valančiaus nuomone, tai dirbtinis prokurorų įgaliojimų viešojo intereso gynimo srityje suvaržymas, kenkiantis prokurorų savarankiškumui ir nepriklausomumui bei nepagrįstai vilkinantis pažeistų teisių atkūrimą teisme¹⁵⁷. A. Driukas, prof. V. Valančius siūlo informaciją apie viešojo intereso pažeidimą iš karto perduoti tirti prokuratūrai tos teritorijos, kurioje veikiančiam teismui būtų teisingas ieškinys dėl viešojo gynimo, arba suteikti visiems prokurorams teisę, išaiškinus viešojo intereso pažeidimą, ieškinį pareikšti bet kuriame teisme pagal galiojančias teisingumo taisykles, nors teismo teritorija ir prokuroro veiklos teritorija nesutampa.

¹⁵⁵ Lietuvos Respublikos prokuratūros 2008 m. veiklos ataskaita // <http://www.prokuraturos.lt/Veikla/Planavimodokumentaiataskaitos/tabid/171/Default.aspx>; prisijungimo laikas: 2009-06-15.

¹⁵⁶ Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos ir Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros 2008 m. birželio 10 d. Bendradarbiavimo susitarimas Nr. 5.11.-11/1-7 // http://www.am.lt/VI/article.php3?article_id=7805; prisijungimo laikas: 2009-06-15.

¹⁵⁷ Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. T. 1. P. 698.

3. PROKURORŲ DALYVAVIMO CIVILINIAME PROCESĖ REIKŠMĖ, PASIEKIMAI IR TENDENCIJOS LIETUVOJE

Lietuvos Respublikos prokuratūra prokurorų dalyvavimui civiliniame procese ginant viešąjį interesą skiria didelę dėmesį. Tai tiesiogiai atsispindi Lietuvos Respublikos prokuratūros vidaus dokumentuose. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos prokuratūros ir prokurorų kompetencijos nuostatų V skyrius yra „Viešojo intereso gynimas“¹⁵⁸. Prokuratūra taip pat viešojo intereso gynimą išskyrė į atskyrą prokurorų specializacijos sritį ir viešai skelbia Lietuvos Respublikos prokurorų, besispecializuojančių viešojo intereso gynimo srityje, sąrašus¹⁵⁹.

Magistro baigiamajame darbe yra labai svarbu išanalizuoti prokurorų dalyvavimo Lietuvos civiliniame procese kiekybinius ir kokybinius rodiklius. Prokurorų dalyvavimo civiliniame procese mastai yra analizuojami remiantis Lietuvos Respublikos prokuratūros 1998 – 2008 metų veiklos ataskaitomis¹⁶⁰.

Pagal 1 lentelėje pateiktus duomenis matyti, kad 1998 – 2008 metais prokurorai pateikė teismams 21,5 tūkst. ieškinių, pareiškimų ir prašymų, ginant pažeistas asmenų teises ir valstybės interesus. 1998 – 2008 metais prokurorai vidutiniškai kasmet teismams pateikė po 1957 ieškinį, pareiškimą ir prašymą. Prokurorų pateikiamų procesinių dokumentų skaičius kiekvienais metais didėjo, o didžiausią lygį pasiekė 2001 metais – 2526 ieškiniai, pareiškimai ir prašymai. 2002 metais šis skaičius sumažėjo iki 2272, o 2003 metais pasiekė patį mažiausią lygį per visą tiriamąjį laikotarpį – tik 1491 procesiniai dokumentai. 2004 – 2005 metais prokurorų pateikiamų teismui procesinių dokumentų skaičius vėl didėjo ir 2005 metais pasiekė 2079 procesinius dokumentus. 2006 – 2008 metais šis skaičius palaipsniui mažėjo ir 2008 metais buvo tik 1633 procesiniai

¹⁵⁸ Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2008 m. gruodžio 31 d. įsakymas Nr. I-215 „Dėl generalinio prokuroro 2003 m. spalio 7 d. įsakymo Nr. I-108 „Dėl Lietuvos Respublikos prokuratūros ir prokurorų kompetencijos nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo // <http://www.prokuraturos.lt/Teisin%C4%97informacija/Generalinioprokuroro%C4%AFsakymainurodymai/tabid/148/Default.aspx>; prisijungimo laikas 2009-10-01.

¹⁵⁹ <http://www.prokuraturos.lt/nbspnbspViešojointeresogynimas/CBSprokurorai/tabid/324/Default.aspx>; prisijungimo laikas 2009-10-25.

¹⁶⁰ Lietuvos Respublikos prokuratūros veiklos 1998 – 2001 m. veiklos ataskaitos (nepublikuotos); Lietuvos Respublikos prokuratūros veiklos 2002 – 2008 m. veiklos ataskaitos // <http://www.prokuraturos.lt/Veikla/Planavimodokumentaiataskaitos/tabid/171/Default.aspx>

dokumentai (1 pav.). Prokuratūra komentuodama prokurorų pateikiamų teismui procesinių dokumentų, ginant pažeistas asmenų teises ir valstybės interesus, skaičiaus mažėjimą tame išvelgia teigiamą tendenciją, kadangi mažėja nesudėtingų, visuomenei neaktualių procesinių dokumentų, pavyzdžiui, dėl žalos, padarytos nusikaltamais veiksmais, atlyginimo Valstybinei ligonių kasai¹⁶¹. Kita vertus, kaip pažymi prokuratūra, kiekvienais metais prokurorų pateikiami procesiniai dokumentai teismui darosi vis sudėtingesni, reikalaujantys žymiai didesnio įdirbio ir žinių¹⁶².

1998 – 2008 metais teismai išnagrino 15,7 tūkst. prokurorų pateiktų procesinių dokumentų ginant viešąjį interesą, vidutiniškai po 1431 ieškinį, pareiškimą ir prašymą kiekvienais metais. Tai sudaro 73 proc. prokurorų teismui pateiktų procesinių dokumentų.

1 lentelė

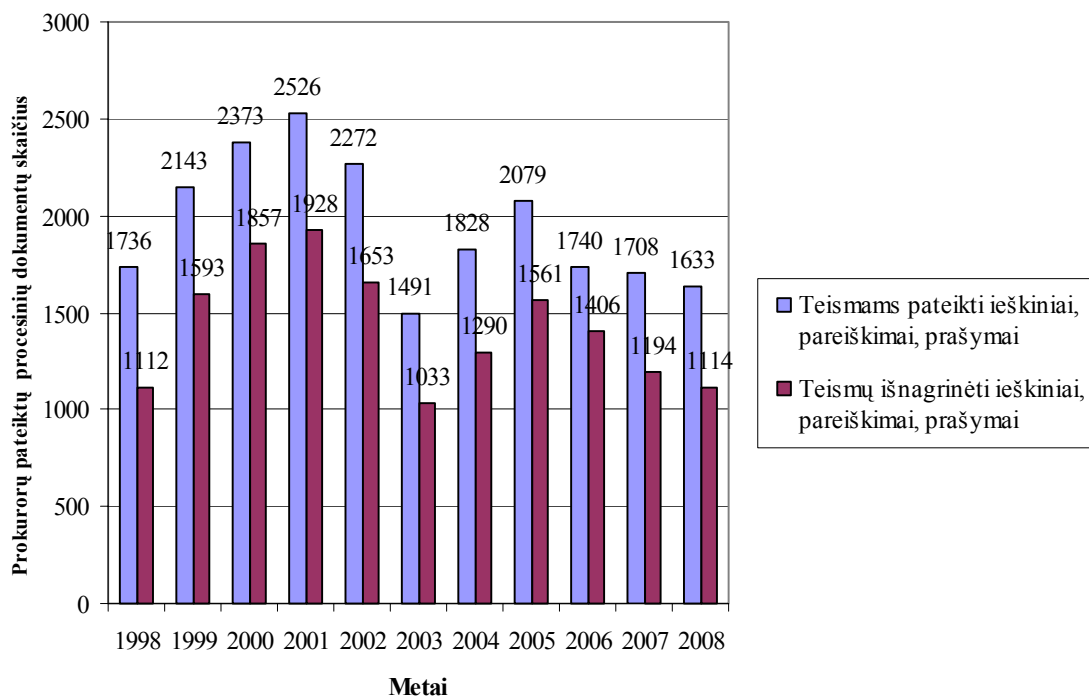
Lietuvos Respublikos prokurorų veikla ginant viešąjį interesą 1998 – 2008 m.

Metai	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Teismams pateikti ieškiniai, pareiškimai, prašymai	1736	2143	2373	2526	2272	1491	1828	2079	1740	1708	1633
Teismams pateiktų reikalavimų suma, mln. (Lt)	108,7	398,7	134,1	41,1	99,5	22,4	36,6	42,6	55,2	71,3	118,4
Teismų išnagrinėti ieškiniai, pareiškimai, prašymai	1112	1593	1857	1928	1653	1033	1290	1561	1406	1194	1114
Teismų patenkinti ieškiniai, pareiškimai, prašymai	1078	1575	1799	1862	1615	1007	1237	1463	1259	1045	1004
Teismų patenkintų reikalavimų suma, mln. (Lt)	34,0	68,3	76,6	34,4	12,7	4,0	4,1	3,9	37,8	22,4	13,0

¹⁶¹Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos prokuratūros 2007 m. veiklos ataskaita // <http://www3.lrs.lt/owa-bin/owarepl/inter/owa/U0169079.pdf>; prisijungimo laikas: 2009-09-10.

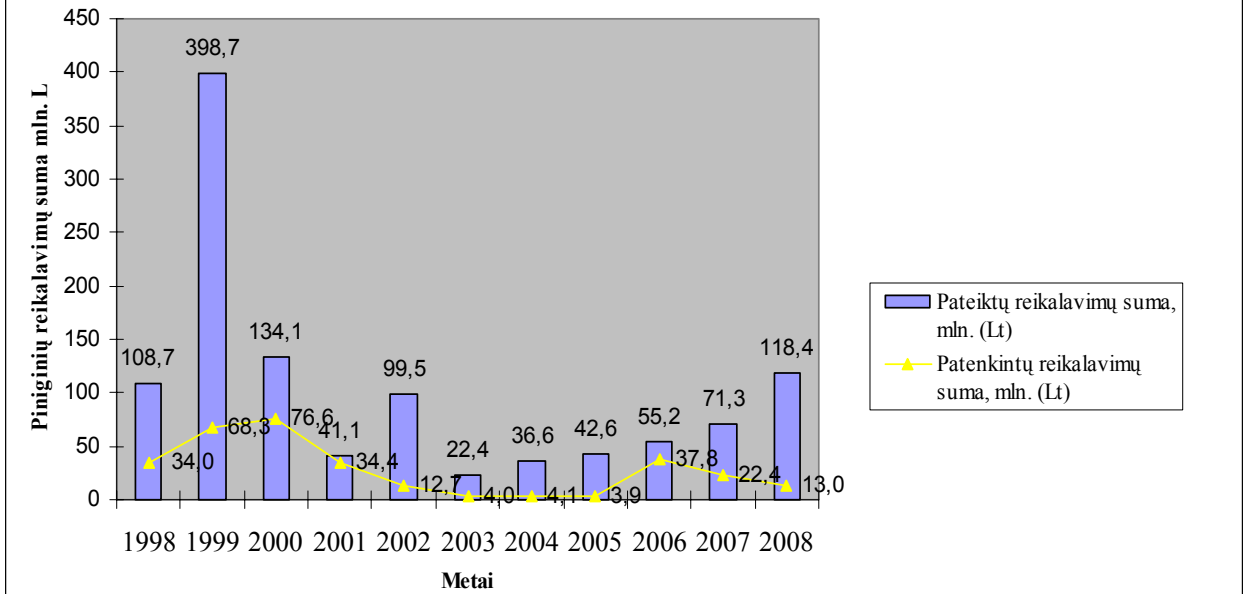
¹⁶² Lietuvos Respublikos prokuratūros 2008 m. veiklos ataskaita // <http://www.prokuraturos.lt/Veikla/Planavimodokumentaiataskaitos/tabid/171/Default.aspx>; prisijungimo laikas: 2009-09-10.

1 pav. Lietuvos Respublikos prokurorų ginant viešąjį interesą teismui pateiktų procesinių dokumentų nagrinėjimas teisme 1998 - 2008 metais

Prokurorų procesiniuose dokumentuose pareiktų piniginių reikalavimų suma 1998 – 2008 metais sudarė 1 mlrd. 128, 6 mln. litų, teismų patenkintų - 311,2 mln. litų (1 lentelė). Didžiausius reikalavimus procesiniuose dokumentuose teismui prokurorai pareiškė 1999 metais - 398,7 mln. litų, o mažiausius 2001 metais - 41,1 mln. litų. Atitinkamai, didžiausia teismų patenkintų reikalavimų suma yra 2000 metais - 76,6 mln. litų, o mažiausia 2005 metais – tik 3,9 mln. litų (2 pav.)

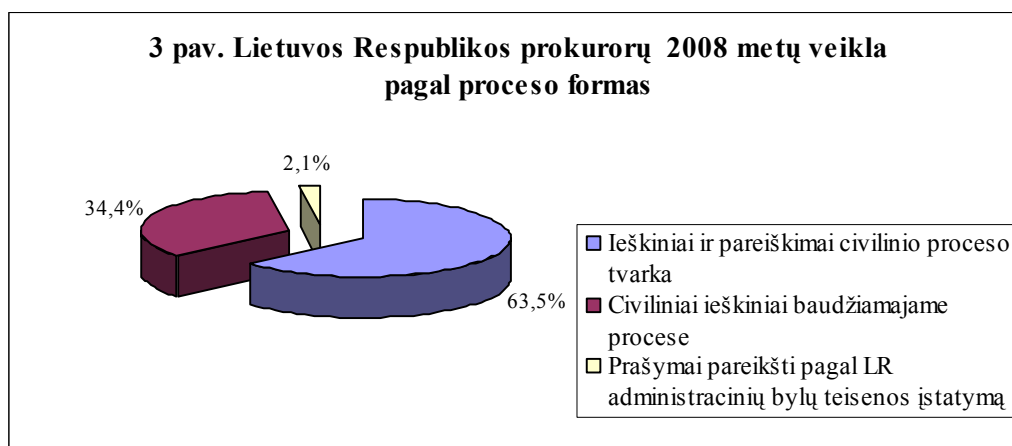
2 pav. Lietuvos Respublikos prokurorų 1998 - 2008 metais teismams pareiškėtų piniginių reikalavimų suma ginant viešąjį interesą

2004 – 2008 metais prokurorai civilinio proceso tvarka pateikė teismams 5000 ieškinių ir pareiškimų. 2004 metais prokurorai, civilinio proceso tvarka, pateikė teismams 862 procesinius dokumentus. 2005 – 2006 metais šis skaičius augo ir 2007 metais pasiekė aukščiausią lygį – 1094 prokurorų civilinio proceso tvarka pateikti teismams ieškiniai ir pareiškimai (2 lentelė). 2008 metais prokurorų pateiktų teismams procesinių dokumentų skaičius sumažėjo 57, t. y., iki 1037 ieškinių ir pareiškimų. Taigi 2004 – 2008 metais prokurorų civilinio proceso tvarka reiškiamų teismui ieškinių ir pareiškimų skaičius, lyginant su prokurorų reiškiamais civiliniais ieškiniais baudžiamojo proceso tvarka bei pagal LR administracinių bylų teisenos įstatymą pareikštais prašymais nuosekliai augo. 2008 metais prokurorų civilinio proceso tvarka pateiktų teismui ieškinių ir pareiškimų dalis sudarė 63,5 % visų procesinių dokumentų pateiktų teismui ginant viešąjį interesą (3 pav.).

Lietuvos Respublikos prokurorų 2004 – 2008 metų veikla pagal proceso formas ginant viešąjį interesą

Prokurorų teismams pateikti ieškiniai, pareiškimai, prašymai								
Metai	Ieškiniai ir pareiškimai civilinio proceso tvarka		Civiliniai ieškiniai baudžiamajame procese		Prašymai pareikšti pagal LR administracinių bylų teisenos įstatymą		Iš viso:	
	2004	862	47,2%	930	50,9%	36	2,0%	1828
2005	992	47,7%	1038	49,9%	49	2,4%	2079	100%
2006	1015	58,3%	671	38,6%	54	3,1%	1740	100%
2007	1094	64,1%	572	33,5%	42	2,5%	1708	100%
2008	1037	63,5%	561	34,4%	35	2,1%	1633	100%

1998 – 2008 metais teismams patenkinus prokurorų ieškinius ir pareiškimus buvo apginti nepilnamečių, neveiksnių asmenų ir kitų socialiai saugomų asmenų teisės ir jų teisėti interesai. Civilinio proceso tvarka prokurorų pareikšti ir teismų patenkinti ieškiniai ir pareiškimai, taip pat apgynė valstybės ir visuomenės interesus daugelyje reikšmingų gyvenimo sričių: valstybinio turto panaudojimo, statybų ir teritorijų planavimo, aplinkosaugos ir kt.

Manome, kad valstybei išgyvenant ekonominį sunkmetį, prokuroro vaidmuo ginant viešąjį interesą civilinio proceso tvarka, turėtų didėti, kadangi tikėtina, kad daugės socialiai pažeidžiamų asmenų, neturinčių galimybės savarankiškai ginti pažeistas teises ir teisėtus interesus.

Išvados

1. Šiuolaikinėje demokratinėje valstybėje viešojo intereso, kaip valstybės pripažinto ir teisės ginamo visuomeninio intereso, įgyvendinimas ir gynimas yra viena iš svarbiausių pačios visuomenės egzistavimo ir raidos sąlygų. Prokuroras yra ypatingas subjektas įgyvendinantis šią valstybės deleguotą funkciją civilinio proceso tvarka.

2. Prokuroras civiliniame procese neturi materialinio teisinio suinteresuotumo bylos baigtimi, nes jis gindamas viešąjį interesą nėra ir negali būti ginčijamo materialinio teisinio santykio subjektas. Iš to seka, kad įstatymų leidėjo nustatytas prokuroro procesinis statusas – ieškovas, civilinio proceso teisės doktrinoje pagrįstai laikomas teisine fikcija. Prokuroras – tai ypatingas civilinio proceso dalyvis – ieškovas procesine teisine prasme.

3. Pasaulinė praktika rodo, kad prokuroras gali dalyvauti civiliniame procese šiomis formomis:

- 1) pareikšdamas ieškinį asmenų, valstybės, viešiesiems interesams apginti;
- 2) įstodamas į bet kurią kitų asmenų pradėtą civilinę bylą teisinei išvadai pateikti, kai to reikia viešajam interesui apginti;
- 3) apskųsdamas įsiteisėjusius teismo sprendimus civilinėse bylose, kuriose prokuroras nedalyvavo.

4. Lietuvos Respublikos teisės aktuose yra įtvirtina prokuroro bendro pobūdžio pareiga imtis aktyvių teisinių veiksmų viešajam interesui ginti. Tuo tarpu, kitoms valstybės ir savivaldybių institucijoms, įstatymų leidėjas suteikia įgaliojimus viešajam interesui ginti tik konkrečiose jų kompetencijai priskirtose veiklos srityse, atliekant tarnybines funkcijas. Tačiau kitos valstybės ir savivaldybių institucijos kartais ignoruoja įstatymuose įtvirtintą pareigą ir nesinaudoja joms įstatymų suteiktais įgaliojimais ginti viešąjį interesą.

5. Prokuroras turi teisę ir pareigą kreiptis į teismą gindamas viešąjį interesą *įstatymų nustatytais atvejais*. Lietuvos teismų praktikoje ši prokuroro teisė ir pareiga aiškinama plačiau: kreiptis į teismą civilinio proceso tvarka, gindamas viešąjį interesą, prokuroras gali *visais atvejais*, nustatęs tokį teisės aktų pažeidimą, kurio pobūdis, prokuroro nuomone, turi esminės reikšmės asmenų, jų grupių, valstybės ir visuomenės teisėms bei teisėtiems interesams ir

sudaro pagrįstas prielaidas prokuroro reiškiama materialinio teisinio reikalavimo patenkinimui.

6. LR prokuratūros įstatymas sudaro galimybę prokurorui kreiptis į teismą dėl viešojo intereso pažeidimo visais atvejais, kai jis turi pagrindo manyti, kad pažeisti teisės aktų reikalavimai ir šis specialus įstatymas neriboja tokios prokuroro teisės jokiais konkrečiais atvejais, tačiau teismai tokios teisės taikymo tiesiogiai nepripažįsta. Nesant bendro pobūdžio prokuroro teisės pareikšti ieškinį, prokuroras turi nurodyti, kuo byloje pasireiškia viešasis interesas bei teismui įrodyti viešojo intereso buvimą.

7. Prokuroras yra atleidžiamas nuo žyminio mokesčio toje bylos dalyje, kurioje siekiama apginti viešąjį interesą. Lietuvos įstatymai tiesiogiai nenurodo, kad viešąjį interesą ginantis prokuroras ir kiti subjektai yra atleidžiami ir nuo kitų bylinėjimosi išlaidų. Šią įstatymo spragą užpildytų procesiniame įstatyme tiesiogiai įtvirtinta nuostata, jog viešąjį interesą ginančios valstybės institucijos bei kiti asmenys yra atleidžiami nuo visų bylinėjimosi išlaidų, o kitų dalyvaujančių byloje asmenų dėl nepagrįstai pareikštų ieškinių patirtos bylinėjimosi išlaidos turi būti padengtos iš valstybės biudžeto lėšų.

8. Manome, kad Lietuvos valstybei išgyvenant ekonominį sunkmetį, prokuroro vaidmuo ginant viešąjį interesą civilinio proceso tvarka turėtų didėti, kadangi tikėtina, kad daugės socialiai pažeidžiamų asmenų, neturinčių galimybės savarankiškai ginti pažeistas teises ir teisėtus interesus.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai ir jų rengimo medžiaga:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 118 straipsnio pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2003. Nr. 32-1316.
3. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 45-1708.
4. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340.
5. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista protokolu Nr. 11, su papildomais protokolais Nr.1, 4, 6, ir 7. // Valstybės žinios. 2000, Nr.96 – 3016.
6. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios. 1964. Nr. 19-139.
7. Lietuvos Respublikos prokuratūros įstajymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2003. Nr. 42-1919.
8. Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo įstatymas // Valstybės žinios. 2004. Nr. 21-617.
9. Lietuvos Respublikos vartotojų teisių gynimo įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2007. Nr. 12-488.
10. Lietuvos Respublikos vaiko teisių pagrindų apsaugos įstatymas // Valstybės žinios. 1996. Nr. 33-807.
11. Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 85-2566.
12. Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymas // Valstybės žinios. 1997. Nr. 65-1558.
13. Lietuvos Respublikos profesinių sąjungų įstatymas // Valstybės žinios. Nr. 1995. Nr. 52-1276.

14. Europos Tarybos ministrų komiteto 2000 m. spalio 6 d. rekomendacija Nr. (2000)19 „Dėl prokuratūros vaidmens kriminalinės justicijos sistemoje“ // [http://www.etib.lt/site_files/Ministru%20Komiteto%20dokumentai/\(2000\)19.doc](http://www.etib.lt/site_files/Ministru%20Komiteto%20dokumentai/(2000)19.doc)
15. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2006 m. sausio 19 d. įsakymas Nr. I-11 “Dėl metodinių rekomendacijų viešajam interesui ginti patvirtinimo“ // <http://www.prokuraturos.lt/Teisin%4%97informacija/Rekomendacijos/tabid/166/Default.aspx>
16. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2008 m. gruodžio 31 d. įsakymas Nr. I-215 “Dėl generalinio prokuroro 2003 m. spalio 7 d. įsakymo Nr. I-108 “Dėl Lietuvos Respublikos prokuratūros ir prokurorų kompetencijos nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo // <http://www.prokuraturos.lt/Teisin%4%97informacija/Generalinioprokuroro%4%AFsaky mainurodymai/tabid/148/Default.aspx>
17. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos ir Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros 2008 m. birželio 10 d. Bendradarbiavimo susitarimas Nr. 5.11.-11/1-7 // http://www.am.lt/VI/article.php3?article_id=7805
18. Lietuvos Respublikos viešojo intereso gynimo civiliniame ir administraciniame procese įstatymo projektas Nr. XP-1963 // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=289608
19. Lietuvos Respublikos Seimo Antikorupcinės komisijos 2003 m. balandžio 9 d. išvada „ Dėl viešojo intereso gynimo civiliniame procese“ // http://www3.lrs.lt/docs3/kad4/W3_VIEWER.ViewDoc-p_int_tekst_id=24637&p_int_tv_id=4393&p_org=0.htm
20. Ispanijos Konstitucija // http://www.senado.es/constitu_i/indices/consti_ing.pdf
21. Ispanijos civilinio proceso kodeksas // <http://civil.udg.es/normacivil/estatal/LEC/default.htm#>
22. Latvijos prokuratūros įstatymas // <http://www.humanrights.lv/doc/latlik/prok.htm>
23. Prancūzijos Konstitucija // http://www.servat.unibe.ch/icl/fr00000_.html
24. Prancūzijos civilinio proceso kodeksas // http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes_traduits/ncpcatext.htm
25. Portugalijos prokuratūros įstatymas // <http://www.gddc.pt/legislacao-lingua-estrangeira/english/8182-law-60-ing.html>

26. Portugalijos civilinio proceso kodeksas // <http://www.verbojuridico.com/download/codigoprocessostrabalho.pdf>
27. Rusijos Federacijos Konstitucija // <http://www.genproc.gov.ru/documents/legal-base/document-1/>
28. Rusijos Federacijos civilinis kodeksas // <http://www.consultant.ru/popular/gkrfl/?page=home;link=gkrfl/>
29. Rusijos Federacijos civilinio proceso kodeksas // <http://genproc.gov.ru/documents/legal-base/document-3/>
30. Rusijos Federacijos šeimos kodeksas // <http://www.consultant.ru/popular/family/>
31. Rusijos Federacijos darbo kodeksas // <http://www.consultant.ru/popular/tkrf/>
32. Vokietijos civilinio proceso kodeksas // <http://bundesrecht.juris.de/zpo/index.html>
33. Федеральный закон „Об адвокатской деятельности и адвокатуре в Российской Федерации“ // <http://base.consultant.ru/cons4000/cgi/online.cgi?req=doc;base=LAW;n=78812;from=70246-209;div=LAW>
34. Федеральный закон “О прокуратуре Российской Федерации” // <http://genproc.gov.ru/documents/legal-base/document-2/>
35. Федеральный закон „О мировых судьях в Российской Федерации“ // <http://www.kodeks.ru/noframe/com-pus-FullLegRF?d&nd=901722600&prevDoc=901832805>
36. Федеральный конституционный закон "О судебной системе Российской Федерации" // http://www.constitution.garant.ru/DOC_10035300.htm

Lietuvos Respublikos teismų praktika:

37. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. vasario 14 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 53 straipsnio ir Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo 21 straipsnio trečiosios dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1994. Nr.13-221
38. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. gruodžio 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės paslapčių ir jų apsaugos įstatymo 5 ir 10 straipsnių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. kovo 6 d.

- nutarimų Nr. 309 ir Nr. 310 atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso normoms“// Valstybės žinios. 1996. Nr. 126-2662.
39. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valdininkų įstatymo 16 straipsnio pirmosios dalies 2 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1997. Nr. 40-977.
 40. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gruodžio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos daugiabučių namų savininkų bendrijų įstatymo (1995 m. vasario 21 d. redakcija) 16 straipsnio 1 dalies, 17 straipsnio 1 ir 2 dalių, 19 straipsnio ir šio įstatymo (2000 m. birželio 20 d. redakcija) 27 straipsnio 4 ir 7 dalių, taip pat Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. birželio 15 d. nutarimu Nr. 852 „Dėl Lietuvos Respublikos daugiabučių namų savininkų bendrijų įstatymo įgyvendinimo tvarkos“ patvirtintų Tipinių daugiabučių namų savininkų bendrijų įstatų 8 punkto 1, 3 ir 4 pastraipų, 10 punkto 1 pastraipos atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2000. Nr. 110-3536.
 41. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. kovo 4 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo "Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų" 14 straipsnio (1993 m. sausio 12 d. redakcija), Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 2 straipsnio 1 dalies bei šios dalies 5 punkto, 15, 20 ir 21 straipsnių (2002 m. sausio 15 d. redakcija), Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo 15 straipsnio 1 dalies 2, 4, 5 ir 6 punktų, šio straipsnio 2 ir 4 dalių, 16 straipsnio 10 dalies, 20 straipsnio (2002 m. spalio 29 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. sausio 17 d. nutarimo Nr. 27 "Dėl gyvenamųjų namų, būtinų valstybės reikmėms, išpirkimo" atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai bei Lietuvos Respublikos įstatymo "Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų" 14 straipsniui (1993 m. sausio 12 d. redakcija)“// Valstybės žinios. 2003. Nr. 24-1004.
 42. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. balandžio 11 d. dekreto Nr. 40 "Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo išimties tvarka" ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Lietuvos Respublikos pilietybė išimties tvarka suteikiama Jurij Borisov, atitikties Lietuvos Respublikos

Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 16 straipsnio 1 daliai“// Valstybės žinios. 2003. Nr. 124-5643.

43. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos medžioklės įstatymo 7 straipsnio 2 dalies, 8 straipsnio 1, 9, 10 dalių, 13 straipsnio 2 dalies, 18 straipsnio 7 dalies ir 22 straipsnio 3, 6, 7 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2005. Nr. 63-2235.
44. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. liepos 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo "Dėl kultūros įstaigų reorganizavimo ir likvidavimo tvarkos" (1995 m. birželio 13 d. redakcija) ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. lapkričio 28 d. nutarimo Nr. 1320 "Dėl Lietuvos nepriklausomybės signatarų namų ir Lietuvos menininkų rūmų" 1, 2.3 ir 2.4 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2005. Nr. 87-3274.
45. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas “Dėl Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 85 straipsnio 3 dalies (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija), 139 straipsnio 2, 3 dalių (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija), Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 306 straipsnio (2004 m. liepos 8 d. redakcija), 308 straipsnio 2006 m. birželio 1 d. redakcija) 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 324 straipsnio 12, 13 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 377 straipsnio (2004 m. liepos 8 d. redakcija) 9 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 448 straipsnio 7 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 454 straipsnio 5, 6 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 460 straipsnio 4, 5 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 268 straipsnio 3 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 285 straipsnio 2, 5 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 286 straipsnio 1 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 288 straipsnio 4 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 289 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 303 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 320 straipsnio 2 dalies (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 325 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija), 358 straipsnio 2, 3 dalių (2002 m. vasario 28 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl pareiškėjo – Seimo narių grupės prašymo ištirti, ar Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 119 straipsnio 2 dalies 1 punktas (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 119 straipsnio 5 dalis (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 120 straipsnio (2003 m. sausio 21 d. redakcija) 1 punktas (2002 m. sausio 24 d. redakcija), Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. vasario 19 d.

dekretas Nr. 2067 "Dėl apygardos teismo teisėjo įgaliojimų pratęsimo", Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. birželio 18 d. dekretas Nr. 128 "Dėl apygardų teismų skyrių pirmininkų skyrimo" ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Vilniaus apygardos teismo teisėjas Konstantas Ramelis skiriamas šio teismo Civilinių bylų skyriaus pirmininku, neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios, 2006. Nr. 102-3957.

46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2000 m. gruodžio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-1209/2000.
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. sausio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-92/2003.
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. sausio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-32/2003.
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. vasario 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-250/2003.
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. birželio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-651/2003.
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-695/2003.
52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1163/2003.
53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1204/2003.
54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. sausio 29 d. konsultacija Nr. A3-97 “ Dėl kai kurių Civilinio proceso kodekso ir Darbo kodekso normų taikymo“.
55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-492/2004.
56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. lapkričio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-608/2004.
57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. kovo 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-181/2005.
58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. kovo 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-105/2005.

59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. gruodžio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-677/2005.
60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. kovo 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-194/2006.
61. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-291/2006.
62. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. balandžio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-242/2006.
63. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-322/2006.
64. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. rugsėjo 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-455/2006.
65. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-666/2006.
66. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. vasario 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-52/2007.
67. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. kovo 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-100/2007.
68. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. spalio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-392/2007.
69. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-109/2008.
70. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. kovo 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-169/2008.
71. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gegužės 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-275/2008.
72. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gegužės 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-307/2008.
73. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. birželio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-346/2008.
74. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-551/2008.

75. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. balandžio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-185/2009.
76. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-630/2006.
77. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. kovo 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-204/2008.
78. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. balandžio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-299/2008.
79. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gegužės 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-312/2008.
80. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-412/2008.
81. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-540/2008.
82. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gruodžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-674/2008.
83. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-812-186/2008.
84. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gruodžio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-796-340/2008.
85. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. vasario 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-86-186/2009.
86. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. balandžio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-411-823/2009.
87. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinės teisėjų kolegijos 2007 m. sausio 19 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-3-64/2007.
88. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2008 m. liepos 25 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A¹⁴⁶-335/2008.
89. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2008 m. rugsėjo 26 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁵⁷⁵-1576/2008.
90. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėjų kolegijos 2008 m. lapkričio 7 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁸²²-1703/2008.

Rusijos Federacijos teismų praktika:

91. Ответы на вопросы 2 квартала 2003 г. // http://www.vsrfr.ru/print_page.php?id=139
92. Постановление Пленума Верховного Суда Российской Федерации № 11 от 24 июня 2008 г. // http://www.supcourt.ru/vscourt_detale.php?id=5392
93. Постановление Пленума Верховного Суда Российской Федерации № 12 от 24 июня 2008 г. // http://www.supcourt.ru/vscourt_detale.php?id=5393
94. Обзор законодательства и судебной практики Верховного Суда Российской Федерации за третий квартал 2008 года // [http://www.supcourt.ru/vscourt_detale.php?id=5580&w\[\]=процессуальный&w](http://www.supcourt.ru/vscourt_detale.php?id=5580&w[]=процессуальный&w)
95. Обзор законодательства и судебной практики Верховного Суда Российской Федерации за четвёртый квартал 2008 года // [http://www.supcourt.ru/vscourt_detale.php?id=5725&w\[\]=2009](http://www.supcourt.ru/vscourt_detale.php?id=5725&w[]=2009)
96. Постановление Пленума Верховного Суда Российской Федерации от 10 февраля 2009 г. № 2 „О практике рассмотрения судами дел об оспаривании решений, действий (бездействия) органов государственной власти, органов местного самоуправления, должностных лиц, государственных и муниципальных служащих“// http://www.eg-online.ru/upload/news_files/post-VSRF-100209-2.doc
97. Судебная практика по гражданским делам // http://www.supcourt.ru/vscourt_detale.php?id=5580

Europos Žmogaus Teisių Teismo ir Europos Bendrijų Teisingumo Teismo praktika:

98. Europos Teisingumo Teismo 2006 m. birželio 22 d. sprendimas sujungtose bylose C-182/03 ir C-217/03 „Dėl 2003 m. balandžio 25 d. ir 28 d. pareikštų ieškinių dėl panaikinimo pagal EB 230 straipsnį“ // <http://www.infolex.lt/praktika/demo/OriginalText.aspx?Id=62666>
99. Europos Teisingumo Teismo 2007 m. birželio 7 d. prejudicinis sprendimas sujungtose bylose *Van der Weerd ir kt. prieš Minister van Landboutv, Natuur en Voedselkwaliteit* (C-222/05 iki C-225/05) // <http://www.infolex.lt/praktika/demo/OriginalText.aspx?Id=8402>

100. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas byloje STOLL prieš Šveicariją // <http://www.infolex.lt/praktika/demo/Default.aspx?id=20&item=doc&aktoid=91337>
101. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas byloje SMIRNOVA prieš Rusiją // http://www.infolex.lt/praktika/demo/Default.aspx?Id=20&item=results&KategorijuSarasas=e30622_&PasirinktosKategorijos=0

Specialioji literatūra:

102. Andriulis V., Mockevičius R., Valeckaitė V. Lietuvos valstybės teisės aktai (1918. II. 16-19401. VI. 15). Vilnius: Teisinės informacijos centras, 1996.
103. Asser D., Baltutyte E., Driukas A. ir kt. Lietuvos CPK įgyvendinimo problemos: nacionaliniai ir tarptautiniai aspektai / red. V. Nekrošius. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007.
104. Apanavičius M., Dvareckas S. Teismas ir teisingumas Lietuvos TSR. Vilnius: Mintis, 1984.
105. Consultative Council of European prosecutors (CCPE) Opinion No 3(2008) of the Consultative Council of European prosecutors on “The role of prosecution services outside the criminal law field”// http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/ccpe/opinions/avis3_en.pdf
106. Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. T. 1.
107. Driukas A., V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. T. 1.
108. Donoghue B. European public prosecutor: will it happen? // http://www.dppireland.ie/filestore/documents/European_Public_Prosecutor-Will_it_Happen_BD280308.pdf
109. Gečaitė V. Viešojo intereso samprata civiliniame procese // Justitia. 2006. Nr. 2(60).
110. Jolowicz J. A. On civil procedure. Cambridge: Cambridge university press, 2000.
111. Kleinys. S. Dabartinės Lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2005.
112. Krivka E. Viešojo intereso apsauga naujajame Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse // Jurisprudencija. 2003. T. 37(29).

113. Krivka E. Viešojo intereso gynimo problemos civiliniame procese // Daktaro disertacija: soc. mokslai: teisė (01 S) MRU-V., 2006.
114. Krivka E. Intereso problema civilinio proceso teisėje // Jurisprudencija. 2007. T. 5(95).
115. Krivka E. Viešojo intereso problema civilinio proceso teisėje // Jurisprudencija. 2007. T. 10(100).
116. Krivka E. Viešojo intereso gynimo civiliniame procese reglamentavimo problemos // Jurisprudencija. 2008. T. 2(104).
117. Krivka E. Viešojo intereso gynimas civiliniame procese. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009.
118. Korniakova T. Protection of individual interests of children, elderly people, disabled people, victims and other vulnerable groups, conducted by the prosecution services // http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/ccpe/conferences/2008/SpeechKorniakova_en.pdf
119. Kunzmann P., Burkard F., Wiedmann F. Filosofijos atlasas. Vilnius: Alma littera, 1999.
120. Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros 1998 - 2001 m. veiklos ataskaitos (nepublikuotos).
121. Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros 2002 m. veiklos ataskaita // <http://www.prokuraturos.lt/Veikla/Planavimodokumentaiataskaitos/tabid/171/Default.aspx>
122. Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros 2003 m. veiklos ataskaita // <http://www.prokuraturos.lt/Veikla/Planavimodokumentaiataskaitos/tabid/171/Default.aspx>
123. Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros 2004 m. veiklos ataskaita // http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=3372&p_d=40110&p_k=1
124. Lietuvos Respublikos prokuratūros 2005 m. veiklos ataskaita // <http://www3.lrs.lt/docs2/QTWOUJSB.DOC>
125. Lietuvos Respublikos prokuratūros 2006 m. veiklos ataskaita // http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=4885&p_k=1
126. Lietuvos Respublikos prokuratūros 2007 m. veiklos ataskaita // <http://www3.lrs.lt/owa-bin/owarepl/inter/owa/U0169079.pdf>
127. Lietuvos Respublikos prokuratūros 2008 m. veiklos ataskaita // <http://www.prokuraturos.lt/Veikla/Planavimodokumentaiataskaitos/tabid/171/Default.aspx>
128. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia, 2001.
129. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Trečioji dalis. Vilnius: Justitia, 2002.

130. Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso komentaras. Antroji dalis. Vilnius: Justitia, 2003.
131. Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2003. T. 1.
132. Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2005. T. 2.
133. Lukšytė R. Prokuroras kaip proceso atnaujinimo subjektas // Jurisprudencija. 2007. T. 2(92).
134. Mikelėnas V. Civilinis procesas. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia, 1997.
135. Mikelėnas V. Civilinis procesas. Antroji dalis. Vilnius: Justitia, 1997.
136. Myjer E. The role of public prosecutors outside the criminal law field – European standards from the perspective of the European Court of Human Rights // http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/ccpe/conferences/2008/SpeechMyjer_en.pdf
137. Nekrošius V. Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės. Vilnius: Justitia, 2002.
138. Nekrošius V. Francas Kleinas apie civilinio proceso tikslus ir principus bei jų įgyvendinimo metodus // Teisė. 1999. Nr. 33 (1).
139. Polt P. The relation between the activity of the prosecution in protection of human rights in and outside of the criminal law field // http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/ccpe/conferences/2008/SpeechPolt_en.pdf
140. Range H. The role of public prosecution in protection of public and state interests in court and other agencies // http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/ccpe/conferences/2008/SpeechRange_en.pdf
141. Rasimavičius P., Staskonis V., Vėlyvis S. Tarybinė civilinio proceso teisė. Vilnius: Mintis, 1983.
142. Suchocka H. The role of the prosecutor services as regards non-criminal matters in different legal systems: different legal traditions and practices to defend common standards and goals – the constitutional perspective // http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/ccpe/conferences/2008/SpeechSuchocka_en.pdf
143. Silva Miguel J. M. Protection of human rights and public interests conducted by the prosecution servines outside the criminal law system, especially in the field of environment protection, labour law, health protection and consumers' rights //

- http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/ccpe/conferences/2008/SpeechDaSilvaMiguel_en.pdf
144. Terebeiza Ž. Dispozytivumo principo galiojimo ribos ginant viešąjį interesą teisme // Jurisprudencija. 2008. T. 7(109).
145. Užsienio šalių konstitucijos. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004.
146. The Report of European Commission for the Efficiency of Justice // http://www.teismai.lt/dokumentai/naudinga_informacija/CEPEJ/europos_teisingumo_sistema_2008_vertinimo_ataskaita.pdf
147. Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2004.
148. Varga A. Report: Role of the public prosecution service outside the field of criminal justice // http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/ccpe/conferences/2008/4rev_2008_CCPE-Bu_reportVargas_en.pdf
149. Zuckerman A. S. Civil justice in crisis. Comparative perspectives of civil procedure. Oxford: Oxford university press, 2003.
150. Žilys J. Lietuvos prokuratūros statuso raida: teisiniai istoriniai aspektai // Jurisprudencija. 2005 T. 70(62).
151. Алехина С. А., Боннер А. Т., Блажеев В. В и др. Комментарий к Гражданскому процессуальному кодексу Российской Федерации / Отв. ред. М. С. Шакарян. – М.: ТК Велби, 2003.
152. Гражданское процессуальное право: Учебник / Алехина С. А. [и др.]; под ред. М. С. Шакарян. - М.: Проспект, 2007.
153. Гражданский процесс: Учебник / Абушенко Д. Б. [и др.]; отв. ред. В. В. Ярков. - М.: Волтерс Клувер, 2003.
154. Гражданский процесс: Учебник / Под ред. М. К. Треушников. - М.: Городец, 2006.
155. Григорьев А. Н., Исаенкова О. В. Участие прокурора в исковом производстве // Юрист. 2008. № 3.
156. Догонов В. Н. Прокуратуры стран мира. Москва: Юрлитинформ, 2006.
157. Доступность правосудия в арбитражном и гражданском процессе: основные проблемы. Издательский Дом С. Петерб. гос. ун-та, 2005.
158. Дробезко С.Г., Козлов В. С. Общая теория права. Москва, Амалфея, 2005.
159. Общая теория государства и права. Академический курс / отв. ред. М. Н. Марченко. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Норма, 2007.

160. Зипунникова Ю. Н. Принципы гражданской процессуальной формы: к постановке проблемы // Юрист. 2008. №. 9.
161. Конституции зарубежных стран // Сост. Дубровин. В. Н.- М.: Юрлитинформ, 2003.
162. Крутиков М. Ю. Гражданско-процессуальный статус прокурора // <http://www.jurnal.org/articles/2006/uri13.html>
163. Плешанов А. Г. Диспозитивное начало в сфере гражданской юрисдикции: проблемы теории и практики. – М.: Норма, 2002.
164. Прокурорский надзор. Российская прокуратура в правовом демократическом государстве: Учебник / под ред. А. Я. Сухарева. - 2- е изд., перераб. и доп. – М.: Норма, 2008.
165. Сахнова Т. В. Курс гражданского процесса: теоретические начала и основные институты. Москва. Волтерс Клувер, 2008.
166. Семенова А. А. Участие прокурора в разбирательстве гражданских дел по искам о признании недействительными приватизации и иных сделок по отчуждению жилых помещений // Юрист. 2008. №. 4.
167. Семенова А. А. Участие прокурора в разбирательстве гражданских дел по искам о признании недействительными приватизации и иных сделок по отчуждению жилых помещений // Юрист. 2008. №. 5.
168. Справочник по доказыванию в гражданском судопроизводстве. Под ред. И. В. Решетниковой. - 2- е изд., перераб. – М.: Норма, 2005.
169. Теория государства и права: Хрестоматия В 2 т. Т. 1. Автор-составитель М. Н. Марченко. – М.: Городец, 2004.
170. Тотьев К. Ю. Публичный интерес в правовой доктрине и законодательстве // Государство и право. 2002. №. 9.
171. Теория государства и права: Учебник / Под ред. В. К. Бабаева. – М.: Юристъ, 2008.
172. Теоретические и практические проблемы гражданского, арбитражного процесса и исполнительного производства: Сборник научных статей. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2005.
173. Тихомиров Ю. А. Публичное право. Учебник. – М.: ВЕК, 1995.
174. Шеменова О. Н. Мировой судья в гражданском процессе: Монография. Москва: ОСЪ-89, 2006.

175. Юдин А. В. Злоупотребление процессуальными правами в гражданском судопроизводстве. Издательский Дом С. Петерб. гос. ун-та, 2005.

Kiti šaltiniai:

176. Teismų praktikos taikant įstatymus dėl proceso atnaujinimo užbaigtose civilinėse bylose aktualūs klausimai //

[http://www.infolex.lt/praktika/demo/Default.aspx?id=20&item=doc&aktoid=78538;](http://www.infolex.lt/praktika/demo/Default.aspx?id=20&item=doc&aktoid=78538)

Santrauka

Prokuroro dalyvavimo civiliniame procese teorinės ir praktinės problemos

Šiame darbe yra analizuojamas prokuroro instituto civiliniame procese teisinis reglamentavimas bei prokuroro dalyvavimo civiliniame procese teorinės ir praktinės problemos.

Šio darbo tikslas - sistemiškai išanalizuoti prokuroro dalyvavimą civiliniame procese, atskleisti prokuroro dalyvavimo civiliniame procese teorines ir praktines problemas. Tyrimo metu nustatyta, kad teisės doktrinoje prokuroro dalyvavimas civiliniame procese yra siejamas su vieno iš pagrindinių civilinio proceso principų – dispozityvumo, išimtimi, o pagrindinė prokuroro funkcija civiliniame procese yra viešojo intereso gynimas. Viešojo intereso sąvoka yra plati ne tik teisinė, bet ir socialinė, ekonominė, kultūrinė kategorija, kuri nacionalinėje teisėje nėra atskleista. Prokuroras neturi materialinio teisinio suinteresuotumo civiliniame procese ir šalimi byloje yra tik procesine prasme. Civiliniame procese prokuroras naudojasi visomis ieškovo teisėmis ir vykdo procesinių įstatymų jam nustatytas pareigas. Prokuroras Lietuvos civiliniame procese susiduria su viešojo intereso sąvokos neapibrėžtumo problema, prokuroro ir kitų valstybinių institucijų kompetencijos ginti viešąjį interesą atribojimo klausimais. Dalyvaudamas Lietuvos civiliniame procese prokuroras taip pat susiduria su bylinėjimosi išlaidų atlyginimo problema, kai teismas atmeta prokuroro ieškinį. Lietuvos civiliniame procese yra ribojama prokuroro kompetencija ginti viešąjį interesą ne savo veiklos teritorijoje. Prokurorui ginančiam viešąjį interesą dažnai iškyla sunkumų bendradarbiaujant su kitomis valstybinėmis institucijoms dėl jų negeranoriškumo.

Prokuroro dalyvavimas Lietuvos civiliniame procese ginant viešąjį interesą yra reikšminga prokuratūros veiklos sritis apsauganti valstybės, visuomenės bei socialiai pažeidžiamų asmenų teises ir teisėtus interesus.

Summary

Theoretical and practical problems of prosecutor's participation in civil proceedings

The present Master's paper analyses the legal regulation of the institution of prosecutor in civil proceedings and theoretical as well as practical problems of the prosecutor's participation in civil proceedings.

The objective of the paper is to carry out a systemic analysis of the prosecutor's participation in civil proceedings and examine theoretical as well as practical problems related to it. The analysis has shown that the legal doctrine associates the prosecutor's participation in civil proceedings as an exception to one of the key principles of civil procedure: the principle of disposition. Furthermore, the legal doctrine perceives the key function of the prosecutor in civil proceedings as protection of public interest. The concept 'public interest' is a wide legal, as well as social, economic and cultural category which has not been developed in the national law. The prosecutor does not have any substantive legal interest in civil proceedings and the prosecutor's function of a party to the proceedings is perceived only in terms of the proceedings themselves. In civil proceedings, the prosecutor enjoys all the rights of the plaintiff and carries out the functions laid down in procedural laws. In Lithuanian civil proceedings, the prosecutor faces a problem of the lack of a precise definition of a concept of 'public interest' and the division of competence between the prosecutor and other state bodies involved in protection of public interest. By taking part in civil proceedings, the prosecutor also faces a problem related to the coverage of litigation costs when the court rejects the prosecutor's claim. The Lithuanian civil procedure restricts the prosecutor's competence in protection of public interest in the territory which does not fall within the prosecutor's

scope of competence. The prosecutor who protects public interest often lacks cooperation on the part of other state bodies who fail to show their good will.

The prosecutor's participation in Lithuanian civil proceedings in defending public interest is a significant area of prosecution work which involves protection of the rights and lawful interests of the state, society and socially vulnerable persons.